

סוגיות נבחרות במשפט התעבורה
ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

עלון בית הכנסת: "מורשת עדי"

בעריכת עו"ד אילן צ'בולבה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

אקדמות מלין

מפעל עלון בית הכנסת: "מורשת עדי" הינו פרי רעיונו, יצירתו, עיבודו ועריכתו של עו"ד אילן צ'בולבה, מנאמני בית הכנסת, הי"ו. בעלון זה חברנו היקר אילן, פורס בפנינו מדי שבוע בשבוע צוהר מחכים בנושאים מגוונים מפרשת השבוע ומאירועים היסטוריים שקרו בתולדות עם ישראל בתקופות מקבילות.

הכללתו של העלון באתר זה, בהסכמתו של עורך העלון, עו"ד אילן צ'בולבה, מוסיפה ערך בל יסולא בפז ומעשירה את הקורא בידע רחב בנושאים מגוונים והכל מתוך עשייה מבורכת לטובת כל מי שירצה להרחיב את ידיעותיו בתולדות עם ישראל בארצו.

שיטת העריכה. העלונים השבועיים ייקובצו לקבצים חודשיים, כך שכל קובץ יכלול ארבעה עלונים מידי חודש בחודשו.

מורשת עדי

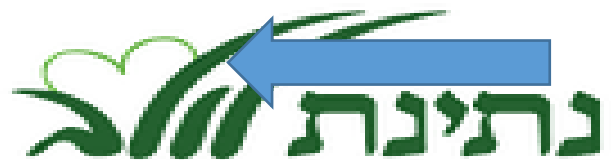
עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 707 פרשת וילך שבת שובה ו בתשרי תשפ"ב 1 אוקטובר 2022

לע"נ משה בן אריאלה נלב"ע תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים

לשנה טובה תכתבו לתתמו

גם השנה, בעז"ה ניתן לרכוש ארבעת המינים מ"נתינת לולב". ככל הרווחים מופנים לצדקה לפי בחירת הקונה. לפנות לאילן

כניסת שבת: 1756 צאת שבת: 1900 כניסת החג: 1751 צאת החג: 1855

השבוע בדברי הימים

ו תשרי . ה'תקע"ב - נפטר הרב אריה לייב בן הרב ברוך (הסבא משפול). ה'תרצ"ט - גרמניה מספחת את חבל הסודטים. ה'תש"ז - במשפט ירינברג נגזר דינם של מנהיגי הנאצים

ז תשרי בשי"ב נפטר זבולון בן יעקב אבינו. ה'תרצ"ז - נפטר מאיר דיזנגוף, ראש העיר הראשון של תל אביב

ח תשרי ה'תשי"ב - מלחמת העולם 2: החל טבח יהודי קייב בבאבי יאר (הרחבה תשפ"א) ע"י הנאצים ועוזריהם, בו נרצחו כ-100 אלף מיהודי קייב במשך כשנה. ה'תשמ"ג - הפגנת שלום עכשיו בכיכר מלכי ישראל, במחאה על אירועי סברה ושתילה. ה'תשמ"ט - לווין ישראלי ראשון, אופק 1, משוגר באמצעות טיל שביט. ה'תשס"ד - פגוע במסעדת מקסים בחיפה, 21 נרצחים ו-51 נפגעים.

ט תשרי ה'תש"ד - נפטר הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, ידוע בשם "הגרי"ז" או "הרב מבריסק". ה'תשס"ד - חיל האוויר הישראלי מפציץ בסיס אימונים של הג'יהאד האיסלמי ליד דמשק, בתגובה על פיגוע ההתאבדות במסעדת "מקסים" בחיפה יום קודם לכן. ה'תש"ע - עם כניסת יום הכיפורים נפטר רבי שמעון נתן נטע בידרמן האדמו"ר מלעלוב ונקבר לאחר צאת יום הכיפורים

י תשרי נתכפר עוון העגל לבני ישראל במדבר ונקבע לדורות כיום כיפורי המקדש, הקודש, אוהל מועד, והמזבח והכהנים וכל העם. נפטרו זכריה בן יהוידע, כהן גדול בבית המקדש הראשון ורבי עקיבא בן יוסף. סיפור הוצאתו להורג (עם שאר עשרת הרוגי מלכות) מתוארת בפיוט "אלה אזכרה", שיש הנוהגים לקוראו ביום זה. ד'רע"א - נפטר רב אחאי בריה דרבה בר אבוה, מחכמי הסבוראים (איגרת רב שרירא גאון) ה'תל"ז - נפטר משיח שקר שבתי צבי. ה'תרכ"ו - נפטר שמואל דוד לוצאטו (שד"ל), פרשן מקרא, בלשן עברי, מתרגם ופילוסוף. ה'תשי"א - ניתנה הפקודה להקמת גטו ורשה בפולין. ה'תשט"ו - נפטר ר' יהודה לייב הלוי אשלג, בעל פירוש "הסולם" על ספר הזוהר. ה'תשל"ד - מלחמת יום הכיפורים, מצרים וסוריה תוקפות את ישראל בצהרי יום הכיפורים. ה'תשמ"ו - מחבלים משתלטים על יאכטה ישראלית בקפריסין, רוצחת שלושה, ומסגירה עצמה לרשויות.

יא תשרי ד'רכ"ח - נפטר מר בר רב אשי, ראש ישיבת סורא, מאחרוני האמוראים בבבל. ה'תש"ב - נפטר מנחם אוסישקין, ממנהיגי הציונות וראש הקק"ל ה'תשי"ב - תחילת הקרב על מוסקבה מלחמת העולם, השנייה. ה'תש"ז - 11 יישובים חדשים עולים על הקרקע בנגב, תוך לילה אחד, במבצע 11 הנקודות בנגב. ה'תשי"ט - הוקם חיל הקשר בצה"ל (כיום חיל התקשוב). ה'תשל"ג - מעטפת נפץ קוטל דיפלומט ישראלי בשגרירות ישראל בלונדון. ה'תשנ"ז - מנהרת החשמונאים חוברת למנהרות הכותל, וערבים מנצלים זאת ל"מהומות מנהרת הכותל". ה'תשס"ד - אחמד קריע ("אבו עלאיי") נכנס לתפקיד ראש הממשלה ברשות הפלסטינית. ה'תשס"ו - נפטר דניאל רוזוליו, מראשי התנועה הקיבוצית וח"כ מטעם המערך השני.

יב תשרי ה'תקל"ז - נפטר ר' אברהם המלאך, בנו של המגיד ממזריטש ה'תש"ה - במלחמת העולם השנייה, כוחות סובייטיים פולשים ליוגוסלביה. ה'תשי"ח - ממשלת בריטניה מודיעה לאו"ם על הסכמתה לפנות את הארץ (26 בספטמבר 1947). ה'תשי"ט - מלחמת העצמאות, החל מבצע יואב לשחרור הנגב (הרחבה תשע"ח). ה'תשל"ד - נכשלה התקפת הנגד של אוגדת "ברן" מול הצבא המצרי בתעלת סואץ (מלחמת יום הכיפורים). ה'תשמ"א - נפתחת מלחמת איראן-עיראק. ה'תשנ"ז - מהומות מנהרת הכותל.

פרשת וילך

וילך - מי יודע ?

<https://abc770.org/article/node/5962>

הפרשה ה-52 בתורה וה-9 בחומש דברים. נכתבת ב-72 שורות בספר תורה ויש בה 3 פרשיות (מיקום 49), מתוכן 2 פרשיות פתוחות ו-1 סתומות. בפרשה יש 30 פסוקים (מיקום 54), 553 מילים (מיקום 53) ו-2123 אותיות (מיקום 53). לפי ספר החינוך יש בפרשת וילך 2 מצוות (מיקום 30), מתוכן 2 מצוות עשה (מיקום 26) ו-0 מצוות לא תעשה (מיקום 32). את פרשת ניצבים קוראים תמיד בשבת שלפני ראש השנה. בשנים שבהן אין שבת בין

- סיחון ועוג היו מלכי ה_____
- אחרי מות משה יפר עם ישראל את _____
- גם הם משתתפים במצות הקהל _____
- ושמרו לעשות את כל _____
- המצוה שיש לקיים במוצאי שנת שמיטה _____

יום הכיפורים ובין סוכות קוראים את שתי הפרשות ביחד. כחלק מרצף הפרשיות ניצבים-וילך-האזינו-וזאת הברכה, החותמות את ספר דברים ואת התורה כולה, עוסקות פרשת וילך בהעברת ההנהגה ליהושע בן נון. משה מודיע לעם על כך ומעודד את העם לקראת האתגרים שלפניו בכיבוש ארץ ישראל. משה קורא ליהושע ומעודד גם אותו בברכת "חזק ואמץ". משה כותב את התורה (הפרשנים חלוקים בשאלה אילו חלקים ממנה) ומוסר אותה למשמרת לכוהנים. הוא מצווה את העם לערוך פעם בשבע שנים מעמד הקהל, שבו יתכנסו האנשים, הנשים והטף ויקראו את התורה. הקב"ה מזמין את משה ויהושע לאוהל מועד ומגלה למשה את העתיד לקרות לאחר מותו, כי העם יחטא ובעקבות כך יבואו עליו צרות. כדי להכין את העם לכך נמסרת להם שירת האזינו. משה שב לכנס את העם וקורא באזניהם את השירה, שתוכנה יפורט ב פרשת האזינו. כאשר קוראים את הפרשה ביחד עם פרשת ניצבים מפטירים בהפטרת ניצבים ואילו כאשר היא נקראת לבדה ההפטרה היא "שובה" של שבת שובה, השבת שלפני יום הכפורים ויוצא מכך שלפרשה אין הפטרה משלה. **פרשת וילך**, הפרשה הקצרה ביותר בתורה, מהווה סיכום של התורה. הפרשה נאמרת ביומו האחרון של משה רבנו כפי המובן מהפסוק "בן מאה ועשרים שנה אנוכי היום". באותו יום ממש, משה מקבל את הנבואה האחרונה שלו. הנבואה אינה אופטימית כלל. ה' מבטיח למשה כי אחרי מותו בני ישראל יחטאו (ויסבלו מכל הקללות שיבואו אליהם). משה נפרד מעם ישראל. משה מסיים את כתיבת התורה: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל-הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת-אֲרוֹן בְּרִית ה' וְאֶל-כָּל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֵּׁבַע שָׁבַט שָׁבַט וּמוֹסֵר לָהֶם אֶת שִׁירַת הָאֲזִינוּ (הכללית, לכל עם ישראל) ואת ברכתו הפרטית של כל שבט. לפי המדרשים משה אף מוסר לכל שבט עותק של התורה (ולפי זה, סיים משה כתיבתם של 13 ספרי תורה זהים באותו יום. **שתי מצוות אחרונות יש בפרשת "וילך"**, שתי מצוות אלו נכתבו אחרונות והן מהוות מעין נסיון נואש למנוע את הפורענות העתידית (אפשר בהחלט להניח שהמצוות ניתנו שנים רבות קודם ורק נכתבו בסוף התורה). מצוות כתיבת ספר התורה. לא בשמים היא ולא מעבר לים, התורה צריכה להיות קרובה לכל אחד ואחד, על מנת שיזכור תמיד לשומרה, זו המצווה הפרטית, ומצוות הקהל, המצוות הכללית לאסוף את כל העם פעם בשבע שנים, ולקרוא באזניהם את התורה

- ו. עָמְדוּ
- ז. גַּם לָהֶם נָתַן מֹשֶׁה אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁכָּתַב
- ח. בְּמִלִּים אֶלָּה בְּרַךְ מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ
- ט. לֹא רַק מִבְּנֵי הַיָּשָׁרִים הַשְּׂתַתְּפוּ בְּמִצְוֹת הַקְּהָל אֶלָּא גַם הַ
- י. מִי הַכֹּהֵן אֶת עַם יִשְׂרָאֵל לְאַרְץ?
- יא. מִי קָבַל מִמֹּשֶׁה אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁכָּתַב?
- לב. לְהַרְגִּיזוּ
- למ. בֶּן כַּמֶּה הָיָה מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר מָסַר אֶת תַּפְקִידוֹ לְיְהוֹשֻׁעַ?
- לנ. אָבִיו שֵׁל יְהוֹשֻׁעַ
- לו. בְּאִיזָה חֵג מְקִימִים אֶת מִצְוֹת הַקְּהָל?
- לז. עָמַד בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד כְּאֲשֶׁר מֹשֶׁה וְיְהוֹשֻׁעַ הָיוּ שָׁם
- לח. "הַדְּבָרִים" בְּאַרְמִית
- לצ. עָלִינוּ לְקַיֵּם אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה כִּי הֵשֵׁם
- לק. עִם יִשְׂרָאֵל עַם
- לד. בְּגִלְלַת הַסֵּתֶר הַפְּנִים מְצָאוּ אֶת עַם יִשְׂרָאֵל
- לה. "שְׂמִים" בְּאַרְמִית
- לת. הַמְלָה הָאֲחֵרֹנָה בְּפָרְשָׁה

פיוט

פיוט מאת ר' דוד בקודה, בן המאה ה-11, ספרד, בן דודו של רבנו בחיי אבן פקודה. שלא כמו פיוטים אחרים, החוזרים ונשנים במהלך חודש אלול ויום הכיפורים (כמו למשל "אדון הסליחות" ו"עננו") פיוט זה, מושר פעם אחת בשנה - בסדר הסליחות הנאמרות לאחר תפילת ערבית של יום הכיפורים בקהילות הספרדיות. של הופעתו הנדירה ואופן ביצועו העוצמתי, מותר רישום בלב המתפלל - הקהל העונה לעומת החזן אחרי כל בית בקריאה-זעקה-שירה: אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו - ה' שְׁמָעָה, ולסירוגין: אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו - ה' סִלְחָה. בקשת הסליחה והרחמים נעשית בלחן קצבי ועצמתי הנובעים מעצמת רעיון התשובה והסליחה:

אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו ה' שְׁמָעָה
 אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה
 דְּבָרִים לְקַחְתִּי שְׁמַע ה'
 וְחָטָא בּוֹ יוֹחַמְתִּי סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו ה' שְׁמָעָה
 וּמְמַעֲוֵן שְׁמִיךָ שְׁמַע ה'
 וְחָטָאת עֲמַד סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה
 יוֹם עֲרִכִּי שְׁבַחָה שְׁמַע ה'
 מְשׁוּבָה נֶצְחָה סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו ה' שְׁמָעָה
 דָּלִים וְאֲבִיוֹנִים שְׁמַע ה'
 אֲדָמִים כְּשָׂנִים סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה
 חֲרָדִים נִגְדָּד שְׁמַע ה'
 וְלִישְׂרָאֵל עֲמַד סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו ה' שְׁמָעָה
 זְמִירוֹת מְחַלְלֵי שְׁמַע ה'
 וְרוֹעַ מַעֲלָלֵי סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה
 קוֹל שְׂאֲרִית יַעֲקֹב שְׁמַע ה'
 עֲוֹן כָּל לֵב יַעֲקֹב סִלַּח ה'
 אָנָּה בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה

• **אָנָּה בְּקִרְאָנוּ לְקוֹל שְׁוֹעֵנו ה' שְׁמָעָה** - בבקשה, ה', הקשב לקול תפילתנו ובקשתנו, כאשר אנו קוראים אליך. • **בְּרַחֲמֶיךָ עֲוֹן בְּצַעֲנו ה' סִלְחָה** - ה', סלח ברחמך לחטאינו ולמעשינו הרעים. • **ה' שְׁמָעָה ... ה' סִלְחָה ... שְׁמַע ה' ... סִלַּח ה'** - לפי תפילת דניאל (ט, יט) אֲדַנְי שְׁמָעָה אֲדַנְי סִלְחָה אֲדַנְי הַקְּשִׁיבָה וְעֵשָׂה אֵל תִּאֲחַר לְמַעַנְדָּ אֱלֹהֵי כִּי שְׁמַד נִקְרָא עַל עִירָךְ וְעַל עַמֶּיךָ. • **דְּבָרִים לְקַחְתִּי** - התוודיתי בפי, לפי הפסוק מהושע יד, ג, קחו עִמְכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ה' אֲמַרוּ אֱלֹהֵינוּ כֹּל תִּשְׂאָ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ, הנדרש בבבלי (יומא פו ע"ב) לעניין התפייסותו של ה' עם החוטא בעקבות וידויו. • **וְחָטָא בּוֹ יוֹחַמְתִּי** - נוצרתי בחטא, לפי דברי דוד בתהלים

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ד - ימי בית המקדש השני

השבוע: ה - קשיי קיום השביעית והניסיון להתיירה

לאחר חורבן בית המקדש השני היו שנים שבהן מצבם של היהודים בארץ היה קשה מאוד. בנוסף לנגישות הקבועות של הרומאים ששלטו בארץ והטילו מיסים גבוהים על היהודים, לעיתים הגיעו שנות בצורת או מלחמה, שבהן דרשו הרומאים מיסים גבוהים יותר לצורך אספקת חילותיהם. וכאשר שנים אלו נפלו סביב השנה השביעית, היה העול קשה מנשוא. לפיכך רצה רבי יהודה הנשיא (רב) להתיר את השביעית, שהואיל והיא מצווה מדברי חכמים, יכולים חכמים להיתיר בשעת הדחק. אולם רבי פנחס בן יאיר, אחד מצדיקי הדור, לא הסכים להצטרף לכך, כי סבר שניתן להתקיים בשביעית בדוחק, ורבי נסוג מכוונתו (ירושלמי דמאי א, ג; תענית ג, א). ולכאורה יש לשאול, היאך חשב רבי לבטל את השביעית, והרי כלל הוא שאין בית דין יכול לבטל את דברי בית דין חברו בלא שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין, ובית הדין שתיקן לקיים את השביעית היה בית דינו של עזרא הסופר שלא היה גדול ממנו, והוא שנקרא יכנסת הגדולה? אלא שסבר רבי שהואיל והצורך בכך דוחק מאוד, וממילא רבים מישראל עברו ועבדו בשביעית, עד שאמרו: "נחשדו ישראל על השביעית" (גיטין נד, א), אפשר לבטל את השביעית גם על ידי בית דין קטן יותר. אבל כיוון שלא קיבל לכך הסכמה מלאה מחכמי דורו, לא יכל להתעצם בהקמת בית דין חשוב שיבטל את השביעית.

אבל בכל מה שהיה יכול היה מיקל, גם בניגוד לכללי ההלכה המקובלים. ולכן התיר לעבוד בבית שאן, קיסרין, בית גוברין וכפר צמח. וכן התיר ירק במוצאי שביעית (ירושלמי דמאי ב, א).

ופעם הביאו לפני רבי אדם שעבד בשדהו בשביעית כדי שיעניש אותו, אולם רבי נמנע מלהענישו ואמר: ומה יעשה המסכן הזה, עבור קיום חיינו הוא עובד (ירושלמי תענית ג, א). עוד אמרו חכמים, שעורכים תעניות ותפילות בשנת בצורת גם כשהיא נופלת בשביעית עבור פרנסתם של אחרים. ושאלו מי הם האחרים שעבורם מתענים שירד גשם, והלא ישראל צריכים לשבות מעבודת השדה בשביעית? יש שפירשו שהתענו

נא, ז הן פֿעוון חוללתי ובחטא יִחְמַתְנִי אִמִּי • וּמִמַּעוֹן שְׁמִיךְ - מהשמים, שהם כביכול משכנך • וּמִמַּעוֹן שְׁמִיךְ שְׁמַע... וְחַטָּאת עֲמַד סֶלַח ה' - לפי האמור בתפילת שלמה בבניית המקדש המובאת במלכים א ח, לד וְאֶתְּהַ תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסֻלְחָתְךָ לְחַטָּאת עֲמַד יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל הַאֲדָמָה אֲשֶׁר נְתַתְּ לְאַבְתָּוִם. וראו גם שם, לו ודברי הימים ב ו, כה ושם, כז • יום עֲרֵכְי שְׁבָחָה - יום שבו אני מסדר לפני ה' את שבחך בתפילתי • מִשׁוּבָה נִצְחָה - מרידה נצחית, לפי הפסוק מירמיהו ח, ה: מִדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעַם הַזֶּה יְרוּשָׁלַם מִשְׁבָּה נִצְחֹת הַחַיִּי וְיִקְוּ בַּתְרַמִּית מֵאֲנִי לְשׁוּבָה • דְּלִים וְאֲבִינִים - עניים, בהקשר זה - ממצוות וממעשים טובים. מקור הביטוי ככינוי לישראל בישיעיהו יד, ל: וְרָעוּ בְּכֹרֵי דָלִים וְאֲבִינִים לְבָטַח יִרְצָצוּ וְהִמְתִּי בָרַעַב שְׁרִשְׁף וְשִׁאֲרֵיתָךְ יִהְיֶה • אֲדָמִים בְּשָׁנִים - החטא מקושר במקרא לצבע האדום ('שָׁנִים' צבע אדום המופק מתולעת השני), לעומת הצבע הלבן המסמל את ההיטהרות. כך היא הבטחת ה' לעם ישראל בישיעיהו א, יט: ... אִם יִהְיֶה חַטָּאִיכֶם בְּשָׁנִים בְּשָׁלֵג יִלְבִּינוּ אִם יִבְרִיחוּ בְּתוֹלַע כְּצִמְרֵי יִהְיֶה • זְמִירוֹת מְהַלְלִי - השירים שבהם אני משבח ומהלל אותך • שְׁאֲרֵית יַעֲקֹב - עם ישראל, מי שנשאר לפליטה • יָלַב יַעֲקֹב - לב שהוא עקום וניקש. הלשון עפ"י ירמיהו יז, ט: יַעֲקֹב הֵלַב מִפְּלֵ וְאֲנִי הוּא מִי יִדְעֵנּוּ.

מספר האגדה

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף פא, עמוד א-עמוד ב.

פְּלִימוּ הָיָה רָגִיל לִזְמֹר בְּכָל יוֹם: צ"חץ פְּעִינִיךָ, הַשְּׁטָן... פֵּעַם אַחַת בָּא הַשְּׁטָן בְּעָרְבַי יוֹם הַכַּפּוּרִים וְנִדְמָה לוֹ פְּעִנִי וְקָרָא עַל הַפֶּתַח. הוֹצִיאָו לוֹ פֶּתַח.

אָמַר לוֹ: "בַּיּוֹם כְּגוֹן זֶה – הִכַּל מְבַפְּנִים וְאֲנִי מְבַחוּץ!" הַכְּנִיסָהוּ וְהִבִּיאָו לְפָנָיו פֶּתַח.

אָמַר: "יוֹם כְּגוֹן זֶה – הִכַּל אֶצֶל הַשְּׁלָחַן וְאֲנִי לְעַצְמִי!" נָטְלוּ וְהוֹשִׁיבוּ אֶצֶל הַשְּׁלָחַן.

הָיָה יוֹשֵׁב וּמַעֲלָה עַל גִּיפוֹ שְׁחִין וְאַבְעָבוּעוֹת וְעוֹשֶׂה דְבָרִים מְאֻסִּים. אָמְרוּ לוֹ: שֵׁב יָפָה.

אָמַר לָהֶם: תָּנּוּ לִי כּוֹס.

נָתְנוּ לוֹ כּוֹס. נִתְחַמֵּם וְהִתְחִיל זֹרֵק לְתוֹכוֹ פִּיחוֹ וְנִיעָו.

גָּעְרוּ בּוֹ.

נָפַל מוֹת.

יָצָא קוֹל: "פְּלִימוּ הָרַג נַפְשִׁי!"

בָּרַח פְּלִימוּ חוּץ לְעִיר וְנִתְחַבֵּא.

הִלֵּךְ הַשְּׁטָן אַחֲרָיו.

נָפַל לְפָנָיו.

בְּשִׁרְיָהּ הַשְּׁטָן שְׁהוּא מְצַטְעֵר,

נִתְגַּלָּה לוֹ וְאָמַר: מִפְּנֵי מָה אֶתְּהַ רָגִיל לִזְמֹר כֶּךָ?

- אֵלָּא הֵיאָדָּךְ אִמְרִי?

- אָמַר: יִגְעַר ה' בְּךָ, הַשְּׁטָן!

גורל

כמנהגה השפה העברית אינה משתמשת במילים ערטילאיות. גורל הוא חפץ, עֵצֶם פְּלִשְׁתִּי (אֶבֶן, פֶּתָחָה, כְּרִטִים וְכוּמָה) שְׁמִטִּילִים אוּ מוֹצִיאִים מִתּוֹךְ קִלְפֵי לְהַכְרִיעַ עַל פִּי דְבָר מְסַפֵּק אוּ בְּבִחִירָה. האם נכון להכריע הכרעות בחיים באופן זה? על משמעות הגורל על פי ספרו של פרופסור עלי מרצבך 'הגיון הגורל': במלחמת העולם הראשונה התלבטו בראדן אם לברוח לרוסיה מפני הכיבוש הגרמני. החפץ חיים הסתפק, ורבי צבי הירש חתנו החליט לבסוף לבצע 'גורל הגר'א'. בגורל עלה הפסוק: "...ועתה הייתי לשתו מחנות". פגשו החפץ חיים, ומבלי שידע על הגורל הודיע לר' צבי שהגיע למסקנה שצריך לנהוג ככתוב בתורה "...ועתה הייתי לשתו מחנות" (הגיון הגורל, עמוד 79). הקישור לעיל הוא לסמיפוניה החמישית המפורסמת של בטוהובן, שפתיחתה מתוארת כגורל המתדפק על הדלת. האם מדובר בדטרמיניזם? או בהטלת גורל? בכל אופן, משעשע הוא תיאור של הופמן, מבני התקופה: "קרני אור זוהרות בוקעות מבעד לעלטת הליל האופפת מקום זה ואנו מרגישים בצללים כבדים הנעים סביבנו, סוגרים עלינו ועושים שמות בקרבנו עד שלא נותר בנו אלא כאב של כיסופי אין קץ - כיסופים, המכניעים כל עונג שצץ ועלה בצלילי החדווה ומשקיעים אותו במצולות. רק באמצעות הכאב הזה, המאכל אך איננו מכלה אהבה, תקווה וחדווה, המנסה לפקוע את סגור לבנו בשוועה רמה, חובקת-כל, הבוקעת ממעמקי הרגש והיצר, ממשיכים אנו לחיות,

עבור הגויים, שאם לא ירדו גשמים התבואה תתייקר, וגם ישראל יסבלו מכך. ר' זעירה פירש שהתענו עבור יהודים חשודים שעבדו בשדותיהם כדי לקיים את עצמם, וביארו שדעתו כדעת רבי, שהיקל ביחס לעניים העושים מלאכה בשביעית (ירושלמי סו). הואיל וחייב השביעית מדברי חכמים, ביקש רבי להתיר את השביעית מפני דוחק העניים (קרבן העדה ופני משה), ומפני החשודים הרבים שממילא לא שמרו שביעית (פני משה). ומדבריהם עולה בבירור שביקש להתיר לגמרי את השביעית. ומהר"א פולדא פירש שרצה להתיר "דווקא בכדי חייהם". ויש שפירשו שרצונו להתיר היה בשנת בצורת (רש"י, גר"א). ולחזו"א שביעית כב, ד, רבי סבר להתיר משום פיקוח נפש, ורבי פנחס בן יאיר לא חשב שיש בזה פיקוח נפש שכן אפשר להתקיים בעולשין. ע"כ. אולם מרן הרב קוק (במבוא לשבת הארץ פרק ג) ביאר כדברי המפרשים, שרצה רבי להתיר את השביעית לגמרי מפני הדוחק ומפני תקנת החשודים. **שבוע הבא א"ה: 1 - חינוך**

שביעית לאחר חורבן בית המקדש השני

היעדרו של יום הכיפורים – מטלמה עד נחמיה

מתוך הספר: זכור ושמור – טבע והיסטוריה נפגשים בשבת ובלוח החגים, הרב יואל בן נון

יום הכיפורים – סיום שנת החמה

יום החיתום של שנת החמה יום הכיפורים נחשב כסיום לימים הנוראים, ימי הדין, התשובה והכפרה. ביום זה (אם זוכים) מתכפרים העוונות של כל השנה שעברה – "מיום כיפורים שעבר, עד יום כיפורים זה". ואולם, כפי שראינו בפרק הקודם, יום הכיפורים הוא סיומה של שנת חמה מלאה ('מראש השנה שעבר עד יום כיפורים זה'), כלומר, שנים עשר חודשי לבנה, ועוד עשרה ימים להשלמת הפרש הממוצע בין שנים עשר חודשים ירחיים לבין שנה שמשית. הפרש האמתי קרוב לאחד עשר יום, אבל היום האחד עשר איננו שלם, ולכן היום העשירי בחודש תשרי של ראשית השנה, הוא היום השלם האחרון של השנה השמשית הקודמת ברוב השנים. השנה השמשית מתחלפת באמת ביי"א, ביי"ב או ביי"ג בתשרי, בכפוף לשאלה האם שנים עשר חודשי הירח היו יותר מלאים או יותר חסרים, אבל י' בתשרי שייך תמיד לשנה שמשית קודמת (אם מתחילים למנות אותה בראש חודש תשרי הקודם), ולפיכך הוא החותם אותה. כך ביארנו גם מדוע שנת היובל מתקדשת בהעברת שופר בכל הארץ רק ביום הכיפורים ויקרא כ"ה, ט-י, ולא ביום התרועה הרגיל, "בחודש השביעי באחד לחודש" ויקרא כ"ג, כד; במדבר כ"ט, א, שהוא ראש החודש הירחי של ראשית השנה (ובקיצור, 'ראש השנה'), כפי שנתבאר בפרק הקודם. בשנה רגילה מכריזה התורה על ראשית השנה בראש החודש הירחי, אף שהשנה השמשית והחקלאית עוד לא הסתיימה, והיא עתידה להסתיים במהלך החודש השביעי (תשרי); אולם כאשר ישנן שתי שנים מקודשות רצופות – שנת השבע השביעית ושנת היובל, הכרח הוא להמתין עד לחיתום האחרון של שנת השבע ביום הכיפורים, ורק אז לתקוע בשופר ולהכריז על שנת היובל המקודשת, שנת החמישים. כך הפך יום הכיפורים של היובל ליום של חיתום ופתיחה, סיום והתחלה, צום כפרה אחרון של השנה החולפת, יחד עם שופר הדרור והחרות המבשר תקופה חדשה של גאולה לאדם ולאדמה (ויקרא כ"ה). להבנה זו של יום הכיפורים ניתן להביא סימוכין נוספים, והיא עשויה לשפוך אור על נקודות שונות הנוגעות ליום הכיפורים. כך למשל, בנוגע לכפרת יום הכיפורים במשכן ובמקדש מדגישה התורה שלוש פעמים את הביטוי "אחת בשנה": וְכִפַּר אֶתְּךָ עַל קִרְיַתְךָ (של מזבח הקטורת) אֶחָת בְּשָׁנָה מִדֶּם חַטָּאת הַכֹּפְרִים אֶחָת בְּשָׁנָה יִכְפֹּר עֲלֶיךָ לְ דַרְתִּי יָכֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לְ ה' שְׁמֹתָ לִי, י וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחַקְתָּ עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטָּאתֶם אֶחָת בְּשָׁנָה ויקרא ט"ז, לד כפי שהזכרנו בפרק 'מושגי זמן ולוח', המושג 'שנה' במקורו מתייחס לשנה שמשית, שכן אין באמת טבע 'שנה ירחית'. התורה מדגישה אפוא את הביטוי "אחת בשנה" בנוגע לכפרת יום הכיפורים, שכן יום זה נחשב יום מיוחד מבחינת השנה השמשית, יום של סיום השנה וכפרת עוונותיה. 'שני המאורות הגדולים' אחרי שלימדתי דברים אלה כמה שנים הראני תלמיד אחד, שמואל גרינגליק, שעיקרו של רעיון זה כבר מופיע בחיבור התשובה של ר' מנחם המאירי: ונועד הזמן הנכבד (יום הכיפורים) לסוף עשרה (ימים) מראש השנה, הכוונה אצלי מצד שאחד בתשרי כבר נשלמו בו ימות שנות הלבנה, ושנות החמה יתרה עליו עשרה ימים, כמו שהתפרסם לבעלי התכונה אסטרונומיה, והחל זאת ההערה הנכבדת (להתעוררות התשובה) להיותה מיום הראשון לשנת הלבנה עד היום האחרון לשנת החמה, והרמז, להיות תחילה וסוף (מתחילה ועד סוף) ליבנו נכנע לעבודתו יתעלה, ולהיות ענינו צופיות אל התכלית מראשית השנה ועד אחרית השנה. ולא חשב (הקב"ה) לקובעו ביי"א בתשרי לחוש לחשבון י' כ"א ר"ד (י' ימים, כ"א שעות ור"ד חלקי שעה) – הפרש המדויק בין שנת חמה לשנים עשר חודשי לבנה לפי מסורת הלוח העברי, שאין מדרכי התורה לדקדק בדקדוקים דקים אחר שאינו יום שלם, וכבר אמרו חז"ל מגילה ה ע"א, ימים

שבויים ביד רוחנו ושולטים בה גם יחד" (ויקיפדיה, ערך 'הסימפוזיה החמישית').

בגמרא (סנהדרין דף מג עמוד ב) נאמר: תנו רבנן: נא - אין נא אלא לשון בקשה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע חטא ישראל, אמר לפניו: רבונו של עולם, מי חטא? אמר ליה: וכי דילטור אני? לך הפל גורלות. הלך והפיל גורלות, ונפל הגורל על עכן, אמר לו: יהושע, בגורל אתה בא עלי? אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם, אם אני מפיל עליכם גורל - על אחד מכם הוא נופל. אמר לו: בבקשה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות, שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר אך בגורל יחלק את הארץ. תן תודה. לכאורה טענתו של עכן הגיונית ביותר. אולם יהושע מבקש ממנו שלא יטיל ספק בגורל, בהיותו חשוב ביותר לחלוקת הארץ. 'מרגליות היים' מצטט תשובות גאונים (סימן נז), ש"אין רשות לאדם מישאל לעבור על הגורל, שאין הגורל אלא מפי שמיים שנאמר "על פי הגורל תחלק הארץ" והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות(!)". אולם מן המדרש שלנו לגבי עכן עולה, כי בגורל ישנה שותפות אנושית, שהרי הקב"ה לא רצה לומר ליהושע מיהו החוטא, ואם הוא יתברך לבדו המנחה את הגורל, מאי נפקא מינה אם אומר ליהושע ישירות או דרך הגורל?

מכל מקום, ברור שטענתו של עכן לא התקבלה, שהרי שאול מטיל גורל בינו לבין יהונתן בנו לדעת מי אשם (ש"א יז, מב). למעשה, עצם בחירת שאול למלך הייתה בגורל (שמו"א י, כא).

לא מכבר למדנו כיצד משה רבינו טרח רבות על מנת להשתמש בגורל: תנו רבנן: וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתירו. שבשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה: כיצד אעשה? אברור ששה מכל שבט ושבת - נמצאו שנים יתירים, אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבת - נמצאו עשרה חסרים, אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה - הריני מטיל קנאה בין השבטים, מה עשה? בירר ששה ששה, והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק, בללו ונתנן בקלפי, אמר להם: בואו וטלו פיתקיים! כל מי שעלה בידו זקן אמר: כבר קידשך שמים, מי שעלה בידו חלק - אמר: המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך? כיוצא בדבר אתה אומר: ולקחת חמשת שקלים לגלגלת, אמר משה: כיצד אעשה להן לישראל? אם אומר לו תן לי פדיון וצא - יאמר לי: כבר פדאני בן לוי. מה עשה? הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין, וכתב עליהן בן לוי, ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים, בללו ונתנן בקלפי. אמר להן: טלו פיתקיים. מי שעלה בידו בן לוי - אמר לו: כבר פדאך בן לוי. מי שעלה בידו חמשת שקלים, אמר לו: תן פדיון וצא (סנהדרין דף יז עמוד א). הירושלמי שואל, שיש מקום לטרוניה מצד האחרונים שנטלו פתקאות, שהרי להם לא היה כל סיכוי לקבל פתק 'זקן', ומתוך שהיו 74 פתקים, מהם 72 שעליהם כתוב זקן, ובנס נטלו שני האחרונים, אלדד ומידד, פתקים ריקים. הרי שהגורל מצד אחד התנהל לפי חוקי הסתברות, ומאידך על פי נס. במרגליות היים מובא מפירוש ספר יצירה, שמשה כתב 72 שמות על פתקים, וביקש מיהושע לברור 70 מתוכם. גם כאן בולטת משמעות פרטי הגורל. הרי היה די שמשא יבחר שני פתקים עם שמות, ויחלט מראש שהם לא יכהנו כזקנים. גם לפי הגמרא ניתן לשאול: הרי יכול היה משה להשאיר 70 פתקים ריקים, ועל שניים לכתוב: 'לא מתמנה'. אמנם, בדומה לכך ניתן לשאול גם על ההגרלה הקבועה של שני השעירים ביום כיפור, הרי די לכתוב על האחד 'לשם' וממילא נגזר דינו של האחר לעזאזל. במה"י מביא מ'זרע שמשון', כי 'היו צריכים לברר השאלה' וביתר ביאור מהחיד"א: משה רבינו ע"ה, במה שהיה כותב בידו הקדושה תיבת 'זקן', היה ממשיך (לה)נמנה שפע קודש. לפי זה ניתן לתת משמעות גם לזהות מבצע ההגרלה, ולהבין מדוע לדעה אחת בקשו מיהושע שיערוך אותה. לא רק בבחינת 'ההגרלה נערכה בהשגחת עורך דין', אלא כחלק מקביעת מעמדו של יהושע כמנהיג, שערך רב יש למעשיו. מאוחר יותר, כוחו של יהושע הוא המסייע ללכידת עכן בגורל.

לא בכדי כשנגשו ברתת לעריכת 'גורל הגר"א' לקביעת זהותם של חללי הל"ה, בקשו מהרב אריה לויך לערוך את ההגרלה. התוצאות המפליאות מפורטות בספר המומלץ 'איש צדיק היה' של שמחה רז.

אתה מונה ואי אתה מונה שעות, מצורף אל חשבון חשיבות העשירי כמו שקדם... כשנתיים אחרי שנוכחתי לדעת שזכיתי לכוון לדעתו של המאירי, אחד מגדולי הראשונים, הראה לי ר' ארי קאהן, שאף הגר"א כתב דברים דומים: "שנת הלבנה נחלקה ליי"ב חדשים, ואחר כך באלו עשרה ימים עשרת ימי תשובה מתעברין בה כל הי"ב חדשים... והיא שנת החמה... לכן אין נחלקים בה לחדשים, [כיוון] ששנת החמה אין בה חודשים... ושנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים, ואלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים... ולכן הם נחשבים לשנה שעברה, כמו שאמרו ראש השנה טז ע"א: 'אדם שאירע לו קרי או אונס קודם יום הכיפורים [נידון] לשעבר, לאחר יום הכיפורים - נידון להבא [!]. ובשלושה שנים מצטרפים [הימים] לחדש, והוא החדש השלשה עשר..." אחר שזכינו בעזרת ה' לכוון הבנת התורה עם שני המאורות הגדולים, המאירי והגר"א, יכולים אנו להתבונן בתורה ובדברי חז"ל בביטחון גמור ובמנוחת הנפש, עם שמחת הגילוי של הארת התורה החוזרת למשכנה בארץ נחלת ה'.

יום התרועה ויום הכיפורים

בתודעתנו יום התרועה 'ראש השנה' ויום הכיפורים הם חלק ממערכת אחת של 'הימים הנוראים' או 'ימי הדין'; אולם לאור דברינו ישנו הבדל משמעותי בין שני הימים: יום התרועה הוא ראש החודש הירחי של ראשית השנה השמשית, והוא מציין אפוא את תחילתה של שנה חדשה, ואילו יום הכיפורים מציין את הסיום, את חיתומה של השנה השמשית החולפת.

פתיחת השנה מצוינת במסדר תרועה חגיגי של התייצבות לפני המלך, אשר מופיע לפקוד את בראויו 'בשדה', כלומר בכל מקום שבו הם חיים, ואילו סיום השנה מתאפיין בהתייצבות של סיכום וחשבון לפני המלך בהיכלו. אכן, די בהתבוננות ראשונית כדי לראות שיום הכיפורים הוא ממש היפוכו של יום התרועה בכל המובנים:

יום התרועה ('ראש השנה')

שבתון

סעודות חג ראו: נחמיה ח', ב, י-יב

שופר ותרועה בכל הארץ

אין אומרים סליחות,

וידין ומידות הרחמים

מלכויות, זיכרונות ושופרות

אין עבודה מיוחדת במקדש

'המלך בשדה'

יום זיכרון = יום דין לכל באי עולם

ראש החודש של ראשית השנה

מועד ירחי

יום הכיפורים בימי שלמה

בתיאור חנוכת הבית לה' בימי שלמה נאמר: וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בְּעֵת הַהֵיאָאָה הַחֵג (חג הסוכות) וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל... שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָנִי שִׁלַּח אֶת הָעֵם... וַיִּלְכְּדוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂפָמַיִם וְטוֹבֵי לֶבַע עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָדָוָד עֲבָדוֹ וְלִי יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ (מלכים-א ח', סה-סו). לפי פשטות הכתובים, עם ישראל חגג ארבעה עשר ימים רצופים - שבעה ימים של חנוכת הבית ועוד שבעה ימים של חג הסוכות. בגמרא מועד קטן ט ע"א מסיק מכך רבי יוחנן, ש"אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכיפורים". כך כתב רש"י גם בפירושו למלכים שם - "נמצא שאכלו ושפחו ביום הכיפורים". סוגיית הגמרא מתלבטת בשאלה, מניין למדו לבטל את יום הכיפורים ומדוע אכלו ושתו - מדוע המשיכו לחוג את חנוכת הבית ביום הכיפורים, ומדוע לא קיימו לפחות את הצום? רד"ק בפירושו למלכים (שם) הוסיף והעיר, שלפי פשוטו של מקרא אין הכרח לומר שאכלו ושתו ביום הכיפורים. אמנם ברור ששבעת הימים של חנוכת הבית היו רצופים לפני סוכות, שהרי הכתוב מונה ברצף וגם מסכם - "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום" שם, סה, אולם ייתכן שביום הכיפורים רק הקריבו את קרבנות חנוכת הבית, אך לא אכלו ולא שתו אלא למחרת, וכך שואלת גם סוגיית הגמרא שם. ואולם הגמרא אומרת ש"אין שמחה בלא אכילה ושתיה", ולכן אכלו ושתו ביום הכיפורים. רלב"ג בפירושו למלכים שם קובע, שהייתה זו הוראת שעה. כל זה מוזר ביותר - וכי לא הייתה לשלמה דרך אחרת לחגוג את חנוכת הבית בלי לעקור את יום הכיפורים? - הלא אפשר לחנוך את הבית בניסן, כמו במשכן? גם אם היו נימוקים כבדי משקל לחנוך את הבית סמוך לסוכות, יכלו לקיים את חנוכת הבית מראש החודש השביעי, בלי רציפות לסוכות - וכי הרציפות בין ימי חנוכת הבית לימי חג הסוכות (כהדגשת הכתוב: "שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום" חשובה

הגר"א עצמו למד כן מן הפסוק: "בחק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו" ביאר הגר"א: "אל ידמה אדם ברעיונותיו כי 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החייל הזה' אלא אף מה שמטילים גורל על מה שבחיקו, 'מה' כל משפטו, היה מתחילה מי יזכה.

תוצאות הגורל שימשו גם למסר מעודד משמים: תנו רבנן: ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק היה גורל עולה בימיו, (הערת פרופסור מרצבך: ההסתברות שזה יקרה היא)

מכאן ואילך - פעמים עולה בימיו פעמים עולה בשמאל. (יומא דף לט עמוד א) תפקידו ההסטורי של הגורל היה בחלוקת הנחלות.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קכב עמוד א ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר: אך בגורל; ולא נתחלקה אלא באורים ותומים, שנאמר: על פי הגורל, הא כיצד? אלעזר מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו, והיה מכויין ברוח הקדש ואומר: זבולן עולה - תחום עכו עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו; וחוזר ומכויין ברוח הקדש ואומר: נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר, וכן כל שבט ושבט.

המשותף לחלוקת הנחלות ולמינוי הזקנים, הוא הצורך בהנחת דעת הקהל, שמשא אמר למי שלא נבחר: 'המקום לא חפץ בך'. על כך נאמר במשלי: "מדיינים ישבית הגורל", כלומר: גורל מונע מריבות. במקדש נודעה חשיבות רבה לפייסות לחלוקת העבודות, כמו גם לגורל השעירים ביום כיפור. על כך כתב הרב הוטנר דברים נפלאים: "כשאנו מבחינים בהבדל הנמצא בין שני עניינים דומים בחיצוניותם - כי אז על כרחך כי ההבדל הניתן בהם, שרוי הוא בפנימיותם. ככל אשר תרבינה השכבות העליונות אשר בהן שולט הוא הדימוי, כן לעומת זה יתברר לפנינו עומק מקומה של נקודת ההבדלה. וככה נולדת היא, ההיכר תמצוי של עבודת ההשוואה, לשם הכרת עומק ההבדלה. בכל סוגי ההבדלה הנמצאים בתורה אין למצוא הבדלה יותר גדולה מאשר ההבדלה בהגדרה ביום כפור. גורל אחד להשם וגורל אחד לעזאזל. חודה של הבדלה זו עוקצת היא את הבשר, עד אשר אנו מזדעזעים ממש למקרא שני הגורלות הללו במשפט אחד. אבל דוקא כאן במקום ההבדלה המוחלטת במלא תקיפותה - נמצאת לנו עבודת ההשוואה במלא דקדוק חומרתה". "לפי ההלכה שני השעירים הללו ולה' ולעזאזל, צריכים להיות שווים בקומה ובמראה ובדמים. הנה אותו האדם העוסק בלקיחת שני השעירים הללו, ועומד על המחיר בשביל להשוות את שני השעירים בדמים, לכאורה הרי הוא מתעסק בעבודת השוואה ודימוי של שני עניינים להדדי. אבל במעמקים הרי המהלך הפוך מן הקצה אל הקצה. כי כל הטפול הזה, אינו בא אלא לגלות ולברר, את עומק עומקה של ההבדלה אשר בפעולת ההגדרה. כי לפי גודל הריבוי של השטחים החיצוניים אשר השוויון תופס בהם, כן לעומת זה הולכת היא הבדלת ההגדרה וחודרת למעמקים יותר גנוזים". "והנה השעיר הקדום לשני שעירי יום כפור הללו, הוא איש השעיר הראשון, הלא הוא עשו איש שעיר. ההבדלה בין השעיר הזה ובין אחיו, צריכה היא לחדור בשכבה העמוקה ביותר, השרויה מתחתם של כל מיני הדמיון וסוגי השוויון השולטים בכל השטחים העליונים, הצפים על גביו של עומק הבדלה זה. והכתוב צווח ואומר: 'הלא אח עשו ליעקב... ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי' (מלאכי א, ב), כלומר תהומיותה של ההבדלה שבין יעקב לעשו מתבררת היא דוקא, אחרי עוצמת ההכרה באחווה ובדמיון שביניהם". כלומר, ההגדרה היא אמצעי להודעת דעת עליון, דווקא במקום שעין אנושית אינה רואה הבדל, בין יעקב לעשו תאומו. (הרחבה בספרו של הרב אברהם רבלין, עיוני פרשה, אחרי מות). הגורל הגורלי ביותר הוא כמובן הגורל שהטילו אנשי הספינה של יונה, לדעת "בשל מי הרעה הזאת לנו". חז"ל דרשו שהספינה הייתה רקה על האניה, ולפיכך הבינו שדבר מה מיוחד מתרחש כאן. אולם גם לאחר שנפל הגורל על יונה (שלוש פעמים על פי המדרש), הוא הודה שבשלו הסער, ואף הציע שיטילוהו לגלים, הם עשו מאמץ אחרון: "ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו" ואף נשאו תפילה נרגשת בטרם הטילוהו לים. מכל מקום, בעל היספר חסידים' (סימן תרעט) למד ממעשה יונה הדרכה לזמן בו נחוצה הטלה לים של אחד הנוסעים, וה

יותר מיום הכיפורים (!?ואמנם, רבי יוחנן) בגמרא שם) מבטא תמיהה זו בדבריו: אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים: שמא נתחייבו שונאיהן של ישראלן לשון 'סגי נהור' כלליה. יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא. מהמשך הסוגיה מתברר, שבת קול זו נרמזה בשמחה ובטוב הלבב שבהם הלכו לאוהליהם אחרי חג הסוכות; אולם מה עבר עליהם באותו יום הכיפורים לפני שיצאה בת הקול? איך אפשר ליישב את השמחה של חנוכת הבית באכילת בשר ושתיית יין יחד עם הדאגה החמורה מביטול יום הכיפורים וביטול הכפרה? האם מסתבר ששלמה וכל ישראל שמחו ואכלו ושתו, ורק צדיקים כרבי יוחנן היו דואגים וחרדים? שאלה גדולה זו מקבלת מבט אחר לגמרי, אם מבינים כהלכה את משמעותו של יום הכיפורים כיום הכפרה והחיתום של שנת החמה המסתיימת, ושנה כזאת לא הייתה במקדש בזמן חנוכתו. עבודת הכפרה במקדש ביום הכיפורים מכוונת בראש ובראשונה לכפר ולטהר את המקדש עצמו מכל הטומאות שדבקו בו במהלך השנה שחלפה, ורק אחר כך, בזכות כפרה זו, מכפרת העבודה על חטאי בני ישראל במקדש ומחוצה לו - "וכָּפַר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֹּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם לְכָל חַטָּאתָם" ויקרא ט"ז, וְכָפַר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכַּפֵּר שֶׁם, לֵךְ, וְרַק אַחֵר כֵּךְ "ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר" שם.

מכאן ברור, שעבודת יום הכיפורים בימי חנוכת הבית היא ממש בלתי-אפשרית - אי אפשר לטהר מקדש שזה עכשיו נחנך ולכפר על הטומאות והפשעים שלא נעשו בו במשך השנה המסתיימת. כמובן, אסור לשלח שעיר לעזאזל על פשעי בני ישראל מחוץ למקדש בלי להקריב במקביל את השעיר הפנימי, שהרי התורה תלתה אותם זה בזה בפירוש. לפני חנוכת הבית, כמו אחרי חורבנו, ודאי חובה להתענות, להתוודות ולכפר על עם ישראל בלי כפרת מקדש, אבל כשיש מקדש בנוי והוא נחנך לפנינו, אי-אפשר בשום פנים לנהוג יום הכיפורים לחצאין, כאילו אין מקדש. החשיבה ההלכתית-רבנית המוכרת הייתה מכריעה ללא כל ספק, לנהוג צום ועינוי מספק ומרוב דאגה דתית לכפרת עם ישראל, ומאידך גיסא, לנהוג גם חנוכת הבית בקרבנות שמחה (=שלמים) שייאכלו ברוב שמחה אחרי הצום. רעיון זה אמנם עלה בדיון הגמרא מועד קטן ט"א ו'אונדחה, אולם כל הלימודים מן הפסוקים על דחיית יום הכיפורים בחנוכת המשכן והמקדש אינם מסיפקים להסיר את הדאגה מהעדר הכפרה על העם. המקדש איננו זקוק לכפרה, ואי אפשר כלל לכפר על מה שלא נעשה בו, אולם העם זקוק מאוד לכפרה על כל פשעיו בשנה המסתיימת, והתלות בין כפרת המקדש לבין כפרת העם עלולה לגרום סכנת כליה לעם. על דאגה זו יכלה לענות רק 'בת קול' (כדברי הגמרא שם), שפירשה את השמחה המתוארת בכתוב, שהיא היא כפרת עם ישראל בשנה ההיא לפני ה', כי זה באמת מה שה' רצה כאשר השכין את שכינתו בבית שבנה שלמה. מסורת חז"ל מוכיחה את עצמה כמפתח להבנה הנכונה של עבודת יום הכיפורים, שאיננה אפשרית כלל בשנת חנוכת הבית. הפתרון של שלמה היה גאוני - שבעת ימי חנוכת הבית לפני חג הסוכות באו במקום יום הכיפורים הבלתי-אפשרי. מאותה סיבה לא יכלו לקיים את עבודת יום הכיפורים בחנוכת המזבח בעליית זרובבל עזרא ג, ומסתבר גם שאי-אפשר לקיים עבודה זו בלי מקדש שלם שיש בו דביר פנימי (=קודש קודשים) ברם, בימי עזרא ונחמיה שרר מצב הפוך. הבית השני כבר נחנך בימי זרובבל, לקראת הספח של שנת שש לדריוש עזרא ה, טו-כב. לאחר כישלון העלייה הראשונה, היעלמות זרובבל ובית דוד, גניזת הנבואה וחתימתה, חוללה עליית עזרא תהליך חדש לגמרי של העמדת לימוד התורה במרכז החיים היהודיים. משמעות המעמד שעזרא במרכזו עולה בבירור מהשוואת הפסוקים העוסקים בחודש השביעי בעליית זרובבל עזרא ב, ע-ג, לתיאור החודש השביעי בימי עזרא ונחמיה נחמיה ז, עב-ח, יח מדובר כאן בהתחלה דתית חדשה, אשר מתעלמת בכוונה מעבודת המקדש שממשיכה את העלייה הקודמת. חז"ל קראו להתחלה זו בשם 'קדושה שנייה' ותלו אותה בעזרא, ובשום מקום לא זרובבל. המעמד של עזרא ונחמיה מתמקד בקריאת התורה ובקיום המצוות ומתעלם מעבודת המקדש, ולכן מתעלם גם מיום הכיפורים שעיקרו במקדש, ושכולו פונה לעבר, כיום החיתום של השנה וכיום הכפרה על חטאים. ישנה סתירה מובהקת בין עבודת יום הכיפורים, שבמרכזה ודאי עמד אלישיב הכהן הגדול, לבין יריבו המובהק עזרא הכהן-הסופר, אשר פתח דרך תורנית חדשה בחודש השביעי, תוך התעלמות מוחלטת מן הדרך הקודמת, אשר הגיעה אלי משבר. קל לראות את ההבדל בתיאור ימי חג הסוכות בעליית זרובבל עם תחילת ההקרבן, "ויעשו את חג הסוכות ככתוב ועלת יום ביום במספר כמשפט דבר יום ביומו עזרא ג, ד - לבין

ולדנברג סייג זאת למקרה שבו יש סער מיוחד על ספינה זו דווקא (צ"ץ אליעזר יח סימן מח, ב).

הרב משה פיינשטיין פסק לגבי שני חולים הזקוקים לטיפול מידי, "כששני ביה צריך להקדים לפי סדר מתניתין דהוריות, ואם לא ידוע זה לרופא יהיה גורל" (אג"מ ח"מ ב, עח). כלומר, כששניים חולים במדבר מחוסרי מים, ויש ביד שלישי מים מיותרים להציל אחד מהם, ינהגו סדר קדימויות השנוי בהוריות, ואם לא - יפילו גורל. מעשה והייתה תרופה אחת מצילת חיים למאות חולים, ופסק הרב הרצוג שיכנס הרופא עם התרופה לבית החולים, וחולה ראשון שיראה - מחוייב הוא לתת לו את התרופה. ולגורל לא נזקק.

להלכה ישנה מורכבות בדעת השו"ע והרמ"א:

א. אין שואלים בחוזים בכוכבים ולא בגורלות. הגה: משום שנאמר: תמים תהיה עם ה' אלהיך (שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף א).

רמ"א: י"א דאדם מותר לעשות לו סימן בדבר שיבוא לעתיד, כמו שעשה אליעזר עבד אברהם או יהונתן (טור והר"ד קמח), ויש אוסרין (רמב"ם וסמ"ג). וההולך בתום ובטח בה', חסד יסובבנו (תהילים לב, ל). (שולחן ערוך יורה דעה הלכות מעונן ומכשף סימן קעט סעיף ד)

ב. שני אחים שחלקו ואחר כך בא אחד שלא היו יודעים בו, בטלה החלוקה. ואפילו שהיה להם שלשה שדות ונטל כל אחד מהם אחת מהן, והשלישית חלוקה ביניהם, וכשבא האח השלישי נפל חלקו באותה שחלקו ביניהם, לא נאמר ישראל כל אחד מהם בשלו, אלא אי זה מהם שירצה יכול לבטל כל החלוקה, ויפילו גורל אחד לכולם. ואפי' נתרצה האח השלישי ליטול מעט מזה ומעט מזה בלא גורל, אפילו הכי יכול כל אחד מהשנים לבטל החלוקה, כיון שהיתה בטעות. (שולחן ערוך חושן משפט הלכות מצרות סימן קעה). יש כנראה לחלק בין גורל לדעת עתידות, לבין אמצעי חלוקה פשוט. לסיכום נביא מקור שעושה מעט סדר. הרוצה להוסיף ולהתעמק בסוגיה זו, ייחנה מספרו הנפלא של הרב מרצבך, 'הגיון הגורלי' בהוצאת ראובן מס.

סיכום הענין - ראה בהרחבה בשו"ת וישב היס דבריו שיש ג' מיני גורלות:

[א] גורל לחלוקת שותפים שנעשית בכח הסכמת הצדדים לבירור חלקם, וזהו היתר גמור.

[ב] גורל לחייב אדם על מעשה שעשה וכדומה [כמו במעשה של עכן ויהונתן] אינו מועיל אלא אם כן נעשה בכח רוח הקודש. וכן כאשר נעשתה חלוקה או בירור על ידי גורל פי ציווי ה' בתורה [חלוקת הארץ, שני שעירים ביום כיפור] או במאמר נביא שתוצאותיו על פי ה' ואסור להרהר אחריו.

[ג] גורל הנעשה לברר עתידות אסור משום 'תמים תהיה עם ה' אלקיך', כפי שנפסק בשו"ע.

וכן מותר לומר לתינוק 'פסוק פסוק', כמו שנפסק בשו"ע, ולכן גורל על ידי פתיחת חומש או תנ"ך כגורל הגר"א - הוא בכלל היתר זה, ואין בו איסור שאלה בגורלות.

אכן העיקר בכל זה, להישען על אבינו שבשמים, לבקש בתמימות שימלא משאלותינו בזכות תורתנו ותפילתינו.

הערת המערכת: מענין להוכיח כי גם במקרים שבהם נעשה שמוש בהטלת גורל הרי שלא היה די בהטלת גורל, אלא נעשתה בחירה אנושית מושכלת. הדוגמה המובהקת לכך היא בספור עכן, שלאחר שהתברר ע"פ גורל כי הוא המועל בחרם: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עֶכָן בְּנֵי שֵׁם נָא כְּבֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְהָגֵד נָא לִי מַה עָשִׂיתָ אֶל תִּכְחַד מִמֶּנִּי. כִּיֵּעַן עֶכָן אַתָּה יְהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֲמִנָּה אֲנִי חָטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכִזַּאת וְכִזַּאת עָשִׂיתִי. וַאֲרָא [וַאֲרָא] בְּשָׁלַל אֲדָרַת שְׁנַעַר אַחַת טוֹבָה וּמְאִתִּים שְׁקָלִים כֶּסֶף וְלָשׁוֹן זָהָב אֶחָד חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים מִשְׁקָלוֹ וְאַחַד־מֵאָה וְאַחַד־מֵאָה וְחֵמֶס וְהֵנִס טְמוּיִים בְּאֶרֶץ בְּתוֹךְ הָאֶהָלִי וְהִכְסֹף תַּחְתֶּיהָ. וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ מַלְאָכִים וַיִּרְצוּ הָאֶהָלָה וְהֵנִה טְמוּיִה בְּאֶהָלוֹ וְהִכְסֹף תַּחְתֶּיהָ. כלומר, לא רק שיהושע מברר את הענין עם עכן, הוא דורש ממנו פרטים מדויקים על מה נלקח והיכן מוחבא ורק משנמצאים הפרטים המדויקים במקום שמסר עכן - יצאה לאור אשמתו. גם נחלות השבטים נקשרו בשבטים עוד לפני הטלת גורלות והיו גם שבטים שנטלו גורלם בידם ובהורו נחלה, מקום שבו ההשפעה היא על חיי אדם - התווספה מחשבה לגורל. לא מזמן סופר כי ביחידה צבאית חיילים קבלו סכום כסף והחליטו להפיל גורל, כל חייל התבקש לרשום את שמו על פתק ולהשליכו לקופסא ומי ששמו יעלה בגורל - יקבל את הכסף. אחד החיילים עמד לרשום את שמו, אך ניכר כי היה חייל אחר שזקוק לכסף יותר ממנו. במקום את שמו רשם את שם

התיאור בימי עזרא, "ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט" נחמיה ח', יח. בעליית זרובבל הקרבנות הם העיקר, ואילו בימי עזרא העיקר הוא קריאת התורה. הבנת משמעותו של יום הכיפורים כחותם את שנת החמה החולפת מסבירה היטב הן את ביטולו ההכרחי בימי שלמה והמרתו בשבעת הימים של חנוכה הבית, הן את העלמתו מן הפתיחה המחודשת של קריאת התורה ושל קיום מצוותיה בחודש השביעי בימי עזרא ונחמיה.

יום כיפור שחל בשבת

אחת למספר שנים חל יום הכיפורים להיות בשבת. כך היה בשנים:

תשנ"א, תשנ"ד, תשנ"ח, תשס"ה, תשס"ח, תשע"א וכך השנה בתשע"ד. כל כך היה ברור לחז"ל שחובת צום הכיפורים דוחה את מצוות עונג שבת, שהם אפילו לא קיימו דיון בנושא. הדיון בספרות ההלכה והמנהג סובב סביב נוסח התפילה, קבלת שבת, אבינו מלכנו, חיתוך ירקות כהכנה לסעודה בגמר הצום, ברכת בשמים בהבדלה וכדומה. על עצם הצום בשבת אין עוררין ואין דיון. הסיבה לדחיית עונג שבת עולה מתוך דברי הרמב"ם הלכות שביית עשור פרק א הלכה ד: **מצות עשה אחרת יש ביום הכיפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה** שנאמר (ויקרא ט"ז) תענו את נפשתיכם, מפי השמועה למדו עינוי שהוא לנפש זה הצום, וכל הצם בו קיים מצות עשה, **וכל האוכל ושותה בו ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה** שנאמר (ויקרא כ"ג) כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה כיוון שהאוכל ביום כיפור עובר על מצוות עשה (תענו את נפשתיכם) ולא תעשה (כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה), הרי שעשה ולא תעשה דוחה מצוות עשה של עונג שבת.

לא כך נהגו ביתא ישראל. לשיטתם שבת עומדת בראש סולם הערכים ההלכתי ואינה נדחית בפני שום דבר שבעולם. אין פיקוח נפש דוחה שבת, אין מחללים שבת לצורך יולדת, אין מלין את התינוק ואין סועדים את החולה המסוכן בשבת. החלוקות השונות, שכל כך נפוצות בספרות חז"ל - עשה ולא תעשה, דרבנן ודאורייתא, לכתחילה ובדיעבד - כל אלו זרים לחלוטין לשיטתם ההלכתית. בביתא ישראל קיימים רק שני מצבים -

מותר ואסור!

אשר על כן, אין השבת נדחית בפני צום יום כיפור. ביום כיפור שחל בשבת נהגו להתחיל את הצום כרגיל. בצהרי היום הביאו אל המסגיד מְסָאוּוּיַת (לחם קודש) ודבש. כל מתפלל התכבד בחתיכת לחם קטנה טבולה בדבש. היו שטעמו מלחם הקודש ללא דבש. אכילה זו, במסגיד בעיצומו של הצום, נועדה להזכיר לכולם ששבת היום ואין לצום בשבת צום מלא. 'זה כבוד השבת!' הסבירו הקסים. לאחר הטעימה נמשכו הצום והתפילות כרגיל.

מנהג יקר זה מלמד על מעמדה של השבת בביתא ישראל. אף שאני סבור שבני העדה חייבים לציית להלכה הנוהגת בכל עם ישראל ולהימנע מכל טעימה ביום כיפור שחל בשבת; כולי נפעם מול עוצמתה של השבת המתגלית במנהגם.

תגובות: הרב חנניה בלומרט, יב תשרי תשע"ד

רציית רק להוסיף, שהבסיס למנהג זה הוא מכך שהכתוב אומר: 'ועיניכם את נפשתיכם', ולא מצוין בפירוש צום, כך ש"ביתא ישראל" פירשו זאת גם כהתאמצות המעייפת את האדם כריקודים וקפיצות, ולא רק צום. ממילא כאשר אי אפשר לצום, כגון בשבת, שבספר היובלים גזור מיתה על הצם בשבת, מקיימים את העינוי בדרכים אחרות חג שמח ושנה טובה

הרב יואל בן-נון, י"ד בתשרי התשע"ד

החייל האחר. כשנשלף הפתק "הזוכה" שמח לשמוע את שמו של החייל "הנוק" כזוכה. כשנלקחו הפתקים להזרק לפח האשפה, נפלו אחדים מהם על הארץ. על כולם היה שמו של החייל "הנוק". כנראה שהגורל איננו עוור כל כך, הוא מסתכל לפעמים לאן שמכוונים אותו.

ניצבים-וילך - "הנך שוכב עם אבותיך וקם"

הרב אורי שרגי שליט"א

רבותינו הראו מקור לתחיית המתים מן התורה בפרשתנו: "ויהי אמר ה' אל משה: הנך שוכב עם אבותיך וקם". אמנם ביקשו המינים להשיב על טענה זו, כשהושמעה באזנם על ידי רבן גמליאל, והצביעו על כך שהמשך הכתוב הוא: "העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", כך שיש לקרוא: "הנך שוכב עם אבותיך. וקם העם הזה". אבל אין בדבריהם כלום, כי גם אם המילה "וקם" לא היתה כתובה, עצם השימוש בביטוי "שוכב" במקום "מת" משמעותו היא שבעיני הכתוב אין המיתה כי אם שכבה, ושכיבה היא על מנת לקום, כלשון הכתוב "בשכבך ובקומך". כך שיש כוונה נרמזת בהצמדת "וקם" ל"שוכב". גם יש לברר את כוונת הכתוב ממה שהשתמש בביטוי של קימה כדי לתאר את הידרדרות העם. והלוא ראוי היה יותר לומר "ונפל העם הזה וזנה" מאשר "וקם". אין זה אלא לרמוז שמשם עוד יקום כדי להציל את העם מנפילתו. אך אם נעמיק עוד, נראה שאין כל אפשרות שלא לראות בכתוב שלנו רמז ברור לתחיית המתים. כי כל קורא בלתי משוחד רואה שהכיוון הכללי של כל התורה הוא אופטימי, ומניח שאחרית הכל לטובה "להיטיבך באחריתך". ואילו המשתמע מהפרשה הוא שמכיון שמתה, את חלילה תקומה לאומה. מכאן שיש הכרח שמשם ישוב ויעלה את כל ישראל אתו למדריגתו, ויהיו כל עם ה' נביאים.

פרפראות לפרשה

וילך משה. אומר התרגום יונתן לבית אולפנא, פירוש שהלך לישבה. צהבעל הטורים אומר שהלך לאבות לומר להם שה' קיים את השבועה שישאל יכנסו לארץ.

הבעל הטורים אומר סימן מתי פ' נצבים וילך נפרדות, אם חל ראש השנה ביום ב' או ביום ג', אז נפרדים, והסימן "פת בג המלך", מלך פירושו ראש השנה, פת לשון שבירה דהיינו נצבים וילך נפרדים.

ויקרא משה ליהושע וכו' לעיני כל ישראל חזק ואמץ. התורה מסיימת לעיני כל ישראל אחרי שמסיימים את התורה צריכים להתחזק ולהתחיל מחדש.

הדעת זקנים מביא מדרש, שביום שמת משה כתב 13 ספרי תורה וחילק לכל שבט, ואחד נתן בארון. ושואל הבי"ח הרי משה מת בשבת ואיך כתב את התורה. ומתוך שמת בערב שבת ונקבר בשבת. בזוהר שאומרים בסעודה שלישית בשבת כתוב שמת בשבת, וגם אומרים 3 פעמים צדקתך במנחה כנגד יוסף משה ודוד שמתו בשבת.

ספורים לשבת

פעם אחת, בשעת תפילת "כל נדרי" של ליל יום הכיפורים, סלסל חזן בעל קול ערב את הפסוק "וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שמזכירים בתפילה זו. אמר ר' זושא: "ריבוננו של עולם! אילו לא היו עמך ישראל חוטאים, לא היה נשמע לפניך 'וְנִסְלַח' יפה כל כך".

פעם אחת, בלילה שלפני יום הכיפורים, אמר רבי אלימלך מליז'נסק לתלמידיו: "אם רצונכם לדעת איך יש לעשות את מנהג הכפרות כפי שצריך, לכו וראו מה מתרחש בביתו של החייט שגר בקצה העיר".

עם עלות השחר הלכו התלמידים אל ביתו של החייט, הציצו בחלון וראו כי החייט ובניו קמו בבוקר והתפללו תפילת שחרית פשוטה, כדרכם של חייטים. אחר התפילה לבשו בני הבית בגדי שבת, הדליקו נרות וישבו מתוך שמחה רבה ליד השולחן הערוך בכל טוב.

טרם התחילו לאכול, לקח החייט ספר מן הארון, פתח אותו ואמר: "ריבוננו של עולם, הגיע הזמן לעשות בינינו חשבון על כל העברות שעשינו, כי זמן כפרה הוא כעת לכל ישראל." אז התחיל החייט לקרוא מתוך הספר את כל העברות שעשה במשך השנה, שאת כולם רשם לפניו בספר הזיכרון הזה.

לאחר שסיים, הוציא מן הארון ספר נוסף, גדול וכבד מן הראשון, וכך אמר: "ריבוננו של עולם, קודם לכן הזכרתי את העברות שעשיתי אני, ועכשיו אמנה את העברות שעשית אתה." ואז התחיל לקרוא מתוך הספר השני את כל הצער והייסורים, כל הצרות, עגמת הנפש, המחלות והפסד הממון שעברו עליו ועל נפשות ביתו בשנה זו. לאחר שסיים לקרוא אמר: "ריבוננו של עולם, אם נעשה חשבון על פי היושר, הרי שאתה חייב לי יותר ממה שאני חייב לך. אבל ערב יום הכיפורים היום, זמן סליחה ומחילה, ולא ארצה לדקדק עמך בחשבון. בשל כך הננו מוחלים לך על כל העברות שעשית לנו, וגם אתה תמחל לנו על כל העברות שעשינו לך".

אחר כך מזג החייט כוס יין שרף, בירך עליה ואמר בקול רם: "לחיים, ריבוננו של עולם! הננו מוחלים זה לזה על כל עוונותינו. כל העברות שלנו בטלות ומבוטלות, כאילו לא היו כלל בעולם. לחיים!!"

אז אכלו ושתו החייט ובניו ביתו מתוך שמחה רבה מאוד.

לאחר שראו התלמידים כל זאת, שבו אל רבם, רבי אלימלך, וסיפרו לו כל מה שראו. קשים היו בעיניהם דבריו של החייט ונראו כחוצפה כלפי הבורא. אמר להם ר' אלימלך: "ידעו לכם כי כאשר אומר החייט את דבריו, מתכנסים ובאים הקב"ה בעצמו עם כל הפמליה שלו. ודברי האמת

שאומר החייט גורמים שמחה, רצון וחדווה בעולם הזה ובעולם העליון.

בערב יום הכיפורים שלח יהודי כפרי אחד את בני ביתו אל העיר הגדולה, כדי שיתפללו שם בבית הכנסת עם כל הציבור. את מחזורי התפילה שם בידם, והוא עצמו התעכב אחריהם בביתם שבכפר, כדי שיוכל להוסיף לאכול ולשתות, שכן מצווה גדולה היא לאכול ולשתות בערב יום הכיפורים. "ברכיבה על הסוס אוכל להגיע לעיר בתוך זמן קצר," חשב. אך אבוי! מעשה השטן הצליח. בדרכו תעה האיש ביער, ועד מהרה חשכו השמים והשמש שקעה ונעלמה. ראה האיש שכבר נכנס היום הקדוש, בבתי הכנסת כבר מתפללים "כל נדרי" ואסור עוד לנוע בדרכים. וכך היה עליו לעשות את יום הכיפורים לבדו בלב היער. מחזור תפילה לא היה בידו ובלבו עלתה צעקה. מעומק נפשו אמר בבכי ובכאב: "ריבונו של עולם, הלא אינני יודע להתפלל בלי סידור, ומה אוכל לעשות? כל שיודע אני לומר הוא את אותיות האלף-בית. הנה הן בידך, קח אותן וצרף אותן זו אל זו בכל הצירופים והשמות, עד שיהיו האותיות למילים ולתפילה. ועכשיו, צרף אתה את האותיות כמו שכתוב – 'אִמְרַת ה' צְרוּפָה' (תהלים יח, לא)." כשאמר הכפרי את אותיות האלף-בית נעשה רושם גדול בשמים, ותפילות רבות נכנסו ובאו בשער שפתח הכפרי בתפילתו זו.

אחד מחסידי הבעל שם טוב נסע לקראת יום הכיפורים לְמִזְיַבּוּז', עירו של רבו, כדי להתפלל במחיצתו ביום הקדוש. היה זה יומיים לפני יום הכיפורים והחסיד נסע במשך כל היום וכל הלילה כדי לזרז את הגעתו.

בבוקרו של ערב יום הכיפורים, לאחר שנסע כל הלילה, הגיע החסיד סמוך לעיר מְזִיבּוּז', במרחק פרסה מן העיר, והסוס היה עייף. עצר החסיד כדי להתפלל וכדי להניח לסוס לאכול עשב ולנוח. אחרי התפילה גברה עליו העייפות והוא אמר בלבו: "ומה בכך אם אשן שעתים, עדיין אספיק להגיע לְמִזְיַבּוּז' לפני חצות היום."

כשהתעורר ראה שהשעה היא כבר שעת בין השמשות וכבר נכנס יום הכיפורים, ולא יוכל להמשיך ולבוא אל העיר עד לאחר היום הקדוש. הצטער החסיד מאוד, כי אחרי כל מאמציו וכל הדרך שעשה לא יגיע אל רבו ויהיה מוכרח להתפלל בשדה, סמוך אל העיר. וכל זאת באשמתו, בשל הטעות שעשה.

כל אותו הלילה וכל היום שלמחרת צעק החסיד ובכה במר לבו ובמוצאי יום הכיפורים נסע במהירות אל העיר. והנה, כשבא לפני הבעל שם טוב צחק ממנו הרבי, כי כך ראוי היה הדבר. צריך היה להעלות אל השמים גם את תפילת העם שבשדות, של מי שאינם באים אל בית הכנסת. בשל כך הכריחו את החסיד להיות בשדה, כדי שיעלה את התפילות שנשארו בשדה.

שבת שלום גמר חתימה טובה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 709 שבת חול המועד סכות כ בתשרי תשפג 15 אוקטובר 2022

לע"נ משה בן אריאלה נלב"ע תשרי, מאיה חיה בת שושנה, כ"ה תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל. תנצב"ה
 לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), ז'ולית בת חסיבה

מועדים לשמחה, חג שמח

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1739 צאת שבת 1843 כניסת החג: 1736 צאת החג: 1843

ב תשרי ה'תקפ"ט – נפטר רבי אליעזר פאפו מחבר ה"פלא יועץ". ה'תש"ה - הזונדרקומנדו היהודים מארגנים נסיון-מרד במחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו. הנסיון נכשל, וכל אלה שלקחו בו חלק נרצחו. ה'תשמ"ד - ריצ'רד סטולמן מכריז על פרויקט GNU (הרחבה תשע"ו) לפיתוח מערכת הפעלה חופשית דמוית UNIX. ה'תשמ"ו - הפיגוע בראס בורקה: חייל מצרי יורה למוות בשבעה ישראלים במפרץ שחם בדרום סיני. ה'תשמ"ז - תחילת השידורים הניסיוניים של ערוץ 2. ה'תשס"ג - מסוק צה"ל יורה שני טילי הפלייר לעבר מכוניתו של מוחמד דף שנפצע קשה, אך מצליח לחמוק מן הסיכול הממוקד. ה'תשס"ו - נפטר רבי אברהם יששכר אנגלרד האדמו"ר הששי בחסידות ראדזין. הקים מחדש את חסידות איזביצה ראדזין לאחר השואה (הרחבה תשפ"ב).

בא תשרי ד'תתקל"ז - ירושלים הצלבנית נכנעת לצלאח א-דין. ת'תש"ז - נאשמי משפטי נירנברג הוצאו להורג בתליה.

בב תשרי תרי"ד – נפטר צבי הירש להרן, ראש ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם שעסק באיסוף וארגון כספי החלוקה. ה'תרס"ו - נוסדה בפתח תקווה מפלגת הפועל הצעיר. 'תרס"ח – נוסדה אגודת "בר גיורא", לימים ארגון "השומר", ארגון השמירה הראשון בארץ ישראל, לישובים היהודיים. ה'תשל"ד - מסתיים קרב החווה הסינית ה'תשמ"ו - הספינה "אקילה לאורו" נחטפת על ידי טרוריסטים פלסטינים ה'תשס"ה - פיגוע כפול באמצעות מכוניות תופת, בהילטון טאבה ובראס א-שטן שבסיני

בג תשרי ג'תתכ"ז - גמלא העתיקה נכבשת בידי הרומאים. (ראה תשע"ט) ד'תשע"ה - נפטר רבנו חנוך בן רבנו משה מקורדובה (מארבעת השבועים, הרחבה תשע"ה). ה'תרע"ע – נפטר נפתלי הרץ אימבר, מחבר "התקווה" ההמנון הלאומי של ישראל. ה'תרע"ח - שרה אהרונסון נפטרה לאחר 3 ימים של ייסורים מנסיון התאבדותה לאחר שהטורקים גילו את מרכז מחתרת ניל"י בזכרון יעקב. ה'תרצ"ט - נוסד בית הספר הימי בחיפה, חלוץ בתי הספר הימיים בארץ ישראל. ה'תש"ו - נחנך תיאטרון הבימה ה'תשל"ה – נפטר אוסקר שינדלר, תעשיין, חסיד אומות העולם. ה'תשל"ז - מתחילים הלימודים באוניברסיטה הפתוחה. ה'תש"ן - נחתם הסכם טאיף לסיום מלחמת האזרחים בלבנון. ה'תשס"ה - מכונית תופת התפוצצה במלון הילטון טאבה, שקרס חלקית ושתי מכוניות התפוצצו לאחר מכן בראס א-שטן. ה'תשס"ו - חמישה הרוגים בפיגוע התאבדות של ארגון הגיהאד האיסלאמי בשוק בחדרה

כד תשרי ה'רמ"ב - האינקוויזיציה הספרדית ממנה את שני האינקוויזיטורים הראשונים ולמעשה מתחילה בפעילותה נגד יהדות ספרד. ה'תקמ"ג - נפטר רבי יעקב יוסף מפולנאה, תלמיד הבעש"ט ומאבות תנועת החסידות. ה'תרל"ה – נפטר רבי אליהו גוטמכר מראשי הציונות הדתית ה'תש"ן - החלה לפעול תנועת המרי העברי, המשותפת להגנה, לאצ"ל וללח"י. ה'תשמ"ט - ועדת הבחירות המרכזית פוסלת את רשימת "כך" של מאיר כהנא מהשתתפות בבחירות לכנסת

כה תשרי ה'ו' - הממלכים (ראה הרחבה תשע"ג) מביסים את ממלכת ירושלים ואת בני בריתה בקרב הירביה. ה'תק"ע – נפטר רבי לוי יצחק מברדיצ'ב (הרחבה תשעב) ה'ת"ר – נפטר רבי משה סופר, החת"ם סופר (ראה הרחבה תשעג). ה'תרס"ו - נוסדה ביפו הגימנסיה העברית הרצליה, הגימנסיה העברית הראשונה בעולם. ה'תרפ"א - נתכנסה אסיפת הנבחרים הראשונה ליהודי ארץ-ישראל. ה'תרפ"ו - התאריך המיוחס להקמתה של "המחנות העולים", תנועת הנוער החלוצית הארץ-ישראלית הראשונה. ה'תש"ט - דגל ישראל הופך לדגל הרשמי. ה'תשנ"א – נפטר המלחין והמנצח לאונרד ברנשטיין. ה'תשס"ז – נפטר השחקן ראובן דיין

כו תשרי ה'תשי"ה - מלחמת העולם השנייה - הצבא האדום כובש את ריגה מידי הנאצים. ה'תש"ט - החל מבצע חירם, לשיחרור הגליל העליון, במלחמת העצמאות. ה'תשל"ד - החלטה 338 מאושרת במועצת הביטחון של האו"ם. ה'תשמ"ה - רצח שני הסטודנטים בידי מחבל סמוך למנזר כרמיזון

מועדים – מי יודע ?

<https://teman.org.il/content/9781> משה אוסי

<https://www.xn--2hcm6cgyhbh.com/2010/09/succoth-reading.html>

1. כ"ג ג' – 'תעשה מלאכה' – 'תעשה' כתוב ולא 'תעשה', שעל ידי השבת זוכים שתהיה המלאכה נעשית מ-----.
2. רש"י כ"ג ד' – 'אלה מועדי... אשר תקראו אתם' – קוראים 'אותם' וכתוב 'אתם' – מכאן שאתם, חכמי ביה"ד, מורשים לקדש את ה-----.
3. כ"ג ו' – חג הפסח מכונה בתורה בשם חג ה-----.
4. מה ההבדל העקרוני בין שביעי של פסח לבין שמיני עצרת של סוכות?
5. התורה קבעה ה----- חגים כנגד ה----- ימי המעשה.

קריאת התורה בסוכות

סוכות, ככל שאר החגים, משנה את סדר קריאת התורה, ובמקום קריאת פרשת השבוע קוראים מעניני החג. כפי שעמדנו במאמר על **מועד חג הסוכות**, אין בתורה פרשייה המתארת אירוע שהיה בסוכות, ולכן קוראים בחג סוכות את פרשיית המועדות הכללית בפרשת אמור שבספר ויקרא. בפסח קוראים את סיפור יציאת מצרים ובשבועות את מתן תורה. **בשבת** חול המועד סוכות, קוראים את פרשת "ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה", שהיא חלק מפרשת כי-תשא, ועוסקת בעיקרה בירידת משה מהר סיני עם לוחות הברית השניים וכוללת גם אזכור קצר לשלושת הרגלים.

בשמיני עצרת קוראים את פרשת וזאת הברכה (הפרשה היחידה שאינה נקראת בשבת) ומסיימים את התורה, וכדי להראות את חובתנו לתורה מתחילים מיד בקריאת הפרק הראשון של חומש בראשית (שמחת תורה).
פרשת בראשית המלאה נקראת כרגיל בשבת שאחרי שמחת תורה.

בניגוד לפסח, בו בכל יום של חול המועד יש קריאה שונה בתורה, בחול המועד סוכות החיים לבעלי הקריאה פשוטים מאד. קוראים את קורבן המוסף של אותו יום.

הקריאה היא קצרה מאד, שלושה פסוקים בסך הכל (שזה המינימום לקריאה), וחוזרים על אותם פסוקים ארבע פעמים (בחול המועד עולים לתורה ארבעה אנשים). בחו"ל המצב קצת יותר מסובך בגלל יום טוב שני של גלויות ולכן קוראים שם בכל יום את המוספים של שלושה ימים שונים.

למזלנו אנחנו בארץ והדברים פשוטים. למעשה רוב האנשים יודעים לקרוא את הפסוקים הנ"ל בתורה, מאחר ומספיק לשמוע את הקריאה פעמיים בשביל לזכור אותה בעל פה.

דבר מעניין בקריאת סוכות הוא שהתורה "עושה לנו משחק מצא את ההבדלים". במבט ראשון הקריאות נראות זהות לחלוטין אולם קריאה זהירה תגלה הבדלים ברורים ואני מזמין את הקוראים לפתוח את ספר **במדבר פרק כ"ט** ולמצוא את ההבדלים. אולי כיוונה התורה מראש לעשות הבדלים בין יום ליום ולגרום לנו גם כשהקריאה נשמעת זהה לחלוטין, להתרכז, לקרוא מתוך הכתוב ולשים ליבנו להבדלים הקטנים, ולא לקרוא מהזכרון קריאה המתאימה בכלל ליום אחר. הנה רשימת ההבדלים אפשר שיש נוספים ובפרט אם נחפש גם הבדלים בטעמים ובניקוד.

ביום הראשון מופיע פסוק פתיחה שאינו מופיע בשאר הימים (מאחר והם אינם מקראי קודש) וגם פסוק סיום שאינו מופיע באף יום אחר (פסוק טו - "וְעִשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לֶכְבֶּשֶׂת הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר כֶּבֶשִׂים". ניתן לומר שמנחות והנסכים מופיעים פעם אחת וזהים ביותר הימים ואין צורך לפרטם שוב. הבדל נוסף ביום הראשון, בכבשים מופיע "תְּמִימִם וְקִיּוּ", המילה יהיו לא מופיעה בשאר הימים.

מספר הפרים הולך ויורד. מתחיל ב-13 ומסיים ב-7. סך הכל מוקרבים בחג שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם. הירידה בפרי החג הייתה המקור לדעת בית שמאי להדלקת נרות חנוכה בסדר דומה, שמונה נרות ביום הראשון וכל ערב מפחיתים נר.

הצירוף פרים בני בקר מופיע רק ביום הראשון והשני, לאחר מכן נאמר פרים סתם.

בימים השני והששי מופיע סיום שונה: ביום השני - "וּמִנְחֹתָהּ וְנִסְכֵיהָ", ביום השישי - "מִנְחֹתָהּ וְנִסְכֵיהָ" ובשאר הימים - "וּמִנְחֹתָהּ וְנִסְכֵיהָ". ביום השביעי מופיע המילה "כמשפטם" לעומת "כמשפטם" ביתר הימים. המדרש דורש הבדל זה (מובא ברש"י) **כמו שאמר רז"ל**: "בשני ונסכיהם. בששי ונסכיהם. בשביעי כמשפטם. מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מים, רמז לנסוך המים מן התורה בחג". מדרש זה מופיע בגמרא במסכת תענית.

ביום השביעי השינוי של המילה כמשפט והוספת מס סופית גורמת לכך שכל המילים בפסוק יסתיימו באות מס. למשמעות הענין ראו **בחינה לפרשת וישלח**.

ההתייחסות לשעיר העיזים משתנה. ביום הראשון השני והרביעי: "וּשְׁעִיר-עִזִּים אֶחָד חֲטָאת" ביתר הימים: "וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד".

ביום הרביעי, פסוק כד פותח "מִנְחֹתָם וְנִסְכֵיהָם" לעומת "וּמִנְחֹתָם וְנִסְכֵיהָם".

קורבנות שמיני עצרת שונים מהותית אבל שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו ולכן לא נעשה אליו השוואה

מדוע מברכים דוקא נטילת לולב?

סימן "אעלה בתמר" - א-אתרוג, ע-ערבה ל-לולב ה-הדס. וכן: צדיק כתמר יפרח" וכן "זאת קומתה דמתה לתמר". והעיקר

6. מספר ימי החגים בשנה הוא בגימטריה ----, שהרי החגים מהווים סם חיים לאדם היהודי.

7. הגר"א מציין, כי הן על השבת והן על יוה"כ נאמר "---- שבתו", לומר לך, שגם מלאכת 'אוכל'---- אסורה ביוה"כ.

8. רש"י כ"ג י"א - "ממחרת השבת" - קבעו חז"ל ממחרת ---- ראשון של ----.

9. שם המידה המכילה בתוכה עשירית האיפה קרויה ----, והוא מוקרב כאות תודה לה' הן על ההווה - ראשית הבשלת התבואה - והן על העבר בתקופת המדבר שבה סיפק הקב"ה את המזון היומי "עומר ל----" (שמות ט"ז ט"ז).

10. מדוע אין מברכים 'שהחיינו' על מצוות ספירת העומר? אחת התשובות לרדב"ז (ר' דוד אבן זמרה - מתקופת גלות ספרד): רק כשמשלימים את ---- ימי הספירה, מגיעה הספירה לשלמותה; ובשעה שמברכים 'שהחיינו' על חג ה----, עולה הברכה גם למצוות הספירה.

11. מדוע סופרים דווקא 49 ימים? תשובה מני רבות: כי ---- ימי העומר הראשונים הם כנגד ---- דברים שהתורה נקנית בהם ("גְדֹלָה תִּזְכָּר מִן הַתְּהִלָּה וּמִן הַמְּלָכּוֹת, שֶׁהַמְּלָכּוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלֹת, וְהַתְּהִלָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, וְהַתִּזְכָּר נִקְנִית בְּ---- דְּבָרִים" - פרקי אבות); וליל מ"ט הוא כנגד כל ה---- דברים ביחד, ואז באים לקניין תורה אמיתית ומתעטרים בכתר של תורה ביום חג השבועות, יום מתן תורתנו.

12. כ"ג כ"ב - "לא תכלה פאת שדך בקצרך" - הראב"ע עונה לשאלה מדוע חזרה התורה שוב על המצוות הקשורות לשדה.

13. הקשר בין הקרבת העומר העשוי קמח לבין מתן תורה בשבועות נארג כלאות בדברי ר' אלעזר בן עזריה בפרקי אבות ג' י"ז: "אם אין ---- ---- ----".

14. רש"י כ"ג כ"ד - "זכרון תרועה" - מכאן שאול שמם של קטעי התפילה הראשונים בעמידה של רה"ש, והוא ---- כדי ל---- עקידת יצחק.

15. כ"ג כ"ז - בעל הטורים מטעים, שהמספר ---- חוזר ונשנה ביוה"כ: ---- עינויים, ---- פעמים חוזרת המלה ---- בפסוקים כ"ז-ל"ב, ---- טבילות טובל הכהן הגדול ומתפללים ---- תפילות.

16. במצוות ארבעת המינים אנו נוטלים בעצם ---- דברים מן הצומח כנגד ---- רקיעים.

17. האתרוג דומה ל----, ולכן מדקדקים ברכישתו, כשם שהאדם מקפיד לשמור על ה---- יותר מכל איבר אחר בגופו.

18. בשתי מצוות מכניס היהודי את כל רמ"ח איבריו: א. יישוב ---- ב. הישיבה ב----.

19. כ"ג ל"ו - הסברו של הראב"ע למלה 'עצרת': האדם ---- לפני ה' ובטל מכל ----.

20. כ"ג מ"ג - "כי בסכות הושבתי" - מדוע, עפ"י הראב"ע, ניתנה מצוות הסוכה דווקא בחודש תשרי?

21. בעל הטורים כ"ג מ"ב - כנגד שבעת ימי הסוכה זוכים ישראל לשבע חופות: ענן, ע----, נוגה, א----, להבה, כבוד שכינה וסוכת ----.

22. העם בימי עזרא ונחמיה עשו סוכות ונצטוו: "צִאוּ הֵקֶר וְהִבִּיאוּ עֲלֵי וְעַל-עַץ שֶׁמֶן וְעַלֵי ---- וְעַלֵי תְּמָרִים וְעַלֵי עֵץ ---- לַעֲשׂוֹת סֹכֹת כְּקִתּוּב" (נחמ' ח' ט"ו).

רמזים ופרפראות בארבעת המינים

הרב יצחק לסרי שליט"א

ידועים דברי חז"ל שארבעת המינים שאנחנו נוטלים בחג הסוכות יש בהם סודות עמוקים. לא בכדי נבחרו אותם מינים לנענע בהם בימי החג. נתחיל מהלולב.

לולב יש בו טעם אבל אין בו ריח-כנגד אותם אנשים שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים.

לולב -לו לב. מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף עם ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמיים.

ולכן לולב ראשי תיבות: וטהר ליבנו לעבודך באמת. שהלולב שואף תמיד להתחזק ולטהר את עצמו ואת ליבו שיהיה מושלם

שהוא הגבוה מבין ארבעת המינים, גם בדרך גידולו וגם במופעו ביניהם.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: 1 – חיוב שביעית לאחר חורבן בית המקדש השני השבוע: 2 – חשבון השנה השביעית לימינו

בית המקדש השני נבנה בשנת 3,410 למניין שאנו מונים לבריאת העולם, והתקיים במשך 420 שנה, ובמוצאי השנה השביעית חרב (ערכין יא-ב; תענית כט, א) לדעת רבים, החורבן היה בשנת 421 לקיומו של המקדש, היא שנת 3,830 לבריאת העולם, כלומר השנה הראשונה למחזור השמיטה, לפיכך שנת השמיטה כיום היא תשע"ה (ר"ת, ר"י, רמב"ן, ר"ן, תרומה, ב"י ורמ"א חו"מ סז, א; רמב"ם). ויש אומרים שבית המקדש חרב בשנת 420 לקיומו, היא שנת 3,829 לבריאת העולם, וזו השנה הראשונה למחזור השמיטה, לפיכך שנת השמיטה כיום היא תשע"ד (רש"י, טוה). עוד ספק התעורר, יש סוברים ששנת היובל אינה בחשבון השמיטות, כך שלאחר כל שבע שמיטות, מפסיקים לספור שנה, כנגד היובל, ורק לאחר מכן חוזרים לשבעה מחזורים נוספים של שבע שנים, וכן יש לנהוג גם לאחר חורבן הבית. לשיטתם השביעית חלה בשנת תשע"ב. אולם לדעת החו"מ, מעת שחרב בית המקדש השני הפסיקו למנות יובלות, ונמצא ספירת השביעיות רצופה. וכתב הרמב"ם שדעתו היתה שצריך להמשיך למנות גם יובלות, אלא שהואיל והמסורת כדעת הגאונים, כך יש לנהוג למעשה, "שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהם ראוי להתלות" (רמב"ם שמיטה ויובל י, ד-ו). והראב"ד נותר בדעה שגם בזמן הזה יש למנות את היובלות, והשביעית היתה בתשע"ב שנת היובל היא שנת החמישים למחזור השמיטה, אלא שנחלקו התנאים האם היא נכללת בתוך מחזור השמיטות. לדעת ר' יהודה שנת היובל בכלל מניין השמיטה, כך שהמחזור השלם הוא 49 שנים, ושנת היובל נמנית כשנה הראשונה למניין השביעית הבאה. ולדעת חכמים היובל מוסיף עוד שנה מחוץ לחישוב השמיטות, כך שהמחזור השלם 50 שנה (ר"ה ט, א). לר"ת ור"י הלכה כר' יהודה, ותחילת חישוב השמיטות משנת הקמת בית המקדש, כמבואר בערכין יב, ב, לפי שיטת ר' יהודה. והחורבן היה בשנת 421 לבניינו, 3,830 לבריאת העולם (70 לסה"ג), ושנה זו היתה הראשונה לשמיטה, נמצא שהשביעית כיום בשנת תשע"ה. וכך סוברים ראשונים רבים. גם לרש"י (ע"ז ט, א) הלכה כר' יהודה, אלא שמנו את שנת השמיטה מהשנה השביעית להקמת בית המקדש השני. והחורבן היה בשנת 420 לבניינו, 3,829 לבריאת העולם (69 לסה"ג), ושנה זו היתה הראשונה לשמיטה, נמצא שהשביעית כיום בשנת תשע"ד, וכך סוברים הרא"ש (ע"ז א, ז), והטור (חו"מ סז). הרמב"ם מסכים עם רש"י שהחורבן היה בשנת 420 לבניינו, אלא שלדעתו הלכה כחכמים (כדלהלן), והחלו למנות מהשנה השביעית לבניין בית המקדש, ושנת החורבן נקראת השנה שלאחר החורבן, והיא היתה מוצאי שביעית. נמצא שלמעשה דעתו כדעת ר"ת, שנת 3,830 היא השנה הראשונה לשמיטה. לדעת רמב"ם וראב"ד שמיטה ויובל י, ד; ו, הלכה כחכמים. ולדעתם גם לאחר שנחרב הבית יש להמשיך למנות יובלות, כלומר להוסיף עוד שנה לחשבון כל שבע שמיטות. לפי זה יוצא ששנת היובל האחרונה היתה בשנת תשס"ה והשמיטה שאחריה בשנת תשע"ב. אולם דעת הגאונים שאמנם הלכה כחכמים שהיובל אינו בחשבון השמיטות, אבל לאחר החורבן כבר אין מונים יובלות, ובכך מתאחד חשבונם עם חשבון ר"ת וסיעתו. וכיון שכך המנהג והקבלה ביד הגאונים, ביטל למעשה הרמב"ם את דעתו. והראב"ד נשאר בדעתו שגם היום צריך למנות יובלות, וסבר שאולי גם הגאונים מסכימים לכך. נמצא שיש לנו שלוש דעות במניין השמיטות (רש"י – תשע"ד; ראב"ד – תשע"ב; ר"ת והגאונים – תשע"ה), ואף שעד סוף תקופת הראשונים עדיין המחלוקת לא הוכרעה, והטור סבר כרש"י, והראב"ד נותר בדעתו, מ"מ במשך הזמן נתקבל המנהג כדברי ר"ת והגאונים, וכ"כ ב"י ורמ"א חו"מ סז, א. וכן סיכם בשו"ת מהרלב"ח סי' קמג. וכן הכריע בספר חרדים הקדמה למצוות התלויות בא"י. וכ"כ המבי"ט א, ג, בתגובה למי שערער על החשבון. ואף שהמנהג הוכרע לגבי שביעית, ואין מי ששומרה בשנה אחרת, עדיין יש שהורו מחמת ספק השנים שלא לברך על פדיון מעשר שני שנה בשנים א' ב' ד' ה' לשביעית, וכ"כ הרב אלישר (ספר איש אמונים ל, א, סק"ז). אולם למעשה מוסכם לברך כפי שכתבו בשו"ת אבקת רוכל (סי' ד), וברכ"י (יו"ד שלא, כג). ועדיין היו שסברו שכונן מחמת ספק השנים להפריש מספק גם מעשר שני וגם מעשר עני. כ"כ בשו"ת רדב"ז (ב, תשלא); הלכות קטנות (ב, קמג); הרב אלישר (שמחה לאיש יו"ד כו), ושכן נהג מורו בעל ספר בני בנימין; לוח דינים של גאוני ירושלים משנת רש"י (אות טט). אמנם באבקת רוכל (סי' ד), וברכי יוסף (שלא, כג) לא

עם תורה ועם מצוות.

מדוע מברכים דוקא על הלולב ולא על האתרוג?

משום שהוא רומז לתורה. להראות שהתורה זה העיקר בחיים! כי הם חיינו ואורך ימינו.

ולכן לולב בגימטריה חיים = 68. כי התורה נותנת חיים לאדם. אורך ימים בימינה..

לולב הוא כמו עמוד השדרה שכנגד יוסף הצדיק - שהוא היסוד. שעליו מושבת הכל. כי מי ששומר את עצמו בקדושה ובטהרה זוכה לכל השפע והברכות וזוכה לשמירה מיוחדת של התורה שלומד.

לולב זה עץ שמגדל את עצמו לבד, ומכשיר את עצמו. לא צריך לטפח ולגדל אותו.

ולכן נוטלים ומברכים עליו, להראות שהעיקר הוא לעבוד על עצמינו ולהתעלות. ולא לחכות לאחרים שיעזרו לנו להתחזק ולגדול.

לולב - אותיות = לו- כנגד לו צדיקים. לב- כנגד חמישה חומשי תורה שמתחילים באות ב' ומסתיימים באות ל'.

שכדי להיות צדיק צריך לקיים את כל התורה מהתחלה לסוף הדס: רומז לעיניים. שאדם צריך לשמור על העיניים שלו ולא יסתכל במקומות האסורים.

ויסתכל תמיד בעין טובה על הזולת. וידון את כולם לכף זכות.

ולכן מי ששומר על העיניים שלו זוכה לשבור את הדינים.

הדס = הס-ד. הס דין. משתיק את הדינים.

ולכן גם הדס: גימטריה = 68 = חיים. עם הכולל.

כי מי ששומר על העיניים שלו, זוכה לקבל פני השכינה, וחיים ארוכים.

הדס כנגד שלשת האבות: ולכן הוא עץ עץ עבות.

אברהם יצחק ויעקב שמשרו נפשם למען הקב"ה.

הדס יש בו ריח ואין בו טעם - רומז לאדם שיש בו מצוות ואין בו תורה. כי בימי האבות עדיין לא ניתנה התורה אבל היו מקיימים את המצוות מעצמם.

ולכן ההדס צריך תמיד לשים עיניו בלימוד התורה, ואז יזכה גם לקבל תורה.

ערבה: כנגד אלו שאין בהם לא תורה ולא מצוות.

ולכן מקרבים אותם עם כולם ביחד שיתחזקו בתורה ומצוות.

כנגד משה ואהרן. שהיו מנהיגים של עם ישראל שלא היה בהם תורה ומצוות.

ערבה = ער בה. שערבה שמתחברת עם החכמים ועם אנשים שומרי תורה ומצוות זוכה להתעורר ולהתחזק.

רק כשהיא לבד בעצמה חובטים בה בקרקע. אבל כשהיא אגודה עם כולם ביחד - זוכים לקיים איתה מצוות.

ערבה = גימטריה - זרע. - זה רע.

להראות לאדם שזה לא טוב במצב שנמצא בלי תורה ומצוות. כי אין חיים בלי התורה.

ואם יזכה להתחזק ולהתקרב יזכה לזרע קודש של בנים חכמים וצדיקים.

ערבה רומזת לשפתיים: לומר לאדם שצריך להזהר מדיבורים אסורים ומלשון הרע ורכילות.

ושידבר רק דיבורים של קדושה וטהרה.

ולכן ערבה היא כשרה, כי פיה משוך כנחל. כל עוד שידוע לשמור על פיו - הוא כשר.

אבל "צפצפה" פסולה: אלו שמצפצים על התורה ופותחים פיהם על תלמידי חכמים ורבנים.

אתרוג: רומז לאלו שיש בהם תורה ויש בהם מצוות.

ולכן בגלל שהאתרוג הוא המושלם ביותר

אתרוג ר"ת: אל תבואיני רגל גאוה. שהוא מתפלל שלא יבא לידי גאוה. שאפילו אם אדם שומר תורה ומצוות, אין לו להתגאות על אחרים. אלא צריך להיות בענוה ופשטות.

ולכן אתרוג רומז לבט: שהוא צריך להיות נקי וטהור מכל רבב. שלא יהיו בו שום ליכלוך או כתם או נקודה שחורה.

אתרוג בגימטריה: 610 + 3 מינים = 613 כנגד תרי"ג מצוות.

שהאתרוג אמנם הוא מושלם, אבל השלימות שלו רק אם הוא זוכה לעשות קירוב רחוקים ומחזק את האחרים.

ולכן בשעת הברכה מקרבים אותו לשאר המינים. אבל הוא תמיד נשאר נפרד בפני עצמו.

כי תלמיד חכם או רב שעוסק בקירוב רחוקים צריך להתקרב אליהם ולחזקם בתורה ויראת שמיים, אבל עם כל זאת צריך לשמור מרחק לא

להתקרב יותר מדאי שלא ילמד ממעשיהם שישפיעו עליו לרעה. אתרוג כנגד דוד המלך : שהוא התפלל :

לב טהור ברא לי אלוקים. שתמיד היה מבקש שליבו יהיה טהור.

אתרוג הוא העץ היחיד שלא שינה ממה שה' ציווה בבריאת העולם. ולכן טעם עצו ופריו שווים.

והוא פרי עץ הדר : שדר באילנו משנה לשנה.

שהוא בא ללמד את האדם לקיים את התורה והמצוות בלי שום שינויים. ולא לנסות לשנות את התורה ואת ההלכה.

וגם בא ללמד שאדם שהתחזק בקיום תורה ומצוות, שיישאר בחיזוק הזה, ולא ייפול. כמו האתרוג שמחזיק מעמד על העץ שנה שנתיים. ולא כמו שאר הפירות שנופלים אחרי כמה חודשים.

כתוב בשיר השירים : אמרתי אעלה בתמר..

אעלה : ר"ת - אתרוג, ערבה, לולב, הדס.

שכולם עולים בתמר : שמברכים על הלולב.

ארבעת המינים אלו היחידים שיש בהם השגחה מיוחדת של הקב"ה. ולא כמו שאר הפירות והירקות שלכל אחד יש השגחה של שר בשמיים ומלאך שאומר לו גדל.

האריז"ל אומר : שהגימטריא במספר-קטן של "לולב הדס ערבה אתרוג" היא 61, כגימטריא "אני". ומספר האותיות "לולב הדס ערבה אתרוג", היא 17, כגימטריא "והו". מנענעים את הארבע מינים שלושים ושש פעם, והיות שמנענים את כל הארבעה יוצא שבסך הכל מנענים 144 פעם, שזה פעמים גימטריא עב, כנגד העליה וההורדה של ההשפעה.

כלומר שבזכות ההקפות והנענועים עם הארבעה מינים בסוכות, מחישים את הגאולה השלימה, במהרה בימינו, בקרוב ממש.

מבצע חירם

הגדול והמורכב במבצעי חזית הצפון (פיקוד צפון במושגי ימינו), במהלך מלחמת העצמאות. המבצע נערך בשלבים האחרונים של המלחמה, בין ה-28 ל-31 באוקטובר 1948, כה עד כח בתשרי תש"ט, ובמהלכו כבש צה"ל את מרכז הגליל העליון וחלקים מן הגליל התחתון, ובכך השתלטה ישראל על כל שטחו של הגליל. כן כבש צה"ל, באופן זמני, חלקים מדרום לבנון. בעקבות המבצע, נעקר צבא ההצלה בפיקוד פאוזי קאוקג'י מהאזור, מארץ ישראל בכלל, ולמעשה חדל להיות כוח צבאי משמעותי מבצע הבזק, שנמשך כ-60 שעות, גרם ליציאה המונית של ערבים תושבי הגליל לכיוון לבנון. מבצע חירם, שהיה המבצע הצבאי האחרון בחזית הצפון, הציב, בסופו של דבר, את גבולה הצפוני של מדינת ישראל, עם לבנון, על הגבול המנדטורי.

בסוף יולי 1948 הכריזה מועצת הביטחון של האו"ם על הפסקת אש בין הכוחות הלוחמים בארץ ישראל (ההפוגה השנייה). ההפוגה השנייה, כמו זו שקדמה לה, נוצלה על ידי ישראל להמשך הגיוס ההמוני ולארגון הכוחות הלוחמים

כתבו שיש להתנות. וכן נוהגים למעשה. ובשו"ת מטה יוסף (יו"ד ט) כתב שהמנהג להתנות הוא מנהג בורות כנגד מנהג ישראל. והובאו הדברים בחזון עובדיה (תרומות ומעשרות עמ' קצא, הערה ה), אבל סיכם למעשה שהרוצים להחמיר ולהתנות רשאים לעשות כן. **בשבוע הבא א"ה:**

ח - גבולות ארץ ישראל - עולי מצרים ובבל

מספר האגדה

מסכת סוכה, פרק ד, משניות ט-י.

נסוף המים פיצד? - צלחית של זָהָב מְחֻזָּקֶת שֶׁלֶשָׁה לָגִים כְּלִיטָר וחצי הִיָּה מְמֵלָא מִן הַשֶּׁלַח. הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמִּיִּם - תִּקְעוּ וְהִרְיֵעוּ וְתִקְעוּ. עָלָה בְּכַבֵּשׁ וּפְנָה לְשִׁמְאֵלוֹ. שְׁנֵי סַפְלִים שֶׁל כֶּסֶף אֶחָד לְמִים ואֶחָד לַיִן הִיוּ שָׁם (ר' יְהוּדָה אֹמֵר: שֶׁל סִיד הָיוּ, אֶלָּא שֶׁהָיוּ מְשֻׁחָרִים פְּנִיָּהֶם מִפְּנֵי הַיָּין), וּמְנַקְבִים כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִים דְּקִים, אֶחָד מְעַבֵּה וְאֶחָד דָּק, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי הַקְּלִים כְּגַבֵּת אֶחָת הַנִּקְבִים בְּכָלִי הַמִּים הָיוּ דְקִים יוֹתֵר מִפְּנֵי שֶׁהֵיִן סָמִיד וְכֵדִי שִׁינוּסְכוּ בִּיחָד בּוֹזֵמֵן. מְעַרְבֵי שֶׁל מִים, מְזַרְחֵי שֶׁל יַיִן. וְלִמְנַסֵּף אֹמְרִים לוֹ: הַגְּבֵה דָּדָּ! שְׁפַעַם אֶחָת נִסְף אֶחָד צְדוּקִי עַל גְּבֵי רִגְלָיו וּרְגָמוֹהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוּגֵיהֶם. כְּמַעֲשָׂהוּ בְּחַל כְּדָּ מַעֲשָׂהוּ בְּשֶׁבֶת, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְמֵלָא מְעַרְבֵי שֶׁבֶת חֲבִית שֶׁל זָהָב שְׂאֵינָה מְקַדְּשֶׁת מִן הַשֶּׁלַח וּמִנִּיחָה בְּלֶשֶׁכָּה. נִשְׁפָּכָה אוֹ נִתְגַּלְתָּה - הָיָה מְמֵלָא מִן הַפִּזּוֹר, שֶׁהָיִן וְהַמִּים מְגַלְּוִין פְּסוּלִין לְגַבֵּי מְזַבְּחֵן.

פיוט

פיוט קדום לשמחת תורה, שנתחבר לכל המאוחר במאה החמישית. מתוך סדרת פיוטים מיוחדת במסורת תימן לפני קריאת ההפטרה, המושרת תוך כדי הקפת הבימה עם ספרי תורה. קורא לשמוח בשמחת התורה מאחר שניתנה כמתנה מהקב"ה לעם ישראל, וככל מתנה היא משמחת את מי שהיא ניתנה לו. השיר בנוי בתבנית קבועה המשתנה באמצעות כינויים שונים לקב"ה, הערוכים בסדר אלף-ביתי. כל טור חותם בשמו של משה, ויש בחזרה הזאת כדי להעצים את התפקיד המרכזי של משה במסירת התורה מה' לעם ישראל:

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת מוֹשֶׁה כִּי נִתְּנָה אֱלֹהִים לְמוֹשֶׁה

עַל הַר סִינֵי יָרַד וְדַבֵּר עִם מוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת אֲדִיר כִּי נִתְּנָה בְּרוּךְ לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת גְּבוּר כִּי נִתְּנָה דְּגוּל לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת הַדּוֹר כִּי נִתְּנָה וַעֲד לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת זִכְרֵי כִּי נִתְּנָה חֲנוּן לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת טְהוֹר כִּי נִתְּנָה יְחִיד לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת כְּבִיר כִּי נִתְּנָה לּוֹבֵשׁ לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת מְלָךְ כִּי נִתְּנָה נוֹרָא לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת סוֹמֵךְ כִּי נִתְּנָה עוֹזֵר לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת פּוֹדֵה כִּי נִתְּנָה צְדִיק לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת קְדוֹשׁ כִּי נִתְּנָה רְחוּם לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת שְׂדֵי כִּי נִתְּנָה תִּקְיָף לְמוֹשֶׁה

שְׁמַחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרַת תּוֹמֵךְ כִּי נִתְּנָה תְּמִים לְמוֹשֶׁה

תּוֹרַת מוֹשֶׁה - על-פי יהושע כג, "לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַקְּטוּב בְּסִפְרֵי תּוֹרַת מוֹשֶׁה. **כִּי נִתְּנָה** - במתנה, על-פי נדרים לח ע"א "בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה, שנאמר בשמות לא, יח ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו. **עַל הַר סִינֵי יָרַד וְדַבֵּר עִם מוֹשֶׁה** -

על-פי שמות פרק יט, כ: "וַיֵּרַד ה' עַל הַר סִינֵי אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיִּקְרָא ה' לְמוֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיַּעַל מוֹשֶׁה. **וְדַבֵּר עִם מוֹשֶׁה** - לשון הפסוק בשמות לג, ט. **אֲדִיר** - כינוי לקב"ה וכן שאר הכינויים המופיעים בפיוט על סדר הא"ב, על-פי תהלים צג, ד "אֲדִיר בְּמַרוֹם הַ בְּרוּךְ - כמו במלכים א ח, נו "בְּרוּךְ ה' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. **גְּבוּר** - על-פי תהלים כד, ח "ה' עֹזוֹ וְגְבוּרַת ה' גְּבוּר מְלַחֲמָה. **דְּגוּל** - על-פי שיר השירים ה, ג "דוֹדִי צַח וְאָדָם דְּגוּל מְרֻבֵּה. **הַדּוֹר** - על-פי ישעיה סג, א "הַדּוֹר בְּבִבּוֹשׁוֹ. **וַעֲד** - עד ויודע לכל הנסתרות, על פי ירמיהו כט, כג: "ואנכי היודע וַעֲד; ואפשר שהכוונה שה' נצחי וקיים לעד, על יסוד הפסוק בתהלים י, טז

ואחרים: "ה' מְלָךְ עוֹלָם וַעֲד. **זִכְרֵי** - על-פי תהלים נא, ו "לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדַבְרֵךְ תִּזְכֶּה בְּשִׁפְטֶיךָ. **חֲנוּן** - על-פי תהלים קמה, ח "חֲנוּן וְרַחוּם ה' אֶרְךָ אֲפִים וְגִדְל חֶסֶד **טְהוֹר** - על-פי חבקוק א, ג "טְהוֹר עֵינַיִם מְרֵאוֹת רַע יְחִיד - על-פי זכריה יד, ט "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד. **כְּבִיר** - על-פי איוב לו, ה "הוֹ אֵל כְּבִיר וְלֹא יִמָּאֵס כְּבִיר כַּח לֵב. **לוֹבֵשׁ** - על-פי ישעיה נט, יז "וַיִּלְבֹּשׂ צְדָקָה כְּשֵׁרָן וְכֹבַע יְשׁוּעָה בְּרָאשׁוֹ. **מְלָךְ** - על-פי זכריה יד, ט "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. **נוֹרָא** - על-פי שמות

טו, יא "נורא תהלת עשה פלא." **סומך** – על-פי תהלים קמה, יד "סומך ה' לכל הנפלים זוקף לכל הכפופים **עוזר** – על-פי תהלים י, יד "אתה היית עוזר **פודה** – מציל, עוזר; על-פי תהלים לד, כג "פדה ה' נפש עבדיו." **צדיק** – על-פי תהלים קמה, יז "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו **קדוש** – על-פי ויקרא כ, כו "והייתם לי קדשים פי קדוש אני **רחום** – על-פי תהלים קג, ח "רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד **שדי** – על-פי בראשית יז, א "אני אל שדי." **תקיף** – על-פי תהלים י, יד "אל יוכל לדון עם שתקיף ממנו", ודרשו בקהלת רבה (ו, ט) על הקב"ה **תומך** – על-פי ישעיה מא, י "אמציף אף עזתיף אף תמקתיף בימין צדקי **תמים** – על-פי תהלים יח, לא "האל תמים דרכו."

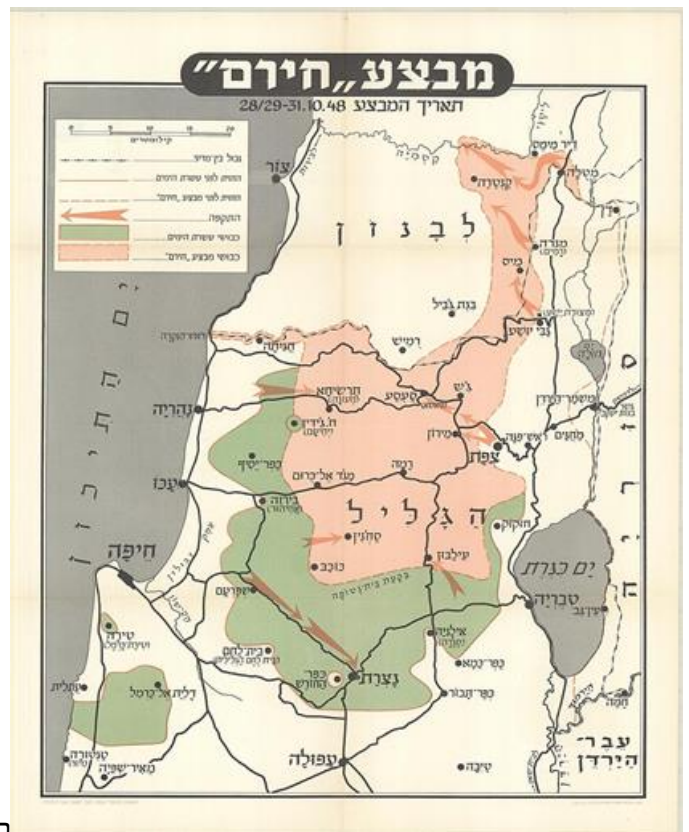
מקורו של חג שמחת תורה

בתורה לא מוזכר חג ששמו שמחת תורה. לדעת רבים מקורו בהשלמת מחזור קריאה בתורה, אשר נמשך ע"פ השיטה הבבלית שנה אחת. לעומת זאת קיימת דעה הרואה מקורו של שמחת תורה בארץ ישראל, במצוות הקהל ומקורו בא"י עוד מימי הבית. הראשון שידוע לנו שהעלה הצעה זו היה **אברבנאל**. בפרשת וילך על מצוות הקהל הוא כותב את הדברים הבאים: "וכבר ראיתי כתוב שבכל שנה ושנה היה הכהן הגדול, או הנביא, או השופט, או גדול הדור, קורא בחג הסוכות חלק מן התורה... ובשנה השביעית היה המלך מסיים התורה... ומכאן נשאר המנהג בימינו, שהיום השמיני חג העצרת האחרון, נקרא יום שמחת תורה, בו אנו משלמים את התורה, עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה... לדמיין מעשה המלך בזמן ההוא."

בשנת תשנ"ח פירסם פרופ' שלמה נאה מאמר בתרביץ [נאה שלמה, סדרי קריאת התורה בארץ ישראל: עיון מחדש, שנה סז (תשנח), עמ' 167-187], בו טען ששורשו של חג שמחת תורה מקורו בא"י ויתכן שיש לו קשר למצוות הקהל. מאמרו הארוך מוביל את הקורא פחות או יותר לאותה הצעה שהעלה האברבנאל. שלמה נאה מוכיח במאמרו כי תמונת המצב שתיארו החוקרים לנוהג של קריאת התורה בבתי הכנסת בשבתות בא"י אינה נכונה: לדעתו מנהג הקריאה הארצישראלי היה אחוז במועדים קבועים בלוח השנה, והוא היה בנוי משני מחזורי קריאה שהקיפו יחד שבע שנים המקביל למחזור שמיטה אחד. הראשון שהעלה את ההצעה הזו היה צונץ בספרו "הדרשות בישראל" ירושלים תשל"ד, עמ' 2. אלא שצונץ לא הוכיח את דבריו, ואילו נאה מוכיח את האפשרות הזו בעזרת ממצאים חדשים וראיות חדשות שלא היו מוכרים לדורות שלפניו. ואלו הם עיקרי שיטתו:

יש שלושת טיפוסים של חלוקת הסדרים: חלוקה ל-167, או ל-154, או ל-141. לכל השיטות יש בסיס משותף, וההבדלים ביניהם הוא בעיקר בכך שהמערכת המרחיבה את מספר הסדרים מחלקת לעיתים סדרה אחת לשנים, כמו שאנו עושים בקריאה החד שנתית, שלעיתים אנו מצרפים שתי פרשות ולעיתים מפרידים בין שתי פרשות, כדי להתאים קריאת פרשות מסוימות למועדים שהם צריכים להיקרא בסמוך להם. בעיקר עושים זאת כדי שקריאת פרשת "וזאת הברכה" תצא ביום טוב אחרון של סוכות. צרוף שתי פרשיות או הפרדתן תלויה גם בשאלה אם השנה היא מעוברת, כי אז יש להוסיף עוד 4 פרשיות לקריאת התורה.

שלושת המערכות של מנהג הקריאה התלת שנתית בא"י יש להן בסיס זהה. רוב הסדרים בשלושת המערכות מתחילים באותו פסוק ואורכם ותוכנם שווה. מכאן מגיע נאה למסקנה הבאה: מתקבל על הדעת שזאת היא גם מטרתה של החלוקה המסתמנת ברשימות הסדרים. כלומר, ייתכן שרשימות אלה אינן מציגות שיטות שונות של קריאה בתורה, אלא מופעים שונים של מנהג אחד, בהתאם לנדרש בשנים שונות... תכליתו של עיקרון זה יכולה להיות רק אחת: להתאים את מחזור הקריאה לאירוע - או לאירועים - בלוח השנה; במילים אחרות: המחזור שואף לנקודה מסוימת בלוח השנה שכדי להגיע אליה בדייקנות צריך בשנים מסוימות להוסיף או לגרוע ממספר הסדרים הנקראים בשבתות. נאה עושה חישובים מדויקים כמה שבתות יש בשבע שנים שבהם קוראים בתורה את הקריאות הרגילות. בא"י המנהג היה שבשבתות בעלות קריאה מיוחדת (ראשי חודשים, מועדים וארבע פרשיות) לא היו קוראים את סדר הקריאה הרגיל אלא היו "מפסיקין" וחוזרין לסדרן בשבת שאחריה (מגילה, ג, ד-ו). לאחר שמקזיזים את השבתות המיוחדות, עולה שבשבע שנים יש כ-308

ההפוגה שהופרה פעמים רבות באזורי הלחימה השונים נשמרה באופן יחסי בחזית הצפון על ידי הצבאות הסדירים, אך לא על ידי צבא ההצלה, שלמרות הפסקת האש המשיך להטריד את כוחות צה"ל בקווי המגע, את התחבורה ואת היישובים היהודים. בחינה אסטרטגית, חזית הצפון הפכה למשנית, כאשר תשומת הלב המרכזית הופנתה לחזית המרכז ובעיקר לחזית הדרום. באוקטובר 1948 עלה מחדש הצורך לפעולה צבאית בגליל, בעיקר בשל הרצון לסיים את המלחמה ולהסיר את הנטל הכלכלי והחברתי בחזקת כ-100,000 מגויסים. בנוסף, עמד על הפרק חידושם של הדיונים המדיניים באו"ם ודוד בן-גוריון סבר שבדיונים אלו ייקבעו גבולותיה הסופיים של המדינה. במפקדת חזית הצפון הוכנה כבר באוגוסט 1948 תוכנית כוללת למקרה של חידוש הקרבות. הקטע שעסק בגליל כונה "חירים". ביצוע התוכנית נדחה מספר פעמים, לעיתים תוך החזרת הכוחות לאחר שכבר החלו לנוע. במבצע השתתפו ארבע חטיבות של צה"ל, שתיים מהן במלואן, ושתיים בסד"כ חלקי: חטיבה 7, שמפקדה היה בן דונקלמן, כללה את גדוד 79 הממוכן (זחלמיים) ומשוריניים), ושני גדודי רגלים, 71 ו-72. חטיבה 9, שמפקדה היה יצחק פונדק, כללה את גדוד 11 המסייע, הממונע והממוכן בחלקו (גיפיים) ומשוריניים, וגדודי הרגלים 91 ו-92. גדוד חי"ר נוסף, 93, כמעט שלא שותף במבצע. חטיבת גולני (חטיבה 1), בפיקוד נחום גולן, וחטיבת כרמלי (חטיבה 2), בפיקוד מקסים כהן, השתתפו במבצע שלא במלוא כוחן. בנוסף צורפו לחטיבה 7 ולחטיבה 9 פלוגה צירקסית ופלוגה דרוזית, בהתאמה. עיקר הפעילות, ובמיוחד כיבוש שטחי המפתח, הוטלו על חטיבות 7 ו-9, אשר היו משוחררות מהחזקת קטעי חזית. משימות חטיבות גולני וכרמלי נשאו בעיקרן אופי הגנתי כנגד הצבאות העיראקי והסורי, בהתאמה, וכן ביצעו אותן חטיבות פעולות הטעייה והסחה שונות, או התקפות מקומיות, עזר למבצעים העיקריים. תוכנית המבצע כללה התקפה בשתי זרועות עיקריות. מהלכו העיקרי של המבצע נע כתנועת מלקחיים בו חטיבה 7 מתקדמת מצפת ותוקפת מכיוון מזרח עד לצומת סעסע, כאשר במקביל חטיבת עודד נעה מכיוון מערב גם היא לצומת סעסע (דרך תרשיחא וחרפיש). המפגש בין שתי החטיבות אמור היה להכריע בסופו של דבר את הקרב. המבצע נפתח בהרעשה ארטילרית ובהפצצה מן האוויר של הכפרים סעסע, תרשיחא וסוחמטה. באותו ערב הופצצו גם גייש וצפצאף ובהמשך המבצע גם מלכיה וכפרים נוספים. באותו לילה ערכה חטיבת גולני פשיטה על עילבון, כוחות חי"ם ותותחנים פתחו באש בגורתם, באזור סחינין ומגיד אל-כרום, וחטיבת

שבתות שבהן קוראים את הקריאה הרגילה השבועית. הממצא המפתיע הוא שכשמחשבים את מספר השבתות במשך שבע שנים ובודקים במקביל כמה סדרים יש בשני מחזורי קריאה לפי המערכות השונות (141, 154, 167) מתברר שתמיד ניתן לסיים שני מחזורי קריאה בשבע שנים. באופן מעשי נאה מציע שתי אפשרויות.

אפשרות א: שני מחזורי קריאה של 154 סדרים (בסה"כ 308),
אפשרות ב: מחזור ראשון של 141 ומחזור שני של 167 (ובסה"כ 308).

בשתי השיטות אין כל קושי להביא לכך, שמספר הסדרים יהיה תואם לחלוטין את מספר השבתות, וזאת ע"י צירוף שני סדרים לסדר אחד או ע"י פיצול סדר אחד לשני סדרים לפי הצורך. וכך כתב נאה: "שלושת הטיפוסים של רשימות הסדרים... מייצגים אפוא שתי אפשרויות של קריאת התורה כולה, פעמיים במחזור של שבע שנים שלמות... זוהי שיטה מדויקת המכוונת להסתיים במחזוריות קבועה ובמועד ידוע. מחזור זה הוא בן שבע שנים... שונים: אלה קוראים את התורה בשני מחזורים שווים של 154 סדרים, ואלה קוראים במחזורים בלתי שווים, 141 סדרים בראשון, 167 סדרים בשני. מובן אפוא שסיום התורה בסיבוב הראשון לא יהיה באותו הזמן לפי שני המנהגים, וגם הסדרים שייקראו בכל שבת ושבת לא יהיו שווים... יש כאן הפרש בארגון הפנימי של המחזוריות, שהיא אחת, קבועה, ועומדת בכל מקום.

תאור זה של מנהג הקריאה בא"י מראה כי הייתה מסגרת משותפת לכולם - שני מחזורים בשבע שנים, ואילו החלוקה הפנימית, מתפצלת לשני מנהגים עיקריים. תאור זה תואם גם את מה שמצינו בספר החילוקים אשר מתאר כנראה את סיום התורה של המחזור הראשון בא"י: ובני ארץ ישראל אין עושין שמחת תורה אלא לשלוש שנים ומחצה, וביום שישלימו הפרשה שקורין בפלך זה אין קורין בזה. כאמור הצעתו של נאה היא שמנהג הקריאה הארצישראלי היה בנוי משני מחזורי קריאה שהקיפו יחד שבע שנים המקביל למחזור שמיטה אחד. לדעתו "זוהי שיטה מדויקת המכוונת להסתיים במחזוריות קבועה ובמועד ידוע". והוא מוסיף: "נשאלת השאלה, מהו אותו מועד ידוע שבו אמור מחזור הקריאה של שבע השנים להסתיים? למחזור קריאת התורה בשבע שנים יכולה להיות רק משמעות אחת, זו הידועה היטב כבר מן המצווה שבתורה, הלא היא מצוות הקהל... מועד הקהל היה במוצאי יום טוב האחרון של חג הסוכות בשנה השמינית, לאחר שנת השמיטה. מחזור הקריאה בן שבע השנים נועד אפוא להסתיים, כאחיו החד-שנתי, ביום שלאחר חג הסוכות, הוא יום 'שמחת תורה'. העובדה שמחזור זה גזור במידתו של 'הקהל' מלמדת על זיקתו למנהג המקדשי הקדום, וראוי אפוא לשקול את האפשרות שמקורו של מחזור הקריאה הארצישראלי הוא קדום ביותר, אולי עוד מזמן הבית. הנה כי כן, שיטתו של שלמה נאה חוזרת כמעט לדברים שנאמרו בקיצור ע"י אברבנאל, בהבדל אחד: אברבנאל דיבר על קריאת כל התורה פעם אחת במשך שבע שנים, ואילו נאה הציעה שני מחזורי קריאה במשך שבע שנים.

מדוע בא"י בחרו לקרוא את התורה פעמים בשבע שנים ולא פעם אחת? התשובה של נאה היא שאין טעם לחלק את התורה באופן שתיקרא במחזור אחד של שבע שנים, מכיוון שהקטעים המתקבלים מחלוקה כזאת הם קצרים מדי. [הקטעים היו כה קצרים שבכל שבת היו קוראים פחות מ-21 פסוקים (5845 פסוקים בכל התורה לחלק ל-308 שבתות נותנים 19 פסוקים כל שבת), והרי יש צורך בשבעה קרואים שכל אחד קורא לפחות שלושה פסוקים]. אם כנים דבריו של שלמה נאה, מקורה של שמחת תורה הוא בא"י, שמחה שנהגה פעם אחת בשבע שנים בסוכות. אנשי בבל לקחו את המנהג הארץ ישראלי, פיתחו, שיכללו ושינו אותו. השינוי העיקרי שהם עשו הוא, שהם עברו לקריאה חד שנתית. אך גם הם כמו אחיהם בא"י הקפידו לשמור על נקודת הסיום בחג הסוכות שמקורה במצוות הקהל. אם שמחה תורה אכן מקורה במצוות הקהל אין פלא שהילדים תופסים חלק מרכזי בחג הזה. ילדים קטנים שעדיין אינם בני מצווה עולים לתורה, ילדים ותינוקות וטף נוטלים חלק בעליית

כרמלי' פעלה באופן דומה באזור אצבע הגליל. כל אלה נעשו כדי למנוע מ'צבא ההצלה' לזהות את המאמצים העיקריים של צה"ל.

חטיבה 9 נערכה אף היא בהסתר ככל האפשר, בטרם יצאה אל יעדיה. לשם כך נעזרה החטיבה בפעולות הסוואה והטעייה שונות. החטיבה יצאה ב-28 באוקטובר בשעת ערב מכיוון נהריה לעבר תרשיחא. גודל 92 של החטיבה יצא מגעתון במטרה לכבוש את 'גבעת הסלעים', מוצב פלוגתי שנמצא כשני ק"מ מדרום לכביש (כיום כביש 89) וכשלושה ק"מ ממערב לעיירה, את 'גבעת העץ' שמדרום לו, את תל מרדה (כיום תל מרווה) ומשלת נוסף, נ"ג 521.7. הכוח תעה בדרכו, התקשה לנוע בצמחייה הסבוכה, ספג אש ממנה נגרמו לו כמה אבדות, ולבסוף נסוג מבלי שהסתער על מי מיעדיו. במקביל, גודל 11 של החטיבה יצא מא-נהר (כיום נתיב השיירה), ופילס לו דרך, תחת אש, בכביש המוביל אל תרשיחא, אשר היה גדוש במכשולים. נסיגת גודל 92 אילצה גם את גודל 11 לסגת ב-09:00 בבוקר ה-29 לחודש, בטרם סיים את מלאכתו. כוחות הגדוד הגיעו עד אותה העת למרחק של כארבעה ק"מ מערבה לתרשיחא. נסיגת גודל 92 גרמה בעקיפין גם לכישלון בינוח (ר' להלן). כיוון שכך, החליט מטה חזית הצפון להטיל את יהבו על המאמץ המזרחי (ר' למעלה). בהמשך להחלטה זו, נשלח גודל 92, להוציא הפלוגה המסייעת, לתגבר את חטיבה 7, והספיק לשמש כחיל מצב בסעסע ובבירעם לאחר שנכבשו.

כינוש הכפר ינוח הוטל על הפלוגה הדרוזית תוך שיתוף פעולה עם תושבי הכפר הדרוזים. הפלוגה, אשר יצאה מעמקא (כיום עמקה), הצליחה לחדור לכפר ולהדוף את כוח המשמר המקומי בסיוע התושבים הדרוזים. אך לנוכח נסיגת חיילי חטיבה 9 מהמשלטים הסמוכים לתרשיחא חזר כוח המשמר לכפר ופתח בהתקפת נגד על הפלוגה הדרוזית שלא ידעה על פקודת הנסיגה. למרות הסיכומים המוקדמים הצטרפו הדרוזים המקומיים אל לוחמי צבא ההצלה. במהלך קרב הנסיגה הקשה נפלו 11 דרוזים מחיילי הפלוגה, וכן שני מפקדיה היהודים והרופא היהודי של הפלוגה. [7] השאר נחלצו בסיוע ארטילרי. השתתפות הדרוזים בקרב הפכה בעיני צה"ל והדרוזים שנפגעו בקרב מקור לטענה על בגידתם של הדרוזים תושבי ינוח, ששינו את עמדתם בעקבות התקפת הנגד של "צבא ההצלה". משה כרמל תיאר את הקרב הזה כ"מקרה בגידה מפתיע ומזועזע". מאידך טענו אנשי הכפר שלא הבינו את המסר שהועבר אליהם. **בלילה הבא** תקפה חטיבה 9 שנית, זו הפעם גודל 91, ובהצלחה, את המשלטים שממערב לתרשיחא. 'גבעת העץ' נכבשה לאחר התנגדות קלה, ושאר המשלטים נעזבו על ידי הערבים. הגדוד המשיך לעבר מעיליא והעיירה נכנעה לאחת הפלוגות של הגדוד. באותו זמן, בקירוב, תרשיחא נכנעה לפלוגה אחרת של אותו גדוד. בינתיים גודל 11 המשיך בפריצת הכביש מן המקום בו עצר בהתקפה הקודמת. הכביש פונה עד השעה 08:00 בבוקר ה-30 באוקטובר. עד ערבו של אותו יום הגדוד עשה דרכו לסעסע לחבירה עם כוחות חטיבה 7, והשלים בכך את פעולת המלקחיים שהביאה לניתוק רובה של המובלעת הערבית בגליל מלבנון. כן כבש הגדוד את פסוטה, חורפיש, דיר אל קאסי (אלקוש), סוחמטה (כיום חוסן) ועוד. גודל 91 המשיך וכבש את תרביחא (שומר) ואת איקרית. הפלוגה המסייעת של גודל 92 (שלא צורפה לחטיבה 7) עשתה דרכה אל פקיעין ופגשה בדרכה כוח מ'גולני' שעלה מכיוון ראמה. ב-31 באוקטובר אחר הצהריים טיהרה חטיבה 9 את כל האזור שבין קיבוץ אילון לכפר סעסע. כך היה כביש הצפון כולו בידי צה"ל, מראש הנקרה במערב ועד מלכיה ומטולה במזרח. לאחר עיכוב של 36 שעות נכבש גם הכפר ינוח.

במהלך המבצע ערכה **חטיבת גולני** פעולות הטעייה וריתוק באזור **עילבון**. ההתקפה הראשונה בלילה שבין 28 ל-29 באוקטובר על עמדות צבא ההצלה בכפר נכשלה. רק בבוקר ה-30 באוקטובר נכבשה עילבון לאחר קרב קשה. יחידות החטיבה המשיכו צפונה וכבשו גם מעיאר, ראמה, כפר ענאן והגיעו עד פקיעין. זרוע אחרת של החטיבה חברה עם **חטיבה 7** במירון. במקביל לחטיבה 7 פעלה **חטיבת כרמלי'** שתפקידה המרכזי היה לבלום מתקפה סורית אפשרית באזור מנרה ומשגב עם. כן ערכה החטיבה, עם תחילת המבצע, מספר מבצעי הסחה והטעייה, כסיוע למאמץ העיקרי. בהמשך המבצע, כוחות החטיבה חצו את הגבול לכיוון לבנון, כבשו 14 כפרים לבנוניים והגיעו עד **נהר הליטאני**.

לאחר כישלון ההתקפה הראשונה של חטיבה 7, **כוחות החיים** שבגזרת מגיד אל-כרום וסחינין קיבלו הוראה להגביר את לחצם. אותם כוחות התקדמו לכיוון סחינין ולאחר ניסיון התנגדות קצר, כבשו אותה עד בוקר ה-30 לחודש. גם מגיד אל כרום נכנעה, וכוחות החיים המשיכו

"כל הנערים". והנה במצוות הקהל נאמר "הקהל את האנשים והנשים והטף". שיטתו של פרופ' שלמה נאה אינה נקייה מקשיים ולא כל החוקרים מקבלים את שיטתו על כל פרטיה. למשל: עזרא פליישר, הערות לצביון המחזור התלת-שנתי של הקריאה בתורה כמנהג ארץ ישראל, שנה עג, א (תשסד), עמ' 83-124].

שמיני עצרת

חג מהתורה שחל בארץ ישראל עם חג שמחת תורה בכ"ב בתשרי, למחרת היום השביעי של חג הסוכות, חג בפני עצמו. בקהילות בתפוצות נשמר מקומו הייחודי של החג. הוא נחגג ב"יום השמיני" של סוכות ולמחרתו חוגגים את שמחת תורה. שמיני עצרת מסיים את חגי תשרי, מחזיר את הקרבה בין עם ישראל לאלוהיו ופותח את החורף המתקרב בברכה ובתפילה לגשם, כלומר "ראש שנה" חקלאי. בשני מקומות בתורה מצויים בני ישראל לחגוג את היום השמיני לאחר שבעת ימי הסוכות: "שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרְבוּ אֶשָׁה לָהּ" עֲצַרְתָּ הוּא כָּל-מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כג, לו, ובנסח דומה גם בבמדבר כט, לה).

פרשנים התלבטו בנוגע לכינוי 'עצרת', שהפך לשמו של החג. שם זה מופיע גם במקום אחד בתורה (דברים טו, ח) ככינוי לחג השביעי של פסח, ובדברי חז"ל לחג השבועות. הפרשנים הקדומים הבינו אותו כ**אסיפה**, התכנסות חגיגית לצורך הקרבת קורבנות, ואילו בימי הביניים הבינו פרשנים רבים את הביטוי כעצירה או סיום, אך דעותיהם היו חלוקות בשאלה אם הכוונה לסיום החג, או דווקא להפך, עצירה של החוגגים מלסיים את החג מוקדם מדי ולשוב לבתייהם. עוד ייתכן, כי זה החג המסיים את החגים, המכניס את החוגגים בסוכה חזרה אל ביתם ומבקש להחזיר אותם לשגרת החורף הקרב. התורה אינה נותנת טעם לשמיני עצרת או נימוק לחגיגה הנוספת, אך חכמים הציעו מחשבה מעניינת בנוגע לחג זה:

במהלך ימי הסוכות נהגו להקריב בבית המקדש 70 פרים. חכמים קבעו כי קורבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, וכי חג סוכות מסמל את האחוה האנושית עם אומות העולם. בשמיני עצרת נהגו להקריב פך אחד בלבד, ועל כך נאמר בתלמוד:

"א"ר (אליעזר) הני (אותם) שבעים פרים כנגד מי [הוקרבו]? כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם, שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. (תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף נ"ה ע"ב)

שמיני עצרת מחזיר את האינטימיות הפרטית בין העם לאלוהיו, מזכיר את היחסים המיוחדים, את המחויבות המיוחדת. ייתכן כי לא במקרה גם ביום זה נוהגים להתפלל את תפילת הגשם, זה הגשם שנחשב בארץ ישראל כאות וכסימן לברכה האינטימית שממטיר האל על ארצו ואל עמו. שמיני עצרת מאופיין בייחוד נוסף, שכן הוא החג היחיד שבו ניכר הבדל משמעותי בין מנהגי החג בארץ למנהגי החג בתפוצות. בתקופת הגאונים נוצר חג נוסף שגם הוא חוגג סיום והתחלה – שמחת תורה. בחוף לארץ, שם נהוגים שני ימים טובים בכל אחד מהרגלים, נחגג חג שמחת תורה ביום טוב השני לאחר שמיני עצרת, ואילו בארץ ישראל התאחדו שני המועדים ליום אחד. לפיכך, בקהילות בתפוצות מובלט ייחודם של שמיני עצרת מחד גיסא, ושל שמחת תורה מאידך גיסא, וממילא הבדל זה משפיע על ההבנה של החג ועל משמעותו בכל אחת מהקהילות. **המנהג המרכזי** של החג הוא תפילת הגשם – בקשה לגשמי ברכה שנאמרת לפני או תוך כדי תפילת מוסף, סוגרת או פותחת יפה את מעגל השנה החקלאי, כאשר בסיום האסיף בחג הסוכות, כבר מביטים קדימה אל השנה הבאה, אל היבולים שזקוקים למים. תפילת הגשם היא גם תזכורת לברכת שמיים הנחוצה לכל חי, מוכשר ככל שיהיה, כדי לקצור את פרי עמלו. בשמיני עצרת גם מתחילים לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בתפילת שמונה עשרה בכל יום.

סוכות - פסח האומות – המשך מעמדה ימנית

חג השבועות שבא לציין את מתן תורה בכל יום ויום בהווה, וחג הסוכות שבא לציין מאורע עתידי - גאולתם של אומות העולם בגאולת ישראל האחרונה. עוד רמז יש כאן, שעל מנת להגיע להתפייסות עם אומות העולם, לעלייתה של כל האנושות, צריך

לכיוון דיר חנא וכפרים נוספים, אשר כולם נכנעו כמעט ללא התנגדות. בתום המבצע, הגליל בגבולותיו הנוכחיים היה בשליטת צה"ל, שייצב גם קו הגנה בגבול הצפון מול לבנון. 'צבא ההצלה' נעקר מהארץ בכלל, ומן הגליל, בפרט. האיום מעל מנרה הוסר.

לצה"ל היו 23 הרוגים, רובם בעת ניסיון כיבוש ינוח, וכן כ-60 פצועים. אבדות הערבים היו כ-400 לוחמים שנהרגו (כמחציתם, ככל הנראה, אנשי הגדוד הסורי), כ-500 פצועים וכ-550 שבויים. למרות ההצלחות הקרקעיות של המבצע, 'צבא ההצלה' לא הושמד וברובו הצליח לברוח ללבנון. קאוקגיי ניצל דרך צלבנית עתיקה שעברה בין מעיליא, סוחמתא (ליד צוריאל), דיר אל קאסי (כיום אלקוש) ומעבר לכביש הצפון, לכפר רמיש בלבנון. בדרך זו, שצה"ל בושש לחסום, ואשר, אם כי ידע על חלקה, לא שיער שהיא עבירה לכלי רכב, הוא הצליח להוציא את רוב צבאו עם חלק מן התותחים שלו. דרך זו כונתה אחר כך "דרך קאוקגיי". בכל זאת, 'צבא ההצלה' פסק למעשה להיות כוח לוחם משמעותי. כללית, מבצע זה סיים למעשה את מלחמת העצמאות בצפון.

במהלך הסכמי שבתת הנשק עם לבנון ועם סוריה, ישראל ניסתה להשתמש בכפרים הלבנוניים שכבשה 'כרמלי', כקלף מיקוח, אך ללא הועיל. בסופו של דבר, כפרים אלה פונו ללא תנאי.

סוכות - פסח האומות

הרב אורי שרקי

לכאורה תאריכו של חג הסוכות משונה ביותר. התורה אומרת "למען ידעו דרתים כי בסכות הושבתי את בני ישראל, בהוציא אותם מארץ מצרים" (ויקרא כג, מג). רומזת התורה למאורע המסופר בפרשת בא: 'ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה' (שמות יב, לז), לאמור שבאותה שעה ישבו בני ישראל בסכות. הן אם נפרש שהיו סוכות אלו כפשוטן, והן אם נאמר שאלה היו ענני כבוד. אותו המאורע התרחש בט"ו בניסן, בחג הפסח. לפיכך חג הסוכות היה צריך לחול בפסח ממש, ומה פשר דחייתו בששה חודשים?

חג הפסח מבליט את ההבדל בין ישראל לעמים. בליל הסדר אנחנו פוסלים את הצד השלילי של העמים: "שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידועך, ועל הממלכות אשר בשמך לא קראו", ואילו חג הסוכות הוא חג אוניברסלי, שבו אנחנו משתפים את אומות העולם בשמחתנו, ועתידים כל הגוים לעלות לירושלים לחג הסוכות, ואף בזמן שביית המקדש קיים מקריבים שבעים פרים לכפרתם של שבעים אומות העולם.

לפי זה, חג הסוכות הוא חג הפסח של אומות העולם. אם השעה היתה כשרה בזמן יציאת מצרים, היו אומות העולם יוצאים מן השעבוד הפנימי שלהם יחד עם יציאתנו משעבוד מצרים, והיה חג הסוכות חל בפסח. החג האוניברסלי היה מתלכד עם החג הלאומי של ישראל. אך מכיוון שלא זכו אומות העולם, ואף אנחנו לא זכינו, נדחתה גאולתם לעתיד לבוא וחל חגם בתשרי, הזמן שלפניו הם מונים. יוצא, שהשנה העברית מחולקת לשלשה רגלים. חג הפסח החוגג את יציאת ישראל ממצרים בעבר. **המשך בעמדה שמאלית עמוד קודם**

לעבור דרך הימים הנוראים, דרך מחיקת כל החטאים וכל הנפילות של האנושות, ודווקא מתוך כך יוכל עם ישראל להפגש שוב עם אומות העולם. אומות העולם גם מפגישים אותנו עם העולם הטבעי. עם ישראל נלחם עם הטבע במשך אלפי שנים. התרבות שנקשרה בטבע היתה תמיד של עבודה זרה. רק באחרית הימים יש אפשרות לראות קדושה גם בתוך הטבע. מצוות החג לאחוז ענפים לחים הלקוחים מן העולם הטבעי ולהיכנס לתוך בית שכולו ירק, על מנת להתאחד עם הקדושה בתוך הטבע. אלה הארות גדולות השמורות בשלימותן לעתיד לבוא.

מועדים – אני יודע !

1. מאלה 2. החודש 3. המצות 4. שמיני עצרת הוא חג נפרד 5. ע
- שבת, נפש 8. יו"ט, פסח 9. עומר, גולגולת 10. מ"ט, השבועות 1
- ארבעים ושמונה, מ"ח 12. כי בשבועות חל קציר החטים, והזהי את העניים 13. קמח אין תורה 14. זכרונות, לזכור 15. חמש, חמ
- שבעה 17. לב 18. ארץ ישראל, סוכה 19. נעצר, עסקי העולם 20. עשן, אש, לוייתן 22. זית, הדס, עבות

ספורים לשבת

חג סוכות קרב ובא ועימו ההכנות לחג. המחיר של ארבעת המינים בבגדד שבעיראק היה גבוה מאוד ורק מעטים יכלו לקנותם וביניהם חכם יוסף חיים, הבן איש חי. עוזריו ניגשו אל הסוחר וקנו כפי הנדרש: לולב אחד, שתי ערבות ושלושה הדסים משולשים, אך כשהגיעו לאתרוג הפתיעו אותו בבקשה מוזרה. הם ביקשו לקנות כמה אתרוגים אף שעל פי ההלכה נדרש רק אתרוג אחד. הסוחר תמה: "מפני מה אתם צריכים כמה אתרוגים? מה עוד שמחירם יקר מאוד ושווה ערך למשכורת חודשית?" השיבו העוזרים שזו בקשתו של הבן איש חי וששילמו סכום עתק בעבור הסט המוזר שכלל כעת שלושה מינים ועוד כמה אתרוגים. בערב החג הכריז הבן איש חי שכל בני העיר שלא עלה בידם לקנות ארבעת המינים, יוכלו להשתמש בסט שקנה לעצמו. וכך למחרת הגיעו אליו מאות רבות של אנשים לקיים את המצווה. בתחילה בירך הבן איש חי על ארבעת המינים והקהל ענה "אמן" בהתרגשות רבה ואחר כך מסר אותם לקהל. ארבעת המינים עברו מיד ליד, ורבים זכו במצווה. אך לעיתים תוך כדי כך נפל האתרוג או השתפשף ונפגם, והיה צורך להחליפו באתרוג חדש. עוזריו של הרב החזיקו בידם ארגו ובו אתרוגים נוספים להחלפה בעת הצורך. למראה התופעה שאל אחד מתלמידי החכמים את הבן איש חי: "כיצד אתה נותן לרבים להשתמש בארבעת המינים שלך, והרי הם נפגמים, ואתה מסכן בכך את האפשרות ליטול בימים הבאים ארבעת המינים בהידור?" השיב לו הבן איש חי: "עדיף לאדם שיזכה את הרבים ולא יהדר לעצמו". רבי יעקב יוסף מאוסטרָהא אהב מאוד את מצוות הסוכה והיה נוהג לומר על כך: "מצוות הסוכה היא מצווה יקרה וחשובה. שהרי במצווה זו אדם נכנס עם המגפיים אל תוך המצווה". מרוב אהבתו למצוות הסוכה היה נוהג לרצף את הסוכה, וכן הקפיד לבנות בכל שנה סוכה בעלת "דופן עקומה", רק מפני שדין זה מוזכר בתלמוד והוא רצה לקיימו. גם בימים סוערים וגשומים לא עזב ר' יעקב יוסף את סוכתו. וכך אמר: "יודע אני שנאמר בתלמוד כי 'המצטער פטור מן הסוכה' וכך הדין גם בשעה שירד גשם. יודע אני גם כי נאמר על מי שפטור ממצווה ובכל זאת מקיים אותה שהוא 'הדיוט' – שוטה. (ירושלמי, ברכות, דף כא עמוד א). אבל רוצה אני להיות אותו אדם שהתלמוד מכנה אותו 'הדיוט'!"

שבת שלום, מועדים לשמחה, חג שמח

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 710 שבת בראשית כז בתשרי תשפג 22 אוקטובר 2022

לע"נ חיים בן נעמי נלבי"ע כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, ז"ל.

תנצב"ה

לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1730 צאת שבת 1835

כז תשרי נפטר רבי יצחק הזקן מחשובי בעלי התוספות. ה'תרע"ח - שרה אהרנסון, מראשי רשת הריגול ניל"י יורה בעצמה בעת מעצרה ע"י התורכים. ה'תשנ"ד - נפטר משה סמילנסקי, משורר ופובליציסט עברי.

כח תשרי ד'תתקמ"ח - ממלכת ירושלים הצלבנית נכנעת לצלאח א-דין. ה'תרל"ה - נחתמת אמנת ברן ונוסד אגוד הדואר העולמי. ה'תרצ"א - בריטניה מפרסמת את הספר הלבן השני. ה'תש"ז - נוסד קיבוץ עין צורים. ה'תש"ט - הושלם שחרור הגליל ב"מבצע חירס" במלחמת השחרור. ה'תשל"ד - הפסקת האש בין ישראל לבין מצרים וסוריה, מלחמת יום כיפור. ה'תשמ"ג - נפטרה רחל כהן-כגן (הרחבה תשע"ו)

כט תשרי נפטר שמעון הצדיק, כהן גדול בתקופת בית שני (הרחבה תשע"ו). ה'תר"א - נפטר רבי אברהם דוד מבוטשאטש, בעל האשל אברהם - בוטשאטש. ה'ת"ש - היטלר מכריז על הקמת הגנרל גוברנמן בפולין. ה'תשמ"ז - מוגש דו"ח ועדת לנדוי לחקר שיטות החקירה של השב"כ, בעקבות פרשת קר 300. ה'תשס"ן - האו"ם מאשר החלטה: ה-27 בינואר יהיה יום הזיכרון הבינלאומי לשואה.

ל' תשרי ה'תשט"ז - במכון ויצמן מופעל ויצק, המחשב האלקטרוני הראשון בישראל ואחד הראשונים בעולם. ה'תשכ"ג - משבר הטילים בקובה מסתיים בשלום. ה'תשס"ב - השר (ואלוף בדימוס) רחבעם זאבי נרצח בידי מחבלים. הי"ד.

א' מרחשון הסתיימה בניית בית המקדש, בשנה האחד-עשר למלכות המלך שלמה, 487 שנים מיציאת מצרים. ה'תרל"ד - נוסד בית המדרש לרבנים בברלין (הרחבה תשע"ד) ה'תש"ע - נפטר שלמה לורנץ, ח"כ ויו"ר ועדת הכספים (הרחבה תשע"א).

ב' מרחשון ד'תתקמ"ח - ירושלים נכבשה על ידי צלאח א-דין ובכך סיים את הממלכה הנוצרית, מאז הותרה הכניסה לירושלים ליהודים היש"ן - נפטר רבי שמואל די-מודינה (המהרש"ד) ה'תש"ב - אקציה שניה מבוצעת ביהודי פודהייצה וחלקם מועברים למחנה ההשמדה בלז'ץ ה'תש"ה - גירוש גולי אצ"ל ולח"י לאפריקה (ראה הרחבה תשע"א) ה'תש"ב - מוקם קואופרטיב "אגד" לתחבורה ציבורית בישראל ה'תשס"ה - נפטר עוזי חיטמן ז"ל זמר ומלחין ישראלי (ראה "אדון עולם", פיוט בעלון תשי"ע)

ג' מרחשון ה'תרי"א - נפטר הרז"ינאי (הרוזינר) ר' ישראל פרידמן מרוזין, מייסד שושלת רוזין ואדמו"רה הראשון (הרחבה תשע"ד) ה'תרי"ף - נפטר ר' יוסף יוזל הורוביץ, מגדולי מפיצי תנועת המוסר, תלמיד הרב ישראל סלנטר, ומייסד ישיבת נובהרדוק

פרשת בראשית

הפרשה ה-1 בתורה וה-1 בחומש בראשית. מתחילה בתחילת הספר ומסתיימת בפרק ו' פסוק ח'. נכתבת ב-241 שורות בספר תורה ויש בה 23 פרשיות (מיקום 6), מתוכן 10 פרשיות פתוחות ו-13 סתומות. בפרשה יש 146 פסוקים (מיקום 8), 1931 מילים (מיקום 8) ו-7235 אותיות (מיקום 11). לפי ספר החינוך יש בפרשת בראשית 1 מצוות (מיקום 33), מתוכן 1 מצוות עשה (מיקום 31) ו-0 מצוות לא תעשה (מיקום 32). פרשת בראשית והפרשה שאחריה, פרשת נח, עוסקות בתולדות העולם והאנושות לפני תחילת האירועים שכוננו את עם ישראל. בפרשת בראשית מתוארים בריאת העולם וקורות בני האדם עד המבול, כדלהלן: תיאור בריאת העולם - התיאור המוכר של בריאת העולם בשישה ימים: האור והחושך, השמים, הים והיבשה, עולם הצומח, השמש, הירח והכוכבים, עולם החי והאדם. היום השביעי, שבו שבת אלוהים ממלאכתו, נקבע כיום שבת. תיאור בריאת האדם, הבאתו לגן עדן ובריאת האישה. בהמשך ישיר לתיאור זה מסופר על חטא עץ הדעת - כיצד גרם הנחש לאדם וחוה לאכול מפרי עץ הדעת והעונש שקיבלו על כך. מעשה קין והבל - קין עובד האדמה רוצח את אחיו הבל רועה הצאן ונענש בגלות. מסופר גם על השושלת שיצאה מקין, עד למך ובניו. תולדות עשרת הדורות שמאדם עד נח. הפרשה מסתיימת בתיאור השחיתות המוסרית שעלתה בעולם, ועל התקווה - נח "מצא חן בעיני ה'". **מפסוקים** בישעיהו מ"ב המזכיר את הבריאה: "בורא השמים ונוטיהם, לקע הארץ וצאצאיה". התימנים מתחילים בפסוק א, וספרדים ואשכנזים בפסוק ה. התימנים מסיימים בפסוק טז, הספרדים בפסוק כא, והאשכנזים בפרק מג פסוק י. בשנים המתחילות בשבת (כ 28 מהשנים), נוהגים לקרוא עם פרשת בראשית את הפטרת "מחר חודש", מכיוון שראש חודש יוצא ביום ראשון ושני, למחרת שבת פרשת

בראשית - מי יודע?

<https://teman.org.il/content/9781> משה אוסי

1. אם נצרף את סופי התיבות של: "בראשית ברא א-להים" - נקבל את המלה , כפי שאמר ר' חנינא, שחותרו של הקב"ה הוא , כפי שכתוב בתה' קי"ט ק"ס: "ראש דברך".
2. הגאון מווילנא דורש את המלה בראשית, כראשי תיבות שמרומזות בהן המידות הטובות הנחוצות לאדם: בטחון, רצון, א , שתיקה, יראה, ת .
3. רש"י א' ו' - "יהי רקיע" - והרי נבראו השמים ביום א'?
4. רש"י א' ז' - מדוע כתבה התורה ביום השלישי פעמים 'כי טוב'?
5. רש"י א' י"א - הארץ, העץ והפירות - מנין שהתכוונו את פי ה' להמרות?
6. רש"י א' כ"א - עפ"י האגדה זה לא תנין קטן אלא פעלתן.
7. רש"י א' כ"ז - "זכר ונקבה ברא אותם" - שבראו שני ואח"כ חילקו.
8. רש"י ב' ג' - "ויברך א-להים...ויקדש אותנו" - במה ברכו ה' ובמה קידשו?
9. ב' י"ח - "אעשה לו עזר כנגדו" - שנו משמו של ר' מאיר: "איש ואשה שכינה בנייהם - האותיות י-ה: י' ב-איש' וה' ב' . זכו - שכינה בנייהם ומתברכים; לא זכו שכינה מסתלקת מבנייהם ומידבקות שתי האישות ו אוכלתם".
10. רש"י ב' כ"ה - האכילה מעץ הדעת - מה היא גרמה לאדם?
11. רש"י ג' ה' - "והייתם כא-להים" - מהו ההבדל בין רש"י לאונקלוס?
12. רש"י ג' ט' "אִיְהוָה", + ד' ט': "אִי הבל אחיד" - מהו הקשר ביניהם?

13. ד' ט"ו – "וישם ה' לקין אות" – שפתי חכמים (מ') – חקק לו אות משמו והיא האות ה', כי היא רומזת ל...
14. מי אני?

א. קנין הוא להם עת ידעו ואהבו – כי בו קיימו "פרו ורבו".
ב. יכולתי להיות 'מלך' לולא התהפכו לי היוצרות – כי בצלי ישבו נשים עם תכשיטי עדיים ותזמורות.
ג. ימי חלפו, דמו לצל עובר, תשאלו את פי קהלת ואת העדר.
ד. חנכתי עיר ע"ש בני לאות – והגלות היא בקדמת עדן – ארץ נוד.
ה. הנשים שבאו אחריי היו 'מתות' – לחיות כמוני ללא חמות.
ו. אני לא גר בחווילה, אך לי המים זהב מזרים – נפגש עם חב"י בגיחה בארץ השחורים ('סודאן') – השלישי על כי מימיו פרים ורבים, והרביעי בסיבוב חד מארץ החיתים לקדמת אשור ידרים.
ז. העולם 'הושתת' ממנו, כי אחיו כבר איננו.
ח. עפ"י רש"י – נפלו והפילו את העולם, ועפ"י הראב"ע – כי יכול לב הרואה אותם.
ט. אם תהפך את ה'חן' ביניהם – תמצאני באמצע 'וינחם'.

י. שני אחים אנחנו מאב – וההבדל בינינו רק האות וא"ו – האחד מקנה אהב, והשני כינור ועוגב.

למתקדמים:

1. התורה שבכתב פותחת באות ב' – בראשית, והתורה שבע"פ פותחת באות : " קורין את שמע בערבית", ושתי האותיות מצטרפות למלה ' , כפי שדרשו חז"ל: "ודברת " (דב' ו' ז).
2. בתחילת פירושו כותב רש"י: "אמר ר' יצחק" וכו', מיהו ר' יצחק זה?
3. רמב"ן א' ב' – "תהו ובהו" – והחומר הזה שקראו נקרא בלשון הקודש 'תהו'... והצורה הנלבשת לחומר הזה נקראת בלשון הקודש " .
4. רמב"ן א' ד' – מהו ההבדל בין 'ויאמר' לבין 'וירא'?
5. ראב"ע א' ה' – מדוע נקראים 'ערב' ו'בקר' במלים אלו דווקא?
6. רש"י א' כ"ד – מה לומדים מהפס': "תוצא הארץ"?
7. רש"י א' כ"ו – 'בצלמני' – בצלם ה , כדמותנו – בענין
8. אנו 3 אנשים מבין הראשונים – ושמותינו תשלים מספר תהלים קמ"ד ג' ד'.

9. על שלושה נאמר: "ויברך א-להים" – מי הם?
10. ב' א' – "ויכלו השמים..." – אונקלוס מתרגם מלשון . והראב"ע .
11. ראב"ע ב' כ"א – "ויקח אחת מצלעותיו" – מה פירוש 'צלע'?
12. רש"י ג' ו' – "ותתן גם לאישה שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת" – מנין זאת למדרש?
13. רש"י ג' י"ב – מנין לומד המדרש שהאדם הראשון היה כפוי טובה?
14. ד' ד' – הרמב"ם לומד מכאן שהאדם ינדב מן המשובח ויביא קרבנו מן היפה, שנאמר: "והבל הביא גם הוא מ צאנו ומחלבהן".
15. ו' ב' – "ויראו בני הא-להים" – רב הפרשנים מפרשים: שרים, שופטים – ואילו הראב"ע: "היודעים

בראשית - תכנית הבריאה, לפי הפירוש של רבי אברהם בר חיא מברצלונה הרב אורי שרקי שליט"א

פרשת בראשית הפותחת בתיאור הבריאה עלום ביותר. רבותינו כבר פסקו במסכת חגיגה (משנה, פ"ב מ"א): "אין דורשין... במעשה בראשית בשנים". מעשה בראשית - זה סתרי תורה עמוקים ביותר שאין דעתם של כל בני האדם סובלת אותם. על כן לא ניכנס לפנימיותם של דברים, כי אם נעיר מספר הערות על תכנית הבריאה כפי שהתורה מציגה אותם בפנינו, בפשט הכתובים.

נשתמש לצורך כך בהערה של אחד מגדולי קדמוני גדולי ישראל, רבי אברהם בר חיא - הנשיא מברצלונה, אשר בספרו "הגיון הנפש" ניתח בצורה דקדוקית את סיפור הבריאה. אחת הערות של רבי אברהם בר חיא היא שאנחנו רואים שבכל אחד מן הנבראים התורה נוקטת בלשון המיוחדת לו. למשל, עבור האור התורה אומרת: "יהי אור" (בראשית א' ג), אבל, למשל, עבור הדשא התורה אומרת רק: "תדשא הארץ דשא" (שם י"א), ואינה אומרת "יהי דשא". הביטוי "יהי" שמור אך ורק לאור ולרקיע, וכן גם למאורות. יש נבראים שלא זכו לביטוי זהה. כמו כן גם ביישום של ציווי

בראשית.

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ז - חשבון השנה השביעית לימינו

השבוע: ח - גבולות ארץ ישראל - עולי מצרים ובבל

כשקידש עזרא עם בית דינו את הארץ למצוותיה, קידש את המקום שבו התיישבו עולי בבל, ומקום התיישבותם היה בשטח קטן משטח התיישבותם של עולי מצרים. אולם כיוון שמקום התיישבותם של עולי בבל נתקדש, חזרה והתעוררה הקדושה גם בכל המקומות שכבשו עולי מצרים בשני עברי הירדן ואף התפשטה לסוריה. כל עבודות השדה האסורות בשביעית אסורות בכל השטח שנכבש על ידי עולי מצרים וגם בסוריה. אולם גזירת ספיחים, שגזרו חכמים שלא לאכול מירקות שצמחו מאליהם בשביעית, חלה רק על השטח שנתקדש על ידי עולי בבל (רמב"ם, סמ"ג, חינוך ועוד). ויש מקילים וסוברים שבגבול עולי מצרים וסוריה אף מותר לאכול את פירות השביעית לאחר זמן הביעור (ר"ש).

יש אומרים, שגם אין בפירותיהם קדושת שביעית (גר"א). J. משנה שביעית ו, א: "כל שהחזיקו עולי בבל... לא נאכל ולא נעבד. וכל שהחזיקו עולי מצרים... נאכל אבל לא נעבד". לרמב"ם ד, כו, מה שאמרו "לא נאכל" הכוונה שגזרו חכמים שם על הספיחים שלא יאכלו (כמבואר לעיל ג, ד), ובגבול עולי מצרים לא גזרו והספיחים מותרים באכילה. וכן דעת רה"פ, ומהם: סמ"ג, חינוך, כפתור ופרח, תפ"א, נבחר מכסף, חזו"א, משפטי ארץ יז, ד; מאמ"ר ב, ז. ויש אומרים שבנוסף לכך שבגבול עולי מצרים אין גזירת ספיחים, גם לא חל על הפירות שגדלים שם דין ביעור (ר"ש ורמב"ן לפי מרן הרב שבה"א ד, כו, 16). ויש אומרים שגם אין דין קדושת שביעית על הפירות שבגבול עולי מצרים, אלא רק איסור עבודה יש שם (מהרי"ט, הגר"א, פאת השולחן). דין סוריה כדין גבול עולי מצרים, ואף שבזמן בית המקדש הראשון בגבול עולי מצרים חיוב המצוות היה מהתורה ובסוריה מדרבנן, בזמן הבית השני בשניהם חל החיוב מדרבנן. וכל איסורי העבודה בשדה חלים בסוריה כבשאר המקומות, ורק לענין אחד יש הבדל, שתקנו חכמים לשנות בדרך עיבוד פירות השביעית, לעשותם בכלים קטנים או בשינוי אחר, כדי שיוזרו שהם פירות שביעית, כמבואר לעיל ג, ג. ולא תקנו זאת על פירות שבסוריה, וכפי שאמרו במשנה שביעית ו, ב: "עושין בתלוש בסוריה אבל לא במחובר, דשים וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקים". כך היא דעת הרמב"ם.

ולדעת ר"ש, גם בגבול עולי מצרים אין צריך לשנות בדרך עיבוד הפירות. כתב במור וקציעה (או"ח שו) שהדין שקבעו חכמים לגבי גבול עולי בבל, התרחב לכל השטחים שכבשו מלכי חשמונאי כולל סוריה. אולם לאחר שנלקחו מידינו, חזר הדין לחול רק על השטח שהיה מיושב ביהודים כראוי בזמן בית המקדש השני, שהוא גבול עולי בבל, וקדושתו נשארה לתמיד (ועיין תבואות הארץ עמ' כא; מעדני ארץ שביעית ח, ג). כמו כן יש דיון האם רוב עבר הירדן המזרחי נחשב בגבול עולי בבל (סמ"ג עשה קסא בשם ר"ת; תשב"ץ ג, קצח), או רק בגבול עולי מצרים (ראב"ד שמו"י ד, חח).

בפשטות, כל מקום שברבונות מדינת ישראל חייב במצוות התלויות בארץ, כפי מדרגת גבול עולי בבל. וכפי שכתב הרמב"ם (הלי תרומות א, ב): "ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא הארצות שכובש אותן מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רוב ישראל וזה הוא הנקרא כיבוש רבים". וכבר ביאר מרן הרב קוק שלציבור היהודי ונבחריו יש מעמד של מלכות (משפט כהן קמד), ולכן מה שנכבש על ידי מדינת ישראל נחשב ככיבוש רבים. אמנם יש שפקפקו בכך, או מפני שאולי אין לציבור ונבחריו מעמד של מלכות, או מפני שאולי צריך שהסנהדרין יקדשו את המקום הנכבש, או מפני שאולי צריך לכבוש קודם את מרכז הארץ. ויותר נראה שיש לכל המקומות שברבונות ישראל דין עולי בבל.

למעשה, לגבי הנגב והערבה, אין כל כך צורך לדקדק בקווי גבולות עולי בבל ועולי מצרים, הואיל ולדעת רוב הפוסקים ממילא אין ביניהם הבדל משמעותי, כי כל איסורי השביעית זולת גזירת ספיחים חלה גם בתחום עולי מצרים. וגם אם נאמר ששטחים מסוימים אינם נחשבים בגבול עולי מצרים, אזי מסתבר שהריבונות הישראלית יוצרת חיוב לכל ענייני המצוות התלויות בארץ. קל וחומר שכן הדין לגבי הגולן, הואיל ולרוב הפוסקים הוא בתחום עולי בבל. לפיכך, יש להקפיד בכל דיני שביעית בכל גבולות מדינת ישראל. לגבי שטחי הערבה הדומות עד אילת, רבים סוברים שגבול עולי מצרים לא הגיע עד שם (אור לציון שביעית ו, א; ילקוט יוסף שביעית והלכותיה א, ה; שבט הלוי ה, קעג). ויש אומרים שגבול עולי מצרים המבואר בפרשת מסעי כולל עד אילת (רס"ג, הרב טיקוצ'נינסקי ספר ארץ ישראל כו, ב; מאמ"ר ב, ט, 23; קטיף שביעית ד, א, 2. ועיין אוצר ארץ ישראל לרב ישראל אריאל חלק ה פרק ל). ויש אומרים שבזמן שלמה התפשטה המלכות עד אילת וכל השטח התקדש בקדושת עולי מצרים (צ"ץ אליעזר ג, כג; הרב גורן בימשנת המדינה עמ' 31; ועיין במשמרת השביעית בקונטרס שבסופו). לגבי מעמד הריבונות של מדינת ישראל: יש סוברים שאינו משנה את הדין (ארץ חמדה ח"א שער ג' ו, ג, יג, ב; ולכך נטה באהלה של

הבורא לפעמים התורה משתמשת בביטוי **ויהי** כגון **ויהי אור** (שם פסוק ג'), אך בנבראים אחרים התורה אינה אומרת את ביטוי **ויהי** כי אם **ויהי כן** - כלומר, היא לא חוזרת על שם הנברא ולפעמים אף לא אומרת את המילה **ויהי**.

לפי הפירוש של רבי אברהם בר חיה, **ויהי** מציין נברא המתקיים לכל אורך חיי העולם הזה. למשל, מכיוון שהאור אינו פוסק לאורך כל ימי העולם הזה, עליו נאמר **ויהי**. גם מאורות והרקיע קיימים לאורך כל ימי העולם הזה. מה שאין כן הדשא, בעלי החיים והאדם שיש קץ לחייהם וקצבה לזמן קיומם כל ימי העולם הזה, ועל כן אי אפשר לומר עליהם **ויהי**. ומה פשר הביטוי **ויהי**? **ויהי** מציין נברא המתקיים לכל אורך העולם הבא. ובכן באור נאמר **ויהי אור... ויהי אור** - יש אור גם בעולם הבא. מה שאין כן ברקיע - אין הרקיע לעתיד לבוא ולכן נאמר רק **ויהי כן**.

כמו כן לעתיד לבוא אין עופות, אין דגים, אין חיות ואין צמחים. לכן לא נאמר בהם **ויהי**. יוצא מכללם - האדם. באדם נאמר (בראשית ב-ז): **ויהי האדם** לנפש חיה. אם כן האדם מצוין בכך שעליו לא נאמר **ויהי** - בעולם הזה, אלא רק **ויהי** - בעולם הבא. אם כן, יש לפנינו בריאה שעיקר מציאותה אינה בעולם הזה, כי אם בעולם הבא. זו בריאה שכל זמן היותה בעולם הזה עדיין לא מצאה את מקומה. מכאן אפשר לפלא הגדול של התרבות האנושית: האדם הוא היחיד מבין כל הנבראים שעדיין מתפתח.

למשל, חתולים מלפני אלפי שנים וחתולים דהיום הם אותם חתולים, עם קצת מוטציות פה ושם. מה שאין כן האדם של היום שאינו דומה לאדם של לפני חמישים שנה ושל לפני מאה שנה, וקל וחומר של לפני אלפי שנים. כביכול האדם עוד לא הגיע אל הדגם האידיאלי של מציאותו. האדם עדיין מחפש את עצמו ועתיד למצוא את עצמו לעתיד לבוא בחיי העולם הבא. זהו הפשר של מושג 'הקדמה האנושית' שאנחנו פוגשים אותו לאורך כל ההיסטוריה. על זה נאמר בתורה (שם ב-ג') שביום השביעי

"שבת א-להים מכל מלאכתו אשר ברא..." - זאת אומרת מה שהתחיל, אבל - **"...אשר ברא א-להים לעשות"** - כלומר, עדיין לא גמר לעשות את הכל. מה לא נעשה? נאמר בתורה: **"נעשה אדם"** (שם א-כ"ו) - בציווי, אבל במציאות נאמר רק: **"ויברא א-להים את האדם"** (שם שם כ"ז). אם כן, האדם עדיין לא נעשה והוא הולך ומתקדם לקראת עשייתו - באחרית הימים בגאולת ישראל, על פני כל מרחב ארצנו במהרה בימינו.

בריאה בטלושה שלבים

מאת הרב לורד יונתן זקס

השלב הראשון הוא המחשבה, השלב השני הרצון, ובשלב האחרון הבורא קורא לנו לעזור לאחרים להיות יוצרים בעצמם. ויאמר א-להים יהי... ויהי... ויבא א-להים כי טוב. זו הנוסחה השוזרת את סיפור הבריאה המהפכני ביותר והמשפיע ביותר בתולדות הרוח האנושית.

רש"י בפירושו לפסוק הראשון בתורה מצטט את שאלתו של ר' יצחק למה התורה מתחילה בסיפור הבריאה. התורה היא ספר של מצוות, המצוות שניתנו לבני ישראל וליכדו אותם כאומה, וראוי אפוא לכאורה שהיא תתחיל במצווה הראשונה שניתנה להם, המופיעה רק בפרק השנים-עשר בספר שמות.

תשובתו של ר' יצחק עצמו היא שהתורה מתחילה בתיאור בריאת העולם כדי להצדיק את מתן ארץ ישראל לעם ישראל. בורא העולם הוא, מעצם מהותו זו, בעליו של העולם ושליטו. מתנה שנתן - מתנת מלך היא. תביעתו של עם ישראל על הארץ אינה דומה לזו של אומות אחרות. יסודה אינו בעובדות שרירותיות של התיישבות, זיקה היסטורית, כיבוש או הסכמת האומות (אף כי במקרה של מדינת ישראל בת זמננו מתקיימים כל הארבעה). היא נגזרת מיסוד עמוק יותר: דבר אלוהים בכבודו ובעצמו - האל שמכירות בו, אגב, כל שלוש הדתות המונותאיסטיות. זו קריאה פוליטית של פרישות בריאת העולם. הרשו לי להציע פירוש נוסף; לא חלופי, אלא נוסף.

אחד ההיגדים המפליאים ביותר של התורה הוא קריאתה לנו, העשויים בצלם אלוהים, לחקות אותה. **"קדשים תהיו כי קדוש אני ה' א-להיכם"** (ויקרא י"ט, ב). על המצווה שבפסוק **"יקימו ה' לו לעם קדוש פאשר נשבע לה' כי תשמר את מצות ה' א-להיך והלכת בדרךיו"** (דברים כ"ח, ט) כותב הרמב"ם בהלכות דעות כ-**כך לימדו בפירוש מצוה זו: מה הוא נקרא**

תורה ח"ג א, ד. וכך משמע מעמדת הרבנים החרדים, וכפי שכתב הרב קלמן כהנא בסוף 'השביעית תשמטנה'. ויש אומרים שהכיבוש והריבונות הישראלית מחייבים במצוות כדן עולי בבל (ציץ אליעזר י, א; הרב גרשוני אור המזרח כב עמ' 159; הרב גורן 'אמונת עתיך' עמ' 50-49; הרב אריה שטרן 'אמונת עתיך' עמ' 70-71; הרב ויטמן שמיטה ממלכתית פרק יא, 6; הרב זולדן 'מלכות יהודה וישראל' סי' כד; הרב נחמיה ראטה, אור הנר ב עמ' 33-32). וכן

מסתבר, מה עוד שכל הנגב עד אילת הוא בתחום מלכות שלמה ואולי אף בגבולות פרשת מסעי. קל וחומר לגבי הגולן, שלדעת רבים הוא בתחום עולי בבל (ציץ אליעזר י, א; הרב ישראל כמובא ב'התורה והארץ' ח"ג עמ' 194; הרב יגאל אריאל ב'ארץ ירדן וחרמונים' עמ' 186). אמנם בשעת הדחק,

ניתן לצרף את הדעות המקילות, הסוברות שאין חובת ביעור וקדושת שביעית בגבול עולי מצרים (אלא רק איסור עבודה). ואמנם לעניין גזירת ספיחים יש יותר מקום להקל, אלא שאין לכך משמעות כיום, שכן אין מי שטורח לקטוף צמחים שגדלו מאליהם. כך שבפועל אין לקולא זו שבגבול עולי מצרים משמעות למעשה. וכן בשעת הדחק אפשר לצרף את הדעות המקילות וסוברות שהנגב הדרומי אינו בגבול עולי מצרים, ושאר הריבונות הישראלית יוצרת חיוב ומותר לעבוד שם. אבל ההוראה הרגילה היא, שכל דיני שביעית חלים בכל גבולות מדינת ישראל כדן עולי בבל. לפיכך, אין צורך לשרטט את הדעות

השונות היכן עובר גבול עולי בבל בנגב ובערבה. **בשבע האבא א"ה: ט - אמירה לגוי לעבוד בקרקע ישראל**

מספר האגדה

מדרש ספרי, ספר דברים, פסקה לחמדרש ילקוט שמעוני, דברים, רמז תתנ.

"כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא" (דברים יא, ו) - **ארץ מצרים שותה מימיה, ארץ ישראל שותה מי גשמים;**

ארץ מצרים נמוך שותה, גבה אינו שותה, ארץ ישראל שותה נמוך וגבה; **ארץ מצרים גלוי שותה, שאין גלוי אינו שותה, ארץ ישראל גלוי ושאין גלוי שותה;** **ארץ מצרים שותה ואחר כך נרעת, ארץ ישראל שותה ונרעת, נרעת ושותה;**

ארץ מצרים אינה שותה בכל יום וארץ ישראל שותה בכל יום; **ארץ מצרים אם אינו עמל בה בפסל ובקרבן ונודד שנת עיניו עליה אין לו בה פלוג, אבל ארץ ישראל אינה פן - הם ישנים על מטותיהם והמקום מוריד להם גשמים.**

משל למלך שהיה מהלך בדרך, ראה בן טובים אחד ומסר לו עבד אחד לשמשו; שוב ראה בן טובים אחד מעדן ומפנק וסניק בפעלה ומפירו לו ולאבותיו, אמר: גזרה שאין אתה עושה בדרך ואני מאכילך. כך פל הארצות נתנו להם שמשים לשמש:

מצרים שותה מן הנילוס וגבול שותה מן הנחל, אבל ארץ ישראל אינה פן, אלא הם ישנים על מטותיהם והקדוש ברוך הוא מוריד להם גשמים; וילמדך שלא דרכי בשר ודם דרכי המקום, בשר ודם קונה לו עבדים שיהיו זנים ומפרכסים אותו, אבל מי שאמר והיה העולם קונה לו עבדים שיהא הוא זן ומפרכס אותו.

פיזוט

פיזוט של ר' שלמה אבן גבירול 'שפעת רביבים' פותח במנהגי יהודי המזרח וצפון אפריקה את **"תיקון הגשם"** הנאמר בשמיני עצרת. לפי תחילת משנה תענית, מתחילים בשמיני עצרת, יומו האחרון של חג הסוכות, להזכיר גבורות גשמים, כלומר ביום זה משנים את שבחו של ה' בברכה השנייה של תפילת העמידה מ'מוריד הטל' למשיב הרוח ומוריד הגשם, אך עדיין אין מבקשים ושואלים את הגשם ב'ברכת השנים', הברכה התשיעית בתפילת **"העמידה"**. שינוי זה נעשה בז' חשוון, שאז משערים שכבר הגיע אחרון עולי הרגל לביתו, והעם כולו יכול לבקש בלב שלם **"תן טל ומטר לברכה"**. בפיזוט נמהלת בקשת מטר השמים עם בקשת גאולה. המתפלל השר אותו מבקש מהאל שיחולל שתי תנועות בעולם - שישלח שפע של מטר מן השמים להצמיח את תנובת השדה והעץ, וישלח את הגואל, עופר האיילים. שניהם יקוממו וישובבו את ציון, שהיא גם עיר בנויה לתלפיות וגם גן ופרדס רמונים. באמצעות מגוון הדימויים היפהפיים במסתוריותם משיר השירים - דימויים כפריים ודימויים עירוניים, רוויי אהבה ורוך - מחליק המשורר מן המשאלה המיידית להמטרת רביבים ולשפע כלכלי אל המשאלה הלאומית הנרחבת לגאולת ציון והמקדש.

שפעת רביבים יוריד מן גבוליו
לחיות זרע ולתת פרי בגליו
מטר יורה ומלקוש יוריד עם אגליו
היות דשן ושמן כל פרי עץ ועליו
חיש ושלח עפר טרם ינוסו צלליו
זכר יזכר לי נוטע אשליו
קומם גן נעול ופרדס רמון שתליו

חנון, אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכינויים – ארך אפיים ורב חסד, צדיק וישר, תמים, גיבור וחזק וכיוצא בהן – להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הם, וחיוב אדם להנהיג עצמו בהן ולהידמות כפי כוחו משנה תורה, הלכות דעות א', ו. בפרק הראשון של ספר בראשית מובלע אם כן אתגר כביר: הבורא יוצר, ולכן גם עלינו להיות יוצרים. בבריאת האדם הקנה אלוהים ליצור אחד – היחיד הידוע עד כה למדע – את היכולת לא רק להסתגל לסביבה אלא גם לסגל את הסביבה אליו. לעצב את העולם, ולהיות פעיל, לא רק סביל, ביחסו להשפעות ולנסיבות המקיפות אותו. הרב יוסף דב סולובייצ'יק מנגיד בחיבורו "איש האמונה הבודד" בין אדם הפרא הקדמון שטרם מצא דרכים לסגל את העולם לצרכיו, לאדם התרבותי: בקיומו של יצור-הפרא אין כבוד משום שקיומו הוא חסר-אוניס. הקיום האנושי הוא מכובד מפני שבקיומו יש תהילה, הוד ועוצמה.... האדם הקדמון שלא היה יכול ללחוץ במחלות, ואשר נפל קורבן בהמוניו לדבר ולקדחת כשהוא מושפל וחסר-אוניס, לא היה יכול לדרוש לעצמו את כתר ההדר. רק האדם הבונה בתי חולים, המגלה שיטות ריפוי ומציל חיי בני אדם מתברך במידת הכבוד. ... יצור הפרא הינו חסר-אוניס, ולכן אינו נהדר. האדם התרבותי השיג שלטון מוגבל על הטבע ונעשה, במובנים מסוימים, אדון לטבע, ועל ידי כך השיג גם כבוד. שלטונו מאפשר לו לפעול בהתאם לאחרייתו. יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, "איש האמונה הבודד", בתוך איש האמונה, ירושלים: מוסד הרב קוק, תשכ"ח, עמ' 16-17.

פרק א אינו מסתפק בצו הכללי ליצור, אלא מדריך אותנו כיצד לעשות זאת, ומציג שלושה שלבים. הראשון הוא האמירה "יהי". השני – ההתגשמות הלכה למעשה: "ויהי". השלב השלישי הוא שלב הראייה "כי טוב". אפילו מבט חטוף בדגם זה של יצירתיות ילמדנו דבר עמוק ונוגד-אינטואיציות: היוצר הגדול באמת איננו המדע או הטכנולוגיה לעצמם, אלא המילה. היא היוצרת את כל הקיים.

ואכן, סימנו של האדם המייחדו משאר בעלי החיים הוא יכולת הדיבור. את הסיפא של הפסוק "וייצר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאָפִיו נְשֵׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב', 7) מתרגם אונקלוס "וַיְהוּת בְּאָדָם לְרִיחַ מִמְלָאָה"; מעין "ויהי האדם לנפש מדברת". בזכות יכולת הדיבור שלנו אנחנו יכולים לחשוב, וכך לדמיין עולם שונה מזה הקיים עכשיו. יצירה מתחילה במילה היוצרת, ברעיון, בחזון, בחלום. הלשון – ואיתה היכולת לזכור עבר רחוק ולהמשיג עתיד רחוק – נמצאת בלב הייחודיות שלנו כצלם אלוהים. כשם שאלוהים יוצר את עולם הטבע במילים ("וַיִּאמֶר אֱלֹהִים... וַיְהִי..."), כך גם אנו יוצרים את עולמנו האנושי במילים. משום כך מתייחסת היהדות למילים ברצינות רבה כל כך: "מִקֵּוֶת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן", אומר ספר משלי (י"ח, כ). כבר בפתח התורה, בקו ההתחלה של הבריאה, אנו מתבשרים על התפיסה היהודית של ההתגלות: שאלוהים מתגלה לאנושות לא בשמש ובכוכבים ולא ברוח ובסופה אלא באמצעות מילים – מילים קדושות העושות אותנו לשותפיו של אלוהים במלאכת הגאולה. השלב השני בבריאה הוא לנו הקשה ביותר. אין הגייתו של רעיון דומה להוצאתו לפועל. "בין המחשבה למעשה

נופל הצל", כתב המשורר ת"ס אליוט T.S. Eliot, "The Hollow Men", in T.S. Eliot, Collected Poems 1909-1962, London: Faber and Faber, 1963, p 92. בין הכוונה לעובדה בשטח, בין החלום לממשות, נמצא מאבק, נמצאת התנגדות, נמצאת חולשת הרצון. מי שניסה וכשלו לעולל להסיק בקלות שאף פעם לא יצליח, שנגזר כי העולם יישאר כפי שהוא, שפול מעפיל אנושי סופו נפילה.

אולם זוהי תפיסת עולם יוונית, לא יהודית: שההיבריס מתרסק אל הנמוזיס, שהגורל נחתם ואין להשיבו ועלינו להרכין אליו את ראשינו. היהדות גורסת ההפך: שאף כי היצירה קשה, מפרכת וזרועת חתחתים, היצירה היא חלקנו בחיים ולה אנו מזומנים. כדברי רבי טרפון, "לא עליך המלאכה לגמור – ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה." משנה, אבות ב', טו. וכמאמרם היפה של חכמינו "מחשבה טובה – הקב"ה מצרפה למעשה". תוספתא, פאה א, ד. בדרך כלל מפרשים מימרה זו כאילו כוונתה שכאשר יש לאדם

קְרִיַת חֲנָה דָּוָד וּמְגִדָּל עַל חֲלָיו
שׁוֹבֵב לְצִנָּאר הַשָּׁן מְלֹאֵי הוֹד כְּלָלָיו
בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת וְנִהְרָו כָּל הַגּוֹיִם אֲלָיו
אֲלֶיךָ הַמְּגֹן תְּלֹוֵי עֲלָיו

שְׁפַעַת - שפע, רוב. **רְבִיבִים** - המלה רביבים מופיעה מספר פעמים בתנ"ך במשמעות של טפות מים וכמלה מקבילה לטל ולמטר. **מְזֻבְלָיו** - משמיו. זבול הוא אחד משבעה רקיעים, כמובא בתלמוד הבבלי (חגיגה יב, ע"ב): "אמר רבי יהודה: שני רקיעים הן, שנאמר: (דברים י) 'הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים'. ריש לקיש אמר: שבעה, ואלו הן: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות..." **לְחִיּוֹת זָרַע** - הגשמים מחיים את הזרעים ומאפשרים את הצמיחה. הלשון לפי דברי ה' לנח בבראשית ז, ג: גם מעוף השמים שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחִיּוֹת זָרַע על פני כל הארץ. **מִטֵּר יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ** - הגשמים הראשונים והאחרונים. **אֲגָלָיו** - טיפותיו. **חִיּוֹת** - כדי שיהיה. **חִישׁ** - מהר. **וּשְׁלַח עֹפֶר** - כינוי למשיח, לפי שיר השירים ב, ט: דוֹמָה דוֹדִי לְצִבִּי אוּ לְעֹפֶר הָאֵילָנִים הַנֶּחֱזֵה עַל עוֹמֵד אַחֵר כְּתָלָנוּ מִשְׁגִּיחַ מִן הַחֲלָנוֹת מִצִּיץ מִן הַחֲרָבִים. לפי הפרשנות המסורתית הדוד הדומה לעפר הוא הקדוש ברוך הוא, אך כאן הוא שליחו, מלך המשיח. **טָרָם יְנוֹסוּן צִלָּלוֹ** - עוד קודם שתסתיים הגלות ומחשכיה, לפי שיר השירים ב, יז: עַד שִׁפְיֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלָּלִים סֶב דְּמָה לָךְ דוֹדִי לְצִבִּי אוּ לְעֹפֶר הָאֵילָנִים עַל הָרִי בְּתָר. **יִזְכָּר לִי נוֹטֵעַ אֲשֶׁלָּיו** - ה' יזכור לי את זכותו של אברהם אבינו, שעליו נאמר בבראשית כא, לג וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבָרָא שִׁבְעַ וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם, ונדרשו בפסוק זה מעשים חיוביים רבים של אברהם. קוֹמָם גֵּן נְעוּל ד, יב-יג גֵּן נְעוּל אַחֲתִי כְּלָה גֵּל נְעוּל מְעִין חֲתוּם שְׁלַחֲךָ פְּרָדָס רְמוּנִים. הכלה, המדומה לגן ושלחיה לפרדס רימונים, היא כנסת ישראל. **קְרִיַת חֲנָה דָּוָד** - ירושלים, העיר שבה חנה דוד המלך, לפי ישעיהו כט, א הוּי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קְרִיַת חֲנָה דָּוָד... וּמְגִדָּל עַל חֲלָיו - מבצר עבור חייליו, לפי תהלים סא, ד כִּי הִיִּית מַחֲסֵה לִי מְגִדָּל עַל מְפִנֵּי אוֹיֵב. **שׁוֹבֵב** - החזר, השב. **לְצִנָּאר הַשָּׁן** - המקדש, לפי הדימוי המופיע בשיר השירים ז, ה צִנָּארֶךָ כְּמְגִדָּל הַשָּׁן. דימוי זה נדרש ברש"י על ההיכל והמזבח שבמקדש. **מְלֹאֵי הוֹד** - מלאי, רבי ההוד. **כְּלָלָיו** - קרבנותיו. **בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת... אֲלֶיךָ הַמְּגֹן תְּלֹוֵי עֲלָיו** - בנוי לנוי ולהדר, ועליו תלוים כל מגני הגיבורים, לפי שיר השירים ד, ד: כְּמְגִדָּל דָּוִד צִנָּארֶךָ בְּנוֹי לְתַלְפִּיּוֹת אֲלֶיךָ הַמְּגֹן תְּלֹוֵי עֲלָיו כָּל שְׁלֵטֵי הַגְּבוּרִים. **וְנִהְרָו כָּל הַגּוֹיִם אֲלָיו** - לפי חזון אחרית הימים בישיעהו (ב, 6) וְנִהְיָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נְכוֹן וְיִהְיֶה הָרַב בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הָהָרִים וְנִשָּׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרָו אֲלָיו כָּל הַגּוֹיִם.

כתב הרב אורי שרקק שליט"א: יש הבדל עצום בין התפיסה הרווחת אצל האדם המודרני לבין תפיסת האדם העתיק בכל הנוגע למערכת היחסים בין האדם לטבע. המחשבה שקיים יחס בין מצב העולם הטבעי לבין מצבו המוסרי של האדם באה לידי ביטוי בפרשה השניה של קריאת שמע, כשהתורה מודיעה שירידת הגשם תלויה במעשיהם של בני אדם. רעיון זה נראה מחוסר הגיון עבור האדם המודרני והוא מקבל אותו רק מכוח נאמנותו למסורת הדתית. לעומת זה, האדם העתיק, הרגיל לתפוס את העולם באחדות הכוללת, מבין בזה כל קושי שהפרת האיזון הטבעי והפרת סדרי החברה האנושית, תלוים זה בזה. על רקע זה ניתן להבין את פיוטו המשובח של רבי שלמה אבן גבירול "שפעת רביבים", הפותח את תיקון הגשם בשמיני עצרת. מתוך עשר שורותיו, ארבע בלבד מדברות ישירות על הגשם, ושאריתן על גאולת ישראל והאנושות. אין זה אלא שהמשורר רואה בירידת הגשמים ענף של התיקון הכללי של המציאות כולה. כאשר הגשמים יורדים יש ביטוי לפיוס כללי בתוך הסדר הטבעי, ונפתח על ידי כך פתח לשאר התיקונים, של היציאה מהגלות ותיקון העולם בכלל:

שְׁפַעַת רְבִיבִים יוֹרִיד מְזֻבְלָיו
לְחִיּוֹת זָרַע וְלַתֵּת פְּרִי יְבוּלָיו
מִטֵּר יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ יוֹרִיד עִם אֲגָלָיו
חִיּוֹת דָּשֵׁן וְשִׁמּוֹן כָּל פְּרִי עֵץ וְעֲלָיו

כל אלה בקשה להפרכת צמח השדה ופרי העץ. מתוך שהמשורר מצפה שתיענה תפילתו, הוא צופה גם לביאת המשיח: חִישׁ וּשְׁלַח עֹפֶר. בקשת החשת הגאולה היא בניגוד לנאמר בשיר השירים שהגאולה תבוא רק אחרי כליון הרע: "עד שיפוח היום ונסו הצללים". אדרבה, מבקש המשורר - טָרָם יְנוֹסוּן צִלָּלוֹ.

הבקשה מגובה על ידי זכות אברהם: זָכָר יִזְכָּר לִי נוֹטֵעַ אֲשֶׁלָּיו ("ויטע אשל בבאר שבע"), משום שבאותו אשל ביטא אברהם לפי מסורת הז"ל את מידת החסד ורחבות הלב כלפי העוברים והשבים, שהיה מאכילם ומשקם מפירותיו. כך ראוי שיוירד ה' את הגשם ויושיענו מהגלות מהרה, כדי לבטא את מידתו של אברהם.

המוטיבים המתארים את כנסת ישראל המצפה לתקומתה לקוחים אף הם משיר השירים: "גן נעול אחותי כלה", "שלחיה פרדס רימונים". מתוך כך נאמר בשירנו: קוֹמָם גֵּן נְעוּל וּפְרָדָס רְמוֹן שְׁתִּילָיו. אף ירושלים

והמקדש, המשולים לצואר (המחבר את הראש לגוף, כדרך שהמקדש מחבר את העליונים והתחתונים) הדומה למגדל השן, מוזכרים: קריית הנה דוד ומגדל עז חלקיו / שובב (=השב) לצואר השן (=לירושלים) מלואי הוד קליליו (=כתרי כהונה ומלכות) / פניו לתלפיות. ולבסוף, חזון אחרית הימים האוניברסלי: וְנִהְיֶה כָּל הַגּוֹיִם אֶלָּו / אֶלָּו הַמְּגֵן תְּלַוֵּי עֲלוֹ.

בראשית | א-לוהים קופץ למים

מתוך מסע אל תוך הדמיון החז"לי: מדרש על הפרשה, מאת הרב פרופ' שמואל לבנס

הקורא או הקוראת ודאי יכירו את הפסוקים הבאים שאנו אומרים בכל ליל שבת, בתפילת העמידה וגם בקידוש: וַיִּכְלֹו הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם: וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו שָׁבַת מְקַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת. (בראשית 2-1) אבל המשפט האחרון איננו תקין מבחינה דקדוקית. מה משמעותו? המדרש משלים את התמונה: א-להים חשב על יצורים נוספים שרצה להשלים במהלך ששת ימי הבריאה, אך עקב כניסת השבת הוא היה צריך להניח אותם בצד, כך שהיו דברים שעדיין היה צריך "לעשות". הבנה זו, כמובן, איננה ההבנה הפשוטה של הטקסט. מבחינה מסוימת, זו כמעט תמונה קומית. היא מזכירה לי את הלחץ שקיים בבית שלי לקראת כניסת השבת, כשאנו מנסים, תמיד באיחור, להספיק לערוך את ההכנות האחרונות לפני הדלקת הנרות. ייתכן שגם א-להים מתקשה בזה כמונו? שגם הוא סובל מניהול הזמן הגרוע שלנו, כשהוא מנסה להכין את העולמות העליונים לקראת שבת מלכתא? אך מאחורי התיאור הקומי הזה מסתתר רעיון נפלא. מהם הדברים שא-להים לא הספיק לברוא?

רבי בניאי אמר: אלו המזיקין, שברא נפשתייהם. עם שהוא בורא גופן קדש יום השבת, והניחן ונשאר רוח בלא גוף... והבא על השידה הוויין ליה בנין שדין... (מדרש תנחומא, בראשית י"ז) העניין נהיה משונה אפילו יותר. לפי המדרש, היצורים שלא נבראו במלואם הם שדים, שאדם יכול להוליד מהם ילדים. מה, לכל השדים, קורה כאן?

גוטפריד לייבניץ ידוע בטענתו שהעולם הזה הוא הטוב ביותר מכל העולמות האפשריים. אחרי הכול, א-להים לא היה בורא דבר שהוא פחות מהטוב ביותר. אבל דעתו של לייבניץ מעוררת גיחוך. האם עולמנו הוא אכן הטוב ביותר שיכול להיות? באמת איננו יכולים לדמיין עולם טוב יותר? אחת החלופות התיאולוגיות לגישתו של לייבניץ גורסת שא-להים לא ברא את העולם הטוב ביותר, אך לא בגלל חוסר שלמות של א-להים, אלא משום שאין דבר כזה "העולם הטוב ביותר". שלמות ביחס לעולם אינה אלא רעיון תאורטי, שלעולם לא יתממש. העלו בדעתכם כל עולם אפשרי, ותמיד תוכלו למצוא דרך לשפר אותו; הוסיפו רק עוד ארנב פרוותי אחד, וצרו לו מרחב מחייה ומשאבים כדי שיוכל לחיות היטב. אם זה המצב, אם א-להים היה מחכה עד שהעולם יהיה מושלם לפני שיכניס את השבת הראשונה, הוא היה צריך לחכות לנצח. בשלב מסוים, כדי שהעולם יוכל להיברא, א-להים היה צריך לקפוץ למים. ישנם צעדים נוספים שפילוסופים דתיים יכולים לבצע בהקשר הזה. קלאס קראי, פילוסוף קנדי בן ימינו, מציע שא-להים מוכרח לברוא אינסוף עולמות. כמובן שא-להים לא יברא עולם שכמות הטוב בו נמצאת מתחת לרף מסוים. אבל כחו את העולם הכי פחות מתקבל על הדעת וצרו על בסיסו עולמות טובים יותר ויותר, עד אינסוף – לפי קלאס, א-להים ברא את כל העולמות האלו. למולטייוורס שנוצר ("מולטייוורס" הוא יקום שמכיל מספר יקומים נבדלים בתוכו) אפשר לקרוא בצדק העולם הטוב ביותר, גם אם הפינה הקטנה שלנו בתוכו נראית לנו פגומה וחלקית ראו מאמרו של קראי, "Theism, possible worlds, and the multiverse", Philosophical Studies 147 (2010), עמ' 355-368. מעניין לדעת שיתכן ולרבי חסדאי קרשקש הייתה השקפה דומה, אם כי קשה לפענח את תפיסת הבריאה שלו באופן ברור. יש גם כמה שיטות משונות ביחס לשאלה הזו, שבסיסן בקבלה, וההבדל בין מה שעולה מהן לבין חוויית החיים שלנו הוא הבדל שורשי. לפי הגישות הללו, א-להים בכלל לא ברא עולם, כי אף עולם שייברא לא יכול להיות מושלם; לכן א-להים לא יכול לברוא שום דבר מחוצה לו. הבריאה, למעשה, היא מעין אשליה אני מכנה שיטה זאת משונה, אך מתחבר אליה מאוד באופן אישי, ואף מגן עליה בספרי The Principles of Judaism (הוצאת אוניברסיטת אוקספורד, 2020). אבל מה שרבי בניה מציע במדרש הוא שא-להים חילק את העולמות לשתי קטגוריות שונות – עולמות המתקבלים על

כוונה טובה, ה' מחשיב אותה כאילו הייתה המעשה". אני מבין אותה אחרת: כשלאדם יש כוונה טובה, ה' עוזר לכוונה זו להפוך למעשה. מוקדם או מאוחר הוא נותן לו את הכוח למעשה. אם השלב הראשון ביצירה הוא המחשבה, הנה השלב השני הוא הרצון. התפיסה בדבר קדושת הרצון האנושי היא מתכונותיה הייחודיות של התורה. תפיסות עולם דטרמיניסטיות שונות ומשונות טענו לאורך הדורות כי הרצון האנושי הוא אשליה, וכי המחשבה שאנו בוחרים את דרכנו היא מיתוס. גורמים אחרים מאיתנו מחליטים בשבילנו: דחפים המקודדים בגנים שלנו, כוחות כלכליים או חברתיים, רפלקסים מותנים. היהדות היא מחאה נגד הדטרמיניזם, בשמם של החופש האנושי והאחריות. איננו מכוונות מתוכנתות; אנחנו ישויות פועלות שחוננו ברצון משלחן. כשם שאלוהים חופשי כך גם אנו. התורה כולה היא קריאה לאנושות להשתמש בחופש שלה באופן אחראי כדי ליצור עולם חברתי המכבד את החופש של הזולת. הרצון הוא הגשר מ"ייהי" ל"ייהי". אבל מה עם השלב השלישי, "יורא אלוהים כי טוב"? מכל השלבים, הוא הקשה ביותר להבנה. מה פירוש הדבר "יורא אלוהים כי טוב"? לכאורה, זה מיותר. האם אלוהים עושה משהו לא טוב? היהדות איננה גנוסטית ואיננה מיסטיקה מזרחית. איננו מאמינים שהעולם המוחשי הזה הוא רע. להפך: אנו מאמינים שהעולם הזה הוא זירת הפעולה של הברכה והטוב. אולי זה הדבר שהנוסחה "יורא אלוהים כי טוב" נועדה ללמדנו: שהחיים הדתיים אינם צריכים להיות נסיגה מהעולם ומעיוותיו אל אקסטזה מיסטית או נירוואנה. אלוהים רוצה שנהיה חלק מן העולם, נילחם במלחמותיו, נטעם את תענוגותיו, נהלל את תפארתו. אבל אין זה הכול. בשנות עבודתי ביקרתי בבתי כלא ובמוסדות לעבריינים צעירים. רבים מהאנשים שפגשתי שם הם אנשים טובים בפוטנציה. כמוכם וכמוני יש להם חלומות, תקוות, שאיפות. הם לא רצו להיעשות פושעים. אסונם של רבים מהם טמון בכך שהם גדלו במשפחות בלתי-מתפקדות בתנאים קשים. איש לא מצא זמן לדאוג להם, לתמוך בהם, ללמד אותם איך להתנהל בעולם, איך להשיג את חפצם בעבודה קשה ובהתמסרות ולא באלימות ובהפרת חוק. חסר להם כבוד-עצמי בסיסי, תחושת ערך עצמי. איש לא אמר להם אף פעם שהם טובים. לראות שאדם הוא טוב ולומר זאת הוא מעשה יצירתי – מן הגדולים שבהם. יש אולי כמה אנשים רעים מיסודם, אבל הם מעטים. בכל אחד מאתנו, טמון גרעין חיובי מיוחד לו אשר עלול להיפגע בקלות, ואשר צומח רק אם הוא נחשף לאור-שמש אנושי: להכרה ולשבח מפי אדם אחר. לראות את הטוב שבזולת, ולעזור לו לראות את עצמו בראי הכרתנו זו, הוא לעזור לו לצמוח ולהפיק מעצמו את המיטב. "גדול המעשה מן העושה", אומר ר' אלעזר בבא בתרא ט ע"א. עזרה לזולת לממש את הטוב שבו היא הולדה של יצירתיות בנפשו. את זאת עושים לא בביקורת ובשליליות אלא בחיפוש הטוב באחרים ובסיוע להם לראות, לזהות, להחזיק בו ולחיות אותו.

"יורא אלוהים כי טוב" – גם זה חלק ממעשה הבריאה והיצירה, החלק העדין והיפה מכולם. כשאנחנו מזהים את הטוב במישהו, גם אם איננו יוצרים את הטוב הזה אנו עושים דבר גדול מכך: עוזרים לו להיות ליוצר בעצמו. האל, העושה זאת בשבילנו, קורא לנו לעשות זאת לאחרים.

ההבדלה שבבריאה

עיון בפרשת הבריאה מגלה כי עיקר הבריאה התבצעה ע"י הבדלה. המצב הכאוטי הראשוני של "הרגע השני" של הבריאה מתואר "בראשית ברא ה' את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני רש"י מסביר שתהו ובהו (שמות של שני "אלילים" שקדמו לאלילים הקדומים) – ערוביה. מרגע הבריאה אנו מזהים מעשי הבדלה, בין החושך לבין האור, בין המים שמעל לרקיע לאלה שמתחת, בין היבשה לים, בין היים לבין הלילה ועד לשיא: בין החומר (עפר) לבין הנפש החיה אדם ומעל לכל בין הזכר לנקבה ובין האישה לאשה. שיעורו של הרב בראשית... הרב רון נויבירט (כ"ב בכסלו ה'תשל"א, 20 בדצמבר 1970 – ט"ו בניסן ה'תשפ"א, 28 במרץ 2021), בשמשו כרב קהילת 'אוהל ארי', רעננה עוסק ברעיון ההבדלה שבבריאה:

כאשר נתבונן בסיפור הבריאה, נמצא שחלק גדול מפעולות הבריאה אינן דוקא יצירה, עשייה או בריאה, אלא פעולות של

הבדלה, ניתוק וסידור מחדש, לאחר התווה ובוהו השורר כאן מראשית הבריאה. כך מוצאין אנו כבר ביום הראשון בהבדלה בין אור לחושך, ביום השני בהבדלה בין מים למים, ביום השלישי בהבדלה שבין יבשה לים וביום הרביעי בהבדלה שבין המאורות. מהו פשר הדבר ?

ניתן יהיה להבין זאת ע"פ תכלית הבריאה, נזר הבריאה – אדם הראשון. מה היה ייעודו של אדה"ר? אומרת לנו התורה כך: וַיִּקַּח יְדֹד אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיְנַחֲהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעֲבֹדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ: על פניו נראה, שיעודו של האדם, הוא לעבדה ולשמרה, לאישי את תקן הגנן לגן הקסום והנפלא שנקרא גן עדן. האם לכך נבראנו ?

אין כל ספק שנתנה לנו כאן התורה תיאור סימבולי של תפקיד האדם בעולמו. האדם חי על הארץ, על הקרקע. תפקידו הוא להצמיחה כלפי מעלה, כלפי השמים, אך זאת יוכל הוא לעשות רק ע"י הגשם, דהיינו: ההשפעה האלוקית היורדת מלמעלה. תפקידו של האדם הוא ליצור חיבור והרמוניה בין שמיים וארץ. הוא הברוא היחיד המסוגל לכך, מאחר והינו היצירה היחידה ביקום שנוצרה משניהם גם יחד – עפר מן האדמה שנושבת בו רוח אלוקים.

ייעודו של האדם הינו גם ייעודה של הבריאה. עיקרה של הבריאה כפי שהזכרנו הוא דוקא בהבדלה. בראשית, שמש הכל בערבוביאה – שמיים וארץ, גשם ורוח. הקב"ה מפריד ומבדיל במהלך הבריאה בין החלקים הארציים לחלקים השמימיים. כך ביום הראשון מובדלים האור והחושך, מושגי הטוב והרע. ביום השני נוצרת הפרדה בין הרכיבים העליונים לתחתונים. ביום השלישי, נוצרות מגבלות הפיזיקה של המקום "יקוו המים אל מקום אחד". ביום הרביעי, נוצרת הפרדה נוספת של מגבלות הזמן – "והיו לאותות ולמועדים, לימים ולשנים".

האדם נברא לחבר מחדש. לאחות את הקרעים שנוצרו בבריאה. לאחר שיזכה האדם לתקן עולם, תחזור הבריאה להיות הרמונית, מחוברת, אלא שאז לא ישאר דבר בערבוביאה. בעת ההיא יהיה ה' למלך על כל הארץ...

פרפראות למרשה

התחלה טובה. מלמד אחד אמר לתלמידיו: לא אומרים עברנו את החגים, רק ב"ה הרווחנו חגים וימים קדושים, וב"ה גם הרבה מצוות.

רש"י התחיל פירושו עם המאמר אמר ר' יצחק וכו', שמקורו בילקוט שמעוני, וכתב ה"באר מים חיים" שהתחיל מהמאמר הזה לכבוד אביו שנקרא ר' יצחק, כדי לקיים מצות כיבוד אב.

"בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". ראשית כל צריך כל יהודי להאמין שה' ברא את השמים ואת הארץ, ומתוך כך יבין שכל העולם תוהו ובוהו.

כל מחבר ספר כותב רמז לשמו, חז"ל אומרים שחותמו של הקב"ה אמת, ולכן מתחילה התורה בראשית ברא אלוקים שסופי תיבות "אמת".

ודברת "בם" ר"ת ב'ראשית מ'אימת, שבשניהם כתוב בהתחלה ענין האמונה, בראשית ברא אלוקים שהוא יסוד האמונה, ומאימת קורין וכו' הוא ענין קריאת שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים, מפני שזה ראשית דבר לפני הכל.

רש"י התחיל פירושו עם אות א' אמר ר' יצחק, וסיים פירושו בפ' וזאת הברכה עם האות ת' ישר כח ששברת, לרמז שרש"י כלל את כל הפירוש מא' עד ת' ולא החסיר כלום (הגאון ר' מ. ד. הלפרין זצ"ל).

התורה מסתיימת עם אות ל' לעיני כל ישראל, ורבינו הקדוש התחיל את התורה של בעל פה עם אות מ' מאימתי, באותיות של הא"ב' מיד אחר ל' הולך מ' לרמז שאין הפסקה בתורה, ומיד אחר שגומרים תורה שכתב מיד צריכים להתחיל עם תורה שבעל פה.

רמזים על פסוק ראשון של בראשית

בפסוק הראשון של בראשית יש שבע מילים כנגד ימי השבוע. במילה בראשית יש שש אותיות כנגד ששת ימי המעשה.

ובפסוק הראשון יש שש פעמים האות א' כנגד ששת אלפים שנות קיום העולם.

ובפסוק הראשון יש 28 אותיות כנגד 4 שבועות שיש בחודש (דעת זקנים).

ראשי תיבות על בראשית

דעתו, שיכול להיות שהוא מעוניין לברוא, ועולמות שלא מתקבלים על דעתו – ובהר, שרירותית, באחד העולמות שהתקבלו על דעתו. א–להים היה צריך לקפוץ למים ולברוא את אחד העולמות, כי אחרת לא הייתה מתרחשת אף בריאה מתוך הערך "אפלטון" שכתב קראוט, The Stanford encyclopedia of philosophy (מהדורת אביב 2015). בכל עולם אפשרי (אם נדחה את ה"מולטיברס" של קראיט), תמיד יהיו דברים טובים שהיו יכולים להיברא אך לבסוף לא נבראו. הדברים האלו, הם, להבנתי, מה שהשדים במדרש שלנו מייצגים.

את העניין היטב. ברבייה האנושית, הזכר המבוגר פולט כשלוש מאות מיליון תאי זרע לכל מיליליטר של זרע. כדי להפרות ביצית נדרש רק תא זרע בודד. שאר התאים, לכאורה, מתבזבזים. עובדה זו ממחישה את הרעיון לפיו כשאנו יוצרים, אנו יוצרים גם שדים רבים הנותרים מאחורינו. כל אחד מהתאים שלא הפרו את הביצית היה יכול להיחפך לבן או בת אנוש. במקום זה, הוא הופך לפוטנציאל מבזבז, לשד. בשלב כלשהו, הצירית מוכרחת להוריד מידה את המכחול. תמיד ניתן להוסיף עוד טיפת צבע לציור, אך בנקודה זו או אחרת היא תהיה חייבת לעצור.

ברגע כניסת השבת, תמיד יהיו דרכים שלא ייבחרו, אפשרויות שלא יתממשו; שדים שלעולם יישארו ללא גוף. בכל יצירה מוכרח שיהיה שלב של קפיצה למים. זה, בעיני, מה שנמצא בלב המדרש שקראנו – יותר מאשר קריאה בפשט הפסוקים או אמירה מציאותית לגבי קיומם של שדים בעולמנו. כשא–להים בורא, הוא קופץ למים. ובנוסף, גם אם נדחה את ההנחות התיאולוגיות שעומדות בבסיס המדרש הנועז הזה, קשה להתעלם מנכונותן של הטענות האלה ביחס אלינו. אנו, כבני אדם, יכולים לברוא משהו בעל ערך רק אם נהיה מוכנים להשאיר אפשרויות מסוימות ללא מימוש, אם נהיה מוכנים לקפוץ למים ולקבל את המציאות שעולה וצומחת מתוך עמלנו.

מדרש נוסף מבהיר לנו שא–להים הוא אומן שיכול לשמש עבורנו דוגמה ומופת, שלא נותן לפרפקציוניזם לעמוד בדרכו כשהוא מנסה ליצור משהו. פרפקציוניסטים הורסים כל הצעה ראשונית המנסה להוציא אל הפועל רעיון טוב. הם עושים זאת מכיוון ששום דבר לא עומד בדרישות של מה שיש להם בראש. כיצד א–להים משמש עבורנו דוגמה בנצחו את הפרפקציוניזם?

בעקבות חטאם של אדם וחווה, מסופר לנו שהאדמה קוללה (בראשית, ג, י"ג). מדוע? במה חטאם? נעיין במדרש: רבי יהודה בן רבי שלום אמר: שעברה על הצווי, שכך אמר לה הקדוש ברוך הוא, 'תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עַץ עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי...'. (בראשית א, י"א), מה הפרי נאכל אף העץ נאכל, והיא לא עשתה כן, אלא 'ותוצא הארץ דשאה עשב מזרע זרע למיניהו ועץ עשה פרי...'. (בראשית א, י"ב) הפרי נאכל והעץ אינו נאכל. (בראשית רבה ה, ט"ו)

אחת ההשקפות היסודיות בהגותו של אפלטון, כפי שמסביר אותה ריצ'ארד קראוט, גורסת כי: העולם הנגלה לנו באמצעות החושים הוא מבוזבז מסוים פגום ומלא בשגיאות, אבל ישנו ממד מושלם ואמיתי יותר, המלא בישויות (שנקראות "צורות" או "אידאות") נצחיות, בלתי־משנות, שבמובן מסוים משמש כבסיס למבנה ולצורה של העולם הנתפס בחושינו. מתוך הערך "אפלטון" שכתב קראוט, The Stanford encyclopedia of philosophy (מהדורת אביב 2015).

עץ נחשב לעץ רק משום שהוא מממש את אידאות ה"עציות". רעיון האידגום (באנגלית: instantiation) הוא מונח המשמש גם במדעי המחשב, כדי לציין יצירת אובייקט על ידי הצבת ערכים ספציפיים במשתנים שלו. התהליך שבו האובייקט המופשט הופך לאובייקט קונקרטי לאחר שהוצבו בו ערכים נקרא אידגום. (הערת העורך) של אפלטון, לפיו כל אובייקט הוא מימוש של רעיון מופשט יותר, מציע שהעץ הוא מעין השתקפות חיוורת של אידאות העץ. אידגום הוא, אם כן, מעין דמיון – הדמיון הקיים בין חפץ כלשהו לצורה הארכיטיפית שלו שנמצאת בעולם האידאות השמימי של אפלטון.

מימוש כזה לא יכול להיות מדויק, משום שאם העץ היה דומה באופן מוחלט לאידאה של העץ, היתה נוצרת זהות בינה לבין העץ, וזהות עם האידאה של העץ יש רק לאידאה עצמה. מכאן נובע, שכל דבר בעולם שאנו חיים בו מוכרח להיות "במובן מסוים פגום ומלא בשגיאות". אין דבר בעולם הזה שמוגיע לרמת השלמות של הצורה שהוא מממש, כולם נמצאים ברמה זו או אחרת של חוסר שלמות. לא–להים ודאי הייתה תפיסה ברורה של עץ וכיצד הוא צריך להיראות, אבל זה פשוט בלתי אפשרי שעץ שקיים בעולם יצליח לענות לדרישות האלו. אם עץ אמיתי היה זהה לעץ שא–להים העלה בעיני רוחו, אז הוא בכלל לא יהיה עץ, אלא אחד מהרעיונות של א–להים, ולא יותר מזה. יש צדק פואטי

בשביל ראשית, זה התורה, ובשביל ראשית הם ישראל שנקראים ראשית.

הגר"א אומר שבמילה בראשית מרמזות כל המצוות שבתורה.

בן ראשון אחר שלושים יום תפדה.

בטחון רצון אהבה שתיקה יראה תשובה.

בקול רם אָבְרָךְ שמו יתברך תמיד.

בן רך אחר שבעת ימים תמול.

בראשית-תינא אילוקי ריבי ש'מעון ב'יר יוחאי. ברא-

בינו ריבי אילעזר.

אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן. ויש בזה רמז במילה בראשית, אם ילמדו תינוקות של בית רבן, אז ברא אלוקים שמים וארץ.

בראשית - אני יודע!

1. אמת 2. אהבה, תורה 3. יהי במשמעות: חיזוק, כי עד כה היו לחים 4. כי מלאכת המים שהחלה ביום ב' נסתיימה רק ביום ג' 5. ה' ציווה שתוציא עץ בטעם הפרי, ואילו היא הוציאה עץ עושה פרי 6. לווייתן 7. פרצופים 8. במן 9. באשה, באש 10. שנכנס בו יצר הרע 11. רש"י - כא-להים ממש יוצרי עולמות, ואילו אונקלוס - אישים חכמים 12. שהי נכנס בדברים עם בני אדם כדי לא להבהילם 13. תשובה 14. אדם, חוה וקין ב. למך, עדה וצלה ג. הבל ד. קין וחנוך ה. חוה ו. פישון, גיחון, פרת וחידקל ז. שת והבל ח. הנפילים ט. נח י. יבל ויובל למתקדמים: 1. מ', מאימתי, ב"ם 2. י"א שהוא אביו של רש"י (יצחק), ופתח בשמו על מנת לכבדו 3. היולי, בהו 4. אמירה - להוצאת דברים אל הפועל; ראייה - לקיום הדברים 5. ערב - כי בו מתערבבים הצורות; בוקר - כי בו האדם יכול לבקר (להבחין) בין הדברים (ביקורת) 6. 'תוצא' - מראה שכבר נברא, ולא הוצרכו אלא להוציאם 7. המלאכים, חכמתנו 8. "מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו, אדם ל הבל דמה" 9. לדגים, לאדם ולשבת 10. ואשתכללו, שוכללו, הגיעו לשלמות 11. צד 12. בגלל המלה המיותרת - 'גם' 13. כי הוסיף "אשר נתת עמדי" 14. מבכורות 15. דעת עליון

בקללת האדמה. אחרי הכול, האדמה לא נענתה לציוויו. מחבר המדרש (רבי יהודה בן רבי שלום) ידע כמו כולם שא-להים הסתכל על כל מה שברא, כולל על העצים המרדנים האלה, "וירא כי טוב". כלומר, א-להים באמת לא היה מאוכזב במיוחד מחוסר הצייתנות של העולם. הוא זיהה שהדברים לא יכלו להיות אחרת. הוא רצה עולם מוחשי (יחד עם כל הפגמים שנמצאים בכל דבר מוחשי מעצם טבעם), וזה מה שהוא קיבל. אך כדי לברוא עולם מוחשי, א-להים היה צריך להשלים עם הפגמים והחסרונות שיצוצו. לפי סיפור הבריאה שבמדרש הזה, אפילו א-להים המושלם לא יכל לברוא עולם בלי להתגבר על הפרפקציוניזם שלו. בין אם אנו מקבלים את ההנחות התיאולוגיות ובין אם לא (אחרי הכול, יכול להיות שהעולם המוחשי הוא לא יותר מאשר אשליה), תפיסה זו נכונה עבורנו בוודאות: לא נצליח להיות אנשים יצירתיים אם אמת המידה שלנו תהיה מושלמת. עלינו ללמוד להסתכל על היצירות המוחשיות שלנו ולהכריז כי טוב, למרות כל הפגמים שבהן.

בראשית - "בראשית ברא"

הרב אורי שרקי שליט"א

על הפסוק הראשון בתורה (בראשית א, א): "בְּרֵאשִׁית, בְּרָא אֱלֹהִים, אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" כותב רש"י את הדברים הבאים: בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו: בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו' (משלי ח, כב), ובשביל ישראל שנקראו 'ראשית תבואתה' (ירמיה ב, א). רש"י מפרש את האות בי"ת של 'בראשית' במשמעות של 'בעבור', 'בשביל', כמו בפסוק (בראשית כט, יח): "אֶעֱבֹדְךָ שְׁבַע שָׁנִים, בְּרַחֵל בְּתוּךְ, הַקֶּטְנָה." - 'ברחל בתך' - בעבור רחל. רש"י סבר כי מסיבות שונות יש קושי לפרש את המילה 'בראשית' כמשמעה - בתחילת הימים, ולכן אין ברירה אלא להדרש כאן למדרשי חז"ל, בכדי להבין נכון את פשט הפסוק. נרחיב על כך כשנגיע לפרש את תחילת פרשת בראשית, רק נאמר כאן ששיטתו של רש"י היא, שלעיתים דווקא הדרש קולע אל הבנת הפשט יותר מאשר המשמעות 'הפשטה' לכאורה העולה מן המילים עצמן (זאת למרות שבהמשך דבריו כאן הוא מביא גם אפשרות להסביר את הפסוק מבלי להזקק למדרש). לכן, במקרה זה שהבנת פשט הכתוב היא קשה, נדרשים אנו לפרש כדרך שחז"ל פירשו, בראשית רבה א, ו (בשביל התורה), ויקרא רבה לו, ד (בשביל ישראל). משמעות המילה 'בראשית' היא לא ציון זמן אלא ציון תכלית. פסוק זה בא לענות על השאלה - בשביל מי או בשביל מה נברא העולם? מה תכליתו של העולם, מהו עמוד השדרה הפנימי שלו? מהי נשמתו? והתשובה היא: ישראל והתורה.

הרב ח"י רוטנברג זצ"ל רבה של אנטוורפן ושל הקהילה היהודית בפריז בדור הקודם היה קורא את דברי רש"י ומפסקן מעט שונה: אין המקרא הזה אומר אלא דרשני כמו שדרשוהו רבותינו. בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו' (שהיא) בשביל ישראל שנקראו 'ראשית תבואתה'. הרב רוטנברג הבין, שמכיוון שדבריו אלו של רש"י הם תחילת פירושו על התורה - והמקרא בכלל, לכן את המילים "המקרא הזה" יש להבין כמוסבות על התנ"ך (המקרא) כולו, בפרט לאור העובדה שלעומת רוב המפרשים רש"י נמנע מלכתוב הקדמה לפירושו, בה יסביר את דרכו בפרשנות המקרא. אי לכך יש לראות בתחילת פירושו מעין הקדמה כללית לדרך פרשנותו את המקרא (בכך הוא הלך בדרכם של חז"ל, שלא כתבו הקדמה למסכתות ולמדרשים אלא טמנו את דברי ההקדמה בסוגיות הראשונות של המסכת או בפתחות לפרשות). ומשמעות דברי רש"י היא שעלינו להבין את התנ"ך "כמו שדרשוהו רבותינו", שהרי התורה ניתנה בשביל ישראל. כלומר, כיוון שהתורה ניתנה לישראל, לכן דווקא ישראל הם אלו שיודעים כיצד לקרוא בה, ומי שמשמר את הקריאה הישראלית האותנטית הם חכמי ישראל, כלומר חז"ל.

ספורים לשבת

הרב החסיד רבי דוד צבי חן היה בא מפעם לפעם אל רבו, רבי שמואל שניאורסון, בעיר ליוביץ'. פעם אחת איחר ר' דוד צבי, ולא הספיק להגיע לשעה היעודה שבה נהג הרבי לקבל את הבאים אליו. בשעה זו היו נכנסים אליו בזה אחר זה אנשים שבאו לשמוע לעצתו, וכל אחד זכה לזמן מועט בו התייעץ לבדו עם הרבי. כשראה ר' דוד צבי שלא הספיק להגיע לשעה היעודה, הלך לחדר סמוך לזה של הרבי והמתין שם. יודע היה כי כשיסיים הרבי לפגוש את הבאים אליו יעבור דרך חדר זה, וכך יוכל לשאול בעצתו באיזה עניין דחוף, ואחר כך ייסע לביתו. לתוך החדר נכנס אז משרתו של הרבי ובידיו בגדים נקיים. במהלך השעה של פגישות היעוץ הזיע הרבי מאוד ובגדיו היו ספוגי זיעה, ובשל כך הכין המשרת את הבגדים הנקיים בשביל הרבי. בתוך כך אמר המשרת לרבי דוד צבי שהמתין שם: "אולי יודע כבוד הרב מדוע הרבי שלנו מזיע שם כל כך? הלוא בסך הכול מדובר בשעה אחת, ומדוע הוא מזיע כל כך?" שתק ר' דוד צבי, והמשרת המשיך: "אינני מבין, מדוע - ריבונו של עולם - מזיע שם הרבי כל כך?" באותו הרגע נפתחה הדלת. הרבי נכנס אל החדר, פנה אל משרתו ואמר: "אני מפטר אותך כעת מעבודתך. כסף אמשיך לשלוח לך לפרנסתך, וכעת - לך לביתך." אחר כך הוסיף: "כיצד אינך מבין מדוע אני מזיע? הלוא במשך שעת היעוץ היו אצלי עשרים וחמישה אנשים. כדי שאוכל לתת עצה טובה לכל שואל אני צריך להרגיש את צרתו, ממש כשם שהוא עצמו מרגיש בה. בשל כך אני מוכרח

להתפשט מבגדיי וללבוש את לבושו של השואל. אחר כך עליי לתת לו עצה לשאלתו. דבר זה איני יכול לעשות כשאני עדיין בלבושו שלו, בדיוק כשם שהוא אינו יכול לתת עצה לעצמו. לשם כך עליי לפשוט את מלבושיו ולשוב וללבוש את בגדיי שלי. ובכן, כך עליי לעשות לכל שואל ושואל. כעת ראה: אם אדם צריך לפשוט וללבוש את בגדיו חמישים פעם בשעה אחת, האם יוכל שלא להזיע?"

כך סיפר הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו: מעשה ברב גדול וחשוב מחוץ לארץ שהגיע לביקור בארץ הקודש ובא אל העיר צפת. ההתרגשות לקראת בואו הייתה גדולה ורבים מבני העיר הגיעו לקבל את פניו ולשמוע את דבריו. לפתע, באמצע הביקור נשבו רוחות והחל לרדת גשם. כמה מן האנשים מיהרו לפתוח את המטריות כדי להגן על הרב החשוב מפני הגשם. אמר להם הרב בחיוד: "סוף סוף אני זוכה שהגשמים של ארץ ישראל ישטפו את פניי, ואתם מסתירים אותם ממני?"

באחד משיעוריו ישב הרב מרדכי אליהו עם חבורת לומדים ולימד אותם הלכות תפילין. לאחר שסיימו, ביקש הרב אליהו מאחד הבחורים שידגים הנחת תפילין כהלכתה. הבחור הוציא את התפילין מנרתיקו והחל להניח את התפילין על זרועו. סימן הרב אליהו לבחור שלא הניח כראוי, וביקשו לקפל את התפילין ולהתחיל מההתחלה.

הבחור שמע בקול הרב אליהו, ובפעם השנייה השתדל להניח את התפילין בצורה מדויקת ומוקפדת, אך גם הפעם ביקש ממנו הרב אליהו שיתחיל מההתחלה. שאל הבחור את הרב אליהו: "מה לא עשיתי נכון?" והרב אליהו השיב לו: "הנחת את התפילין היטב. אך כאשר אתה מוציא את התפילין מן הנרתיק – תן להן בוקסא (נשיקה)".

בימיו של הבעל שם טוב היתה פעם בצורת קשה. באותם הימים ראה הבעש"ט אדם פשוט שהתפלל וצעק את הפסוק: "וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר" (דברים יא, יז).

התפלל הבעש"ט על שאדם זה מבקש עצירת גשמים, אך כיוון שראה שתפילתו של האיש מתקבלת ורצויה בשמים, לא גער בו. לא עבר זמן רב וירדו גשמים.

אז קרא הבעש"ט לאיש ושאל: "מה הייתה כוונתך כשקראת 'וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר'?" ענה האיש: "אפרש לך את המלים – 'וְעָצַר' פירושו 'יסחט'. הקדוש ברוך הוא יסחט את השמים ויוציא מהם גשם רב כל כך, עד ש'לא־יִהְיֶה מָטָר' עוד בשמים, רק ירד הכל אל הארץ."

שבת שלום

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מורשת עדי

עלון בית-הכנסת בעדי

עלון 711 שבת נח כזד בחשוון תשפג 29 אוקטובר 2022

לע"נ חיים בן נעמי נלב"ע כ' תשרי, חיים בן יעקב א אדר, גילה פירחה בת גרציה י"ח תמוז, ברוריה בת חנה כ תמוז, חנה בת מסעודה כג בתמוז, תנצב"ה

לרפואת: אסתר בת רחל, עפר בן הניה, רחל בת יהודית-דודי, מרי בת רחמה, יהודה יצחק בן איריס, יעקב בן סימי, שמחה בת כוכבה, ניר בן שמחה, גל בן רחל, אברהם בר אב, נעמה בת מירב, מירב בת מרים יהושע בן גבריאלה (גבי), זיוה ז'ולית בת חסיבה

השבוע בדברי הימים

כניסת שבת: 1723 צאת שבת 1829

ד מרחשון ה'תרמ"ג – יצא לאור בברלין שבגרמניה ספרו של יהודה לייב פינסקר "אוטואמנציפציה". ה'תש"ד - נרצח בשואה האדמו"ר מפיאסצנא קלונימוס קלמיש שפירא, מחבר "חובת התלמידים" (הרחבה תשע"א) אחי האדמו"ר החלוץ (ראה תשסט) **בליל ראשון עוברים לשעון חורף**

ה מרחשון ה'תרל"ה - נפטר הרב צבי הירש קלישר ממבשרי הציונות (הרחבה תשעג). ה'תש"ט - דוד בן-גוריון מורה על הפסקת פעולתו של מפלמ"ח. ה'תשנ"ד - פעולת קביה של יחידה 101, בפיקודו של אריאל שרון ה'תשנ"ז - פעולת תגמול גדולה נגד משטרת קלקיליה. ה'תשנ"ח - השלם מפעל ייבוש החולה. תשכד - נפטר משה דפנא (הרחבה תשע"א) ה'תשנ"ח - נפטר ישעיהו ברלין, היסטוריון והוגה דעות. (הרחבה תשע"ח). ה'תש"ס נפטר ד"ר יוסף בורג, חי"כ ושר בממשלות ישראל ה'תשס"ג - נפטר מקסים לוי, פוליטיקאי ישראלי

ז מרחשון ד' תתקכ"ו - עליית הרמב"ם להר הבית (ראה תשע"ז) ה'תס"א - נפטר רבי יהודה החסיד. **ז מרחשון** ברך עלינו/טל ומטר. על פי המסורת, נבוכדנצר השני, מלך בבל שחט את בניו של צדקיהו נלגד עיניו ולאחר מכן מנקה את עיניו. ה'תרל"ט הגיעו ראשוני המתיישבים מירושלים לאדמות אום-מלאבס עליהם הוקמה פתח תקווה - "אם המושבות" (ראה עלון תש"ע). ה'תרצ"ד - נפטר הרב מאיר יהודה שפירא, מייסד וראש ישיבת חכמי לובלין ומייסד הדף היומי (ראה עלון תש"ע)

ח מרחשון ה'רס"ט - הרב יצחק אברבנאל (הרחבה תשע"א) נפטר בונציה ונקבר בעיר פאדובה, איטליה. **ט מרחשון** - ה'פ"ז נפטר רבי אשר בן יחיאל, (הרא"ש). ראה הרחבה.

י מרחשון - בקצ"ח - נולד גד, בנו התשיעי של יעקב. ה'ת"ש - נוסדה ישיבת בני עקיבא כפר-הרואה, א"י ישיבות בני עקיבא. ה'תשנ"ה - נרצח החסיד נחשון וקסמן, שנחטף על ידי מחבלים, ונהרג ניר פורז, מפקד כוח החילוץ מסירת מטכ"ל. (הרחבה תשע"ו)

נח - מי יודע ?

<https://teman.org.il/content/978>
1 משה אוסי

- מהן 6 הפרשות שקרויות על שם אנשים (6 תשובות)
- היכן עוד מוזכר בפרשתנו המספר 40, בנוסף לארבעים ימי המבול?
- היכן עוד מוזכרים בתורה 40 יום? (5 תשובות).
- היכן מוזכר בפרשתנו המספר 7? (4 תשובות)
- על מי עוד סופר בתורה שניצל משום שהיה בתוך תיבה? איפה עוד מוזכר בתורה עורב?
- איזו מצווה ניתנת באופן אישי הן לאדם והן לנוח?
- היכן עוד מדברת התורה על קשת כלשהי מלבד על הקשת בענן שבפרשתנו? (5 תשובות)
- איזה סב ונכד

פרשת נח

פרשת נח היא השנייה בספר בראשית, מתחילה בפרק ו' פסוק ט ומסתיימת בפרק י"א פסוק לב. החלק הראשון של הפרשה רבים ומחה את כל החיים (היבשתיים) מעל פני האדמה. לאחר ארבעים ימי מבול, פסקו המים ובמשך מאה וחמישים של אנשים אחרים). הקבי"ה מודיע לנח שלא יביא מבול נוסף על העולם. אות להבטחה זו היא הקשת בענן. נח נוטע כרם בבליטל לכינה ובהפצתם על פני כל הארץ, אז נוצרו שבעים אומות ומפורטים הדורות הבאים עד אברם היוצא מאורם הכפרה מכילה גם רעיונות והקשרים אסטרונומיים. היא מרמזת כי המצב המוכר לנו כיום על פני כדור הארץ שורר מן חם וקנץ וחרף יזום וקלילה לא ישתנו מצביע על כך שלמעשה עונות השנה הקבועות וחוקי הפיזיקה המוכרים לנו כל אייבשץ. בחיבורו "תפארת יהונתן" מציע הרב תאורית "מדע בדיוני" שהקדימה את זיוול ורן בכמאה שנה (כתב, ור' א היות האויר החזק ועב הסמוך לארץ, הוא מכביד על הדבר ומגרשו לירד למטה ולכן נסעו האינשעניעהר (אינג'נר, ה שפטו כי הכדור עלה תחילה למעלה מהאויר העב והעכור ע"י כח הפילווער וכשהיו למעלה ממנו הוא היה מעכו א ספינה זו למעלה מאויר העכור הזה. וזה היה כוונת דור הפלגה גם כן שבקשו לקבוע מושבם בכדור ירחי ששם יהיו מהאטמוספירה ולהתישב על גרם שיימי אחר ולהנצל מאסון נוסף, דוגמאת המבול.

אנו מוצאים בפירוש זה מספר רעיונות מדעיים מרתקים, צפיפות האטמוספירה פוחתת ככל שעולים בגובה (כפי שה הפלגה היה ידע טכנולוגי מתקדם, יותר מהדורות הבאים שתפסו מהספור רק "מגדל" בעוד הכוונה מרחיקת לכת ומת האנושית המכלה את עצמה. האם אנו שוב בתהליך בניית מגדל בבל, שנקרא בימינו "כפר גלובלי" ?

מתוך פניני הלכה הרב אליעזר מלמד שליט"א

בשבוע שעבר: ח - גבולות ארץ ישראל - עולי מצרים ובבל

השבוע: ט - אמירה לגוי לעבוד בקרקע ישראל

כידוע, אף שמתור לגוי לעשות מלאכה בשבת, אסרו חכמים ליהודי לבקש מהגוי לעשות עבורו מלאכה בשבת, ואיסור עונשם מיתה, שאסור לבקש מהגוי לעשותם, ואף אסור לבקש מהגוי לעשות איסורי חכמים שנקבעו כסייג להם, וגם אמירת התורה אמירה לגוי אסורה מדברי חכמים (רמב"ם ורא"ש). אולם כאשר האיסור הוא מדברי חכמים, מוסכם שמתור שהשביעית מדברי חכמים, מותר מעיקר הדין לבקש מהגוי לעשות כל מלאכה. אמנם יש סוברים שמצוות השביעית תשובות, ולכן מותר ליהודי בשביעית לבקש מהגוי לעשות עבורו מלאכה שאיסורה מדברי חכמים. וכן הלכה. ולמעשה, את האדמה וישתול את השיחים (לעיל ב, ג). וכן מותר לקבלן בתים שצריך להכין את הקרקע שסביבות הבניינים לצור לעשות את הדבר האסור לצורך היהודי. יש אומרים שהואיל ואיסור אמירה לגוי מדברי חכמים, הדין הוא שיש להקל בספק שהועלה בגמרא סוברים: רמ"א יו"ד רצז, ד (השני) עפ"י הגהות מרדכי, הגהות אשרי ומ"מ. ומנגד כתב הש"ך שם ד', שרבים אוסרים, והם: רש"י, ר"י, רא"ש, א וכ"כ מהר"ם מרוטנבורג (פראג תקנט); רוקח כמובא בפר"ח או"ח תסח, א; ברכ"י תקנא, ד; פמ"ג משב"ז ש, ד; ערך השולחן תרצו, א; חזו"ע שם, מהרש"ל (ב"מ ז, א), ומנחת חינוך (ק"ב, ב). אולם מדברי התוס' ע"ז שם י"מ, עולה שהאיסור שישראל יעבוד, אבל אין מצווה שהארץ תשע (מעדי ארץ שביעית יג), ובניין אב ג, מא. וכיוון שדעת רובם המכריע של הפוסקים להקל, וגם שביעית בזמן הזה מדרבנן, ברור ופשוט שאין לחוש

פיוט

נקראו באותו שם: 10. מתי אנחנו אומרים קדיש אחרי שגוי מת?

המבול – על פי התורה

זהמדעי

p.bria100@gmail.com

פתיחה

ע"פ כל הדברים שנתבאר לנו בקשר לפרשת הבריאה, נראה שנוכל להסביר כמה עניינים הקשורים לפרשת המבול. לפי המשמעות הפשוטה של הכתובים, נראה שהמבול היה אירוע גלובלי, אירוע שבו נמחתה כל האנושות וכל בעלי החיים שבעולם שהיו מחוץ לתיבה, המים גבהו עד כדי כך שכיסו את ההרים הגבוהים ביותר בעולם, מצד אחד, אסון המבול אכן השאיר רושם עז על האנושות, ואכן נמצאו לסיפור מקבילות רבות בתרבויות שונות (החוקרים מונים 217 תרבויות!), המספרות על אסון טבע כביר שהתרחש ופגע באנושות ובעולם, אך מאידך, מהרבה בחינות יותר מסתבר לומר שהמבול היה אירוע מקומי אם המבול היה כלל עולמי מתעוררות שאלות שונות: א. כיצד היה מקום בתיבה לכל החיות שבעולם, וכן לכל המזון הדרוש עבורם במשך שנה שלימה? ב. כיצד הצליחו להגיע לתיבה בע"ח איטיים (כגון חלזונות) המצויים רק באזורים רחוקים מאוד? וכן כיצד יכלו לחזור מהתיבה בחזרה לאותם המקומות? וגם כיצד הם לא מתו משינוי האקלים? ג. כיצד הצליחו להגיע לתיבה בע"ח ממקומות שהים מפריד ביניהם ובין התיבה (כגון מאוסטרליה ומאיי הים)? וכן כיצד יכלו לחזור מהתיבה למקומות אלו? ד. מהפסוקים נראה שגובה המים היה עד חמש עשרה אמה למעלה מהרי אררט (וכמו שפירש רש"י), אך קשה, שהרי יש בעולם הרים רבים הגבוהים בהרבה מהרי אררט (לפי כל הזיהויים האפשריים שלהם)? ה. לכאורה אין בכדוה"א די מים ע"מ לכסות את פני כל כדור הארץ במים בגובה של 8 ק"מ (גובהו של הר האורסט מתקרב ל-9 ק"מ)? ושאם המבול הוא כלל עולמי, צריכה להיות הפסקה בהתיישבות האנושית מתקופת המבול ועד לתקופת דור הפלגה, אך ע"פ הממצאים הארכיאולוגיים ניתן לזהות רצף של התיישבות אנושית במקומות שונים בעולם בתקופה שלפני המבול ושלאחריה? ניתן להעלות תשובות שונות לשאלות הללו, אך פשוט יותר לומר שהמבול היה אירוע מקומי, רק

פיוט קבלי מאת ר' אברהם מימין, תלמידו של ר' משה קורדובירו (רמ"ק), מחוג מקובלי צפת במאה ה-16. הפיוט מצויים בעולמה של הקבלה; אך אולי דווקא רוח המסתורין השורה עליו היא שהקנתה לו את מעמדו ואת ההכרה בכלל ושל החוויה הדתית בפרט, ומזמנת עונג להולכים עימה.

אל מסתתר בשפירי חביון
השכל הנעלם מפל רעיון
עלת העלות מכתר בכתר עליון
כתר יתנו לך יי

בראשית תורתך הקדומה
רשימה חכמתך הסתומה
מאין תמצא והיא נעלמה
ראשית חכמה יראת יי

רחובות הנחר נחלי אמונה
מים עמקים ידלם איש תבונה
תוצאותיה חמשים שערי בינה
אמונים נוצר יי

האל הגדול עיני כל נגדך
רב חסד גדול מעל שמים חסדך
אלהי אברהם זכר דבר לעבדך
חסדי יי אפיר תהלות יי

מרום נאדר בלח וגבורה
מוציא אורה מאין תמונה
פחד יצחק משפטנו האירה
אתה גבור לעולם יי

מי אל כמוך עושה גדולות
אביר יעקב נורא תהלות
תפארת ישראל שמע תפלות
כי שמע אל אביונים יי

יה זכות אבות יגן עלינו
נצח ישראל מצרותינו נאלנו
ומבור גלות דלנו והעלנו
לנצח על מלאכת בית יי

מקמין ומשמאל יניקת הנביאים
נצח יהוד בהם נמצאים
כין ובעז בשם נקראים
יכל פניך למודי יי

ויסוד צדיק בשבעה נעלם
אות ברית היא לעולם
מעין הברכות צדיק יסוד עולם
צדיק אתה יי

נא הקם מלכות דוד ושלמה
בעטרה שעטרה לו אמו
כנסת ישראל פלה קרואה בנעימו
עטרת תפארת ביד יי

חזק מיחד באחד עשר ספירות
מפריד אלוף לא יראה מאורות
ספיר גזרתם יחד מאורות
תקרב רנתי לפניך יי

אל מסתתר – הביטוי אל מסתתר מופיע ישעיהו מה, טו: אך אתה אל מסתתר. חביון – מקום נסתר. זוהי מלה יחידאית במקרא, מופיע הנעלם, האין, שייך לספירה הגבוהה – ספירת הכתר, בה עוסק הבית הראשון, שאינה ברית תפישה לאדם. עלת העלות – סיבת הסיבות. הוא הסיבה הראשונה לכל ההשתלשלות של ההווה וממנו נובעות שאר הספירות. כתרי יתנו לך – ימליכו אותך, על פי מלות הקדושה חכמה נקראת אין, כיוון שמהותה של ספירת חכמה היא נקודה. כשם שנקודה במובנה הפיזי היא חסרת מימדים כך החכמה עדיין לא הספירה שבאה לאחר החכמה, מפתחת את הרעיון ונותנת לו קיום. התורה מזוהה עם ספירת חכמה, ראשית ההתגלות. תורתך הקדומה חכמתך הסתומה – ספירת חכמה סתומה, לא מובנת, נעלמה. מאין תמצא והיא נעלמה – ספירת חכמה מכוונה אין, כפי שמוסבר לעיל. מים עמקים ידלם איש תבונה – האיש הנבון כמו דולה ומעלה מן החכמה, שהיא כמים עמוקים, את תמצית הרעיון. כח הבינה הוא היסוד וכולו ניתנו למשה חסר אחד" (ראש השנה כא, ע"ב; נדרים לח, ע"א). אמונים נוצר יי – ה' מגן על מאמיניו, השיבוץ מתהלים לא, כד: אל לשמים. השיבוץ מתהלים קח, ה: כי גדול מעל שמים חסדך ועד שחקים אמתך. אלהי אברהם – אברהם אבינו מזוהה עם ספירת חסד. וגם לייחול של כל אדם העובד את ה'. חסדי יי אפיר תהלות יי – השיבוץ מישעיהו סג, ז: חסדי יי אפיר תהלות יי. מרום נאדר בלח שמידתה היא דין וגבול המבדיל בין דבר לדבר. פחד יצחק – כינוי לקב"ה, אשר יצחק ירא אותו. הביטוי מופיע בבראשית לא, מב; נג ימחל. אתה גבור לעולם יי – אחת מברכות תפילת העמידה: אתה גבור לעולם יי. מי אל כמוך עושה גדולות – שאלה רטרורית במשמעותה ולמעשה ממוג בתוכו את תכונותיו של אברהם ושל יצחק – חסד וגבורה. יעקב זוכה שכל בניו ימשיכו את דרכו, ויקימו את כל שבטי יי לספירת נצח. הנצח מייצג את הרצון לנצח ולהתגבר על מכשולים. ומבור גלות דלנו – הגלות משולה לבור והבקשה מהקב"ה היא שיעל

בחבל ארץ מסויים, וגם לא נכחדו בו כל בני האדם ובעלי החיים שבעולם, אם זה נכון, הכל נעשה פשוט יותר. לא היו צריכים להגיע בע"ח ממקומות מרוחקים, ובדאי לא מיבשות אחרות, המים היו חמש עשרה אמה למעלה מהרי אררט ולא למעלה מהר האוררט, יש בהחלט מספיק מים בכדוה"א בשביל להציף חבל ארץ מסויים, אם נמצא מקומות שיש בהם עדויות על התיישבות בזמן המבול או סמוך לו- אין בזה אלא הוכחה שזהו אחד מהמקומות שלא נפגעו במבול, אלא שדבר זה אינו פשוט מצד הפסוקים, ובפרק זה באנו להבהיר כמה ענינים בקשר לזה.

היקף המבול

צריך לברר מה נאמר בתורה ביחס להיקפו של המבול, בפסוק נאמר (ו, יט): "והמים גברו מאד מאד על

הארץ ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים" - מלשון זו משמע שמי המבול כיסו את כל ההרים שבעולם, אמנם כשנדקדק בדברים יותר נראה שדבר זה אינו ברור, בגמרא במסכת זבחים (ק"ג) מופיעה מחלוקת בין ר' יוחנן לר"ל, לדעת ר' יוחנן לא ירד מבול בארץ ישראל ואילו לדעת ר"ל ירד מבול גם בא"י, כיצד מסתדר ר' יוחנן עם הפסוק הנ"ל?

התוס' שם הקשו קושיה זו, ותירצו: "וקרא לא קשיא דבמקום שירד מבול התם קאמר שנתכסו ההרים", "לפי זה, הלשון "אשר תחת כל השמים" מדבר רק על האיזור בו ירד המבול יש לציין שאומנם מדברי הגמרא משמע שחוף מא"י שאר הארצות כן נשטפו במבול, אך אפשר לומר שחז"ל לא דברו בזה ע"פ מסורת, אלא ע"פ המשמעות הפשוטה של הפסוקים, וראה להלן דברי הרד"צ הופמן, ולפ"ז יש לומר, שהכתוב הוצרך לציין שבא"י לא היה המבול, מפני שכנראה היא היתה סמוכה למקום המבול וכמעט שהוא נכנס בה, וקמ"ל קרא שהמבול לא נכנס בה, אך אה"נ, יש לומר שהיו גם אזורים אחרים שאלהם המבול כלל לא הגיע. אלו דבריו של החוקר מ"ד קאסוטו: "כוונת הפרשה איננה בודאי שכיסו מי המבול את כל הארץ כולה, כלומר את כל מה שאנו מציינים היום בשם כדור הארץ. האופק של הסיפור אינו כולל אלא אותו חבל הארץ שבו ישבו לפי הפרקים הקודמים

נצח מצויה בימין, והיא בעלת קווים דומים לספירת החסד המצויה גם היא בימין, ומזוהה עם משה רבנו, ואילו ספירת הוד בשמאל, בעל לספירת נצח וספירת הוד. שתי הספירות האלו מופיעות כחידה אחת ונחשבות כשתי פנים של מהות אחת. הנצח, כאמור, מייצג את הר המכונה שמירת הברית. ספירת יסוד מזוהה עם יוסף הצדיק, שעמד בנסיון הברית בסיפור אשת פוטיפר. * **אות ברית היא לעולם** - בריו קלו: "צדיק אתה ד' וישר משפטך". * **נא הקם מלכות דוד ושלמה** - פנייה לקב"ה להקים את מלכות דוד, מלך המשיח. בית זה רומז לכל המלך מזוהה עם ספירת מלכות. * **בעטרה שעטרה לו אמו** - על פי הנאמר על שלמה: "צאיינה וראיינה בנות ציון בפלך שלמה בעטרה שעטתה, תפארת ביד ד' וצניף מלוכה בכף אלהיה". * **חזק מיחד באחד עשר ספירות** - למרות התיאור של האלוהות בעשר ספירות, המקובל רואה - עשר הספירות מאירות יחד כאבן ספיר, אבן טובה יקרה. עפ"י איכה ד, ז: "אדמו עצם מפנינים ספיר גזרתי". * **תקרב רנתי לפניך יי -**

מספר האגדה

מדרש ספרי, ספר דברים, פסקה לחמדרש ילקוט שמעוני, דברים, רמז תתנז.

מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות יציאת. שמע שיש זונה בכרפי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה. שגר לה נכנסה שפחתה ואמרה לה: אותו אדם ששגר לך ארבע מאות זהובים בא וישב על פתח הבית. אמרה לה: יכנס. נכנס. הציעה לו שבע מטות, יש של כסף ואחת של זהב, ובין כל אחת ואחת סלם של כסף, ועליון של ועליתה וישבה על גבי העליונה כשהיא ערמה - ואף הוא עלה לשב ערם כנגדה. באו ארבע ציצייתיו וטפחו לו על פניו. נשמו וישב לו על גבי קרקע - ואף היא נשמה על גבי קרקע. אמרה לו: גפה של רומי לשון שבועה, שאיני מניחה אמר לה: העבודה שבמקדש, לשון שבועה, שלא ראיתי אשה יפה כמותך; אלא מצוה אחת צננו ה' אלהינו, ויצית שפ תורה. כתב ונתן בידה. עמדה וחלקה כל נכסיה, שליש למלכות ושליש לעניים ושלש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות, ה אמר לה: בתי, שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים? הוציאה קתב מידה ונתנה לו. אמר לה: לכי זכי במקדח. אותן מצעות שהציעה לו באסור הציעה לו בהיתר.

נח - האוניברסליות של התורה

הרב אורי שרקי

בפרשתנו פרשת נח, מופיעה התורה האוניברסלית של מצוות בני נח. 'בני נח' - הוא הכינוי שבו אנחנו משתמשים כדי ישראל, כיצד להנהיג. לכן סוגיות שלמות נשארו עדיין עלומות וסתומות. את הסוגיות, שקצת התחילו לברר הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ח ה"א), שאלה, אותם בני אומות העולם, המקיימים אותן שבע מצוות, שנצטוו בהם בסברתם בלבד? מפני שהדברים נראים הגיוניים, מוסריים, ומתאימים למוסר הכללי האנושי, האם אלה - יש להם חלק מהר"ם אלאשקר היא: "אלא מחכמיהם". כלומר, אלה העושים מפני הכרע הדעת, אינם מן החסידים אלא מן החכמים בעולם הזה בלבד, יש מי שאומר שכך גם דעתו של הרמב"ם. אלא אדרבא, **שתיקותו** של הרמב"ם, מראה שאין הוא פוטר דעתו ולא רק מפני המסורת, או לא שמע כלל על המסורת, בוודאי אדם גדול הוא, וכן ראוי הוא ללא כל ספק וכדבר אמיתית, לא יכול להיות מכונה בכינוי **עולם הבא**. ולכן התורה גם לא נתנה לזה שם. אבל בודאי שהישארות הנפש בצב נכון. מתוך כך מתבררת **האוניברסליות הגדולה** של תורת ישראל, המקנה **תקווה** לכל באי עולם.

פרפראות לפרשה

נח איש צדיק תמים היה בדרתיו. נח חי שתי דורות דור המבול ודור הפלגה, דור המבול חטאו בעיני קדושה, על זה נל עיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשיהם הטובים: **את שם**, שיהא דבוק בשמו יתברך, **את חם**, שיעשה מצות בחמיני **צהר תעשה לתבה**. יש שני פירושים לתיבת צהר, י"א חלון וי"א יהלום. בעלי המוסר אומרים **שתיבה** הוא מלשון מילה

נח - אני יודע!

הפרשות שנקראות על שמות אנשים הן: נח, חיי שרה, יתרו, קורח, בלק ופנחס.

נח המתין ארבעים יום מאז שהתגלו ראשי ההרים עד שפתח את החלון כדי לשלוח את העורב (בראשית ח ו י) יעקב נחנט במשך 40 יום ורק מאוחר יותר הועלה לחברון ונקבר שם (בראשית נ ג). משה עלה שלוש פעמים שבעה זוגות מכל בעל חיים טהור הובאו לתיבה (בראשית ז ב). לפני תחילת המבול היתה תקופת המתנה נוס אמו של התינוק משה הניחה אותו בתיבה, כדי שהמצרים לא יטביעו אותו ביאור (שמות ב ג).

העורב מופיע בויקרא יא טו, ובדברים יד יד, ברשימת העופות הטמאים.

המצווה "פרו ורבו" (בראשית א כח, ט א)

כשהגר וישמעאל במדבר, הפסוק אומר שהגר התרחקה מבנה "כמטחווי קשת" (בראשית כא טז). מספר פל

מאוחר יותר בברכת יעקב ליוסף (בראשית מט כד).

לתרח, בנו של נחור, היה בן שנקרא אף הוא נחור (בראשית יא כד, כו)

תרח מת בפסוק האחרון של הפרשה (בראשית יא לב), וכשמסיימים לקרוא את פרשת השבוע בבית הכנסת,

הדורות הראשונים של בני האדם, והוא האיזור המיסופטומי... כך הבינו בצדק חז"ל את פרשתנו, כמו שאנו רואים בבבלי שבת קיג ע"ב (וכיוצא בזה בזבחים קיג ע"ב): אמר ר' אמי כל האוכל מעפרה של בבל כאילו אוכל מבשר אבותיו (פרש"י שמתו שם בגולה, אבל מתוך ההמשך נראה יותר שהכוונה למבול), ויש אומרים כאילו אוכל שקצים ורמשים, דכתיב: וימח את כל היקום וגו', אמר ר"ל למה נקרא שמה שנער שכל מתי מבול ננערו לשם. את הדעה שבארץ ישראל לא ירד מבול כבר הזכרנו למעלה"

האם מתואר כאן היקף המבול?

אנו סבורים, שניתן להטעים את הדברים יותר: נראה, שהפסוק "ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים", כלל לא בא לתאר את היקף שטחו של המבול, אלא במילים אלו מתכוון הפסוק להסביר כיצד ניצלה התיבה מחשש של התנגשות בהרים, וע"ז מסביר הפסוק שכל ההרים הגבוהים שתחת כל השמים נתכסו בגובה של טו' אמה, וכך ניצלה התיבה מסכנה זו, לפי זה, אך בכל אופן, הכוונה היא רק להרים שהיו באיזור בו שטה התיבה, והפסוק כלל לא בא לומר מה היה היקף המבול, אלא הכל מדבר על האיזור בו היתה התיבה. כעין דברים אלו כתב הרש"ר הירש, ואף הוכיח זאת מלשון הפסוקים: הרש"ר הירש (ו-ז) מדקדק בלשון הפסוקים: "מבנה הסיפור מעורר את הרושם כאילו הפסיק הסיפור באמצע. פסוקים יז-יח מספרים בו"ו ההיפוך, הוה אומר: הסיפור נמשך כסדרו, ואילו פסוק יט' פותח בלשון עבר-והמים גברו, ולא 'ויגברו המים'- והוא מחזיר אותנו אחורנית? ומסביר הרש"ר הירש: "התיבה היתה בנויה, ואפילו היתה חזקה ביותר, לא יכלה לעמוד בפני הרס המבול, הסכנה היתה קרובה שהיא תעלה על שרטון על אחד ההרים, משום כך היה צורך

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בהשגחת ה' ובהגנתו, כאשר החלו המים לרוב ולכסות את פני האדמה, הם זרמו בודאי בשטף, אולם (פסוק יז) התיבה רק הורמה, אך עמדה על עמדה, רק (פסוק יח) משגברו המים ורבו מאד על הארץ, רק אז החלה התיבה ללכת, שכן (פסוק יט) באותה שעה כבר גברו המים מאד מאד, וכבר כוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים, לא היה אפוא כל חשש שהתיבה תעלה על שרטון".

דברים דומים כתב גם מ"ד קאסוטו (נח עמ' 65): "חמש עשרה אמה וגו'. עוד הדרגה, לא זה בלבד, שנתכסו ההרים מים, אלא גם זה, שהיתה עליהם שכבה עצומה של מים, ועוד מציין הכתוב שעוביה של שכבה זו הגיע עד ט"ו אמה, כדי להסביר מפני מה לא עצרו ההרים את התיבה.."

הכחדה כללית?

מתוך הפסוקים נראה שבמבול מתו כל בעלי החיים ובני האדם שעל פני האדמה, דבר זה כתוב באופן מפורש (בראשית ז כא-כג): "ויוגיע כל בשר הרמש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השרץ על הארץ וכל האדם: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו: וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה."

הכתוב מעיד שכל בני האדם ובעלי החיים נכחדו ולא נותר בחיים אלא נח ובעלי החיים שעמו, אך נראה שאין הענין כה פשוט, כי בגמרא במסכת נדה סא. כתוב שעוג מלך הבשן ניצל מן המבול, ופירש שם רש"י שהוא ניצל ע"י שברח לא"י, (אמנם מהגמרא הגמרא בזבחים משמע שהוא ניצל ע"י התיבה), ועלינו להסביר כיצד מתיישב דבר זה עם לשון הכתוב שמעיד שכולם האנשים מתו מלבד נח ואשר עמו בתיבה. ניתן לתרץ ולומר ש"אין למדין מן הכללות", וכך אכן כתבו מפרשים שונים כן כתב בפירוש נחלת יעקב על רש"י (בראשית יד, יג), על דברי רש"י ש"הפליט" הוא עוג שנפלט מן

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

המבול, וז"ל: "כתב הרא"ם לא שפלט מדור המבול דמ'וישאר אך נח' משמע- לא זולתם, ע"כ, כבר כתבתי סוף בראשית והנני יוסיף ידי שנית, דאין למדים מן הכללות אפילו במקום שאמרו חוץ, וכן בכאן, אעפ"י שהכתוב אומר 'כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דברים ג, יא) אפי' הכי צריך לומר דגם שאר רפאים נשארו, הן במבול הן במלחמת אמרפל, וכ"ש שלא מתו כולם בימי אנוש...". אך נראה שיש בענין זה דרך אחרת. **דברי העין אליהו ומהר"ח ויטאל** בפירוש עין אליהו לנדה סא. הציע בזה כיוון אחר: "והנראה ג"כ דלכאורה קשה, בקרא כתיב וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה, והגמרא קאמר שנשאר סיחון ועוג, וכאשר מבואר בכאן שהם היו בני אחיה בר שמחזאי ושמחזאי היה מלאך... ובקרא כתיב ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה. א"כ אמר ה' למחות האדם ולא המלאכים סיחון ועוג היה להם דין כמלאכים ולכן נשארו ומאנשים נשאר אך נח, ובפרט שהבאתי שם ששמחזאי עשה תשובה וא"כ נשאר במדרגתו שהיה בחינת מלאך וא"כ לא היה בהגזירה ולכן לא חשב המקרא במה שנשארו ובאמת הם נשארו כמבור בגמרא. באופן דומה וביתר ביאור כתב גם המהר"ח ויטאל בספר עץ הדעת טוב (ס"ד): "אבל עדין צריך לידע כי הרי הכתוב אמר 'ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי' וכו', גם כתיב 'וימח את כל היקום מאדם' וכו', אבל הענין כי כיון שבני המלאכים הנפילים היו, אינם בכלל אדם, וגם אינם בכלל אשר בראתי בארץ, כמו שכתוב 'וינחם ד' אשר עשה את האדם בארץ' ועליהו קאי 'ויאמר ד' אמחה' וכו' גם כן לא היו בשעת הבריאה של אדם אלא אחר כמה שנים שנתלבשו בד' יסודות כנודע"... נראה שע"פ דברים אלו נוכל גם אנו להציע הסבר נכון בכל הענין.

אשר עשיתי

בפרקים הקודמים ביארנו, שהיו בעולם אנשים ובע"ח שנבראו קודם ששת ימי

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בראשית בדרכי הטבע, ובששת ימי בראשית היתה עוד בריאה ישירה ומיוחדת של אדם ובע"ח, ואל בריאה זו מתייחסים פסוקי העשייה שבפרשיית הבריאה הראשונה, וכן פסוקי פרשיית הבריאה השנייה, ואילו פסוקי הציווי שבפרשייה הראשונה מדברים על בריאה טבעית שקדמה לששת ימי בראשית). הרעיון שהיו שתי בריאות נפרדות אינו חדש, רבים כתבו זאת ביחס לשתי פרשיות הבריאה, ראה מאמרו של הרב משה רט, בספרו של הרב דוד ניסני, דברים דומים כתב קאסוטו, וכן בספר "הואיל משה", החידוש שבדברינו הוא, שגם את פרשיית הבריאה הראשונה יש לחלק לשתי תקופות, ועל זה בני ההסבר שלנו מדקדוק בפסוקי המבול ניתן להסיק שהמבול בא למחות רק את האדם ובע"ח שנבראו בבריאה מיחדת ע"י הקב"ה, ולא את אלו שנבראו בבריאה טבעית, וכמו שנוכיח. בסוף פרשת בראשית (פרק ו, פסוקים ו-ח) נאמר: "וירא ד' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום: וינחם ד' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר ד' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם: ונח מצא חן בעני ד'" יש הדגשה חוזרת ונשנית של הביטויים "אשר בראתי" וכן "כי עשיתם", וכן להלן בפרשת נח (ז, ד) "ומחיתי את כל היקום אשר עשיתי מעל פני האדמה", מודגש בפסוק שמדובר על בריות שנבראו באופן ישיר על ידו, ממילא ברור שגם מה שכתוב להלן (ז, כג): "וימח את כל היקום אשר על פני האדמה", מדובר על אלו שנבראו באופן ישיר ע"י הקב"ה, כמ"ש בפסוק ז' "את כל היקום אשר עשיתי".

הביטויים "חי" ו"חיים"
 דבר נוסף שיש להתייחס אליו, הוא הביטוי "חי" שמופיע בפרשה זו (פרק ו, כ): "ומכל החי מכל

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בשר שנים מכל תביא אל התיבה להחית אתך... וכבר עמדו המפרשים על כך שהלשון "מכל החי מכל בשר" הוא ייתור לשון, ופירש רש"י שהביטוי "מכל החי" בא לרבות את השדים, ויש שביארו זאת בדרכים אחרות, אומנם בפרקים הקודמים התייחסנו לכך שגם בסיפור הבריאה מודגש הביטוי "נפש חיה": "ויהי האדם לנפש חיה", וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", והסברנו שם, שביטוי זה רומז על היותם בעלי נפש נצחית, וכינוי זה נתייחד דווקא לאותם הבע"ח והאדם שנבראו ע"י הקב"ה באופן ישיר, כי הם אלו שהיו בעלי נפש נצחית, ונראה שאליהם גם רומז הביטוי הנזכר כאן "ומכל החי מכל בשר". גם להלן מוזכר הביטוי "רוח חיים" (פרק ז, טו): "ויבאו אל נח אל התבה שנים שנים מכל הבשר אשר בו רוח חיים", המפרשים עמדו על כך שביטוי זה נראה כמיותר שהרי ברור שלא באו מתים, וביארו זאת באופנים שונים בלקח טוב ובתוס' השלם ביארו, שכוונת הפסוק לומר שבאו בריאים ולא חולים, הרמב"ן (ו, יב) פירש שבמקום שכתוב רק "כל בשר" הכוונה לאדם, ואלו מכל החי מכל בשר או מכל הבשר אשר בו רוח חיים" הכוונה גם לבעלי החיים. אך לפי מה שכתבנו, הדגשה זו באה לומר שמדובר כאן רק על בעלי חיים שהם בעלי נפש נצחית. גם להלן (ז, כב) נאמר: "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו", וגם שם עמדו המפרשים על ביטוי זה, ובמדרש בראשית רבה (פרשה לב, י) מקשר ביטוי זה עם מה שנאמר בבריאת האדם "ויפח באפיו נשמת חיים", "ויגוע כל בשר הרומש וגו' כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו', ר' שמואל חתניה דר' חנינא חברהון דרבנן אומר: כאן הוא עושה נשמה רוח, ולהלן הוא עושה נשמה נפש. מניין ליתן את האמור כאן להלן ואת האמור להלן כאן? ת"ל: חיים חיים לגזירה שוה."

הדגים

אחת השאלות שנשאלת

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בענין המבול היא, מדוע לא מתו גם הדגים במבול, נאמרו בזה תשובות שונות, אך לפי דרכנו הענין ברור, שהרי כתבנו שהמבול בא ע"מ להשמיד את אלו שנבראו בבריאה מיוחדת בששת ימי בראשית, ולא היו בכלל הגזירה כל אותם הברואים שנבראו קודם לכן בדרכי הטבע, והרי כבר כתבנו לעיל שבששת ימי בראשית כלל לא נבראו דגים, אלא רק בעלי חיים המהלכים ביבשה.

“ומאלה נפצה כל הארץ”

פסוק נוסף שיש להתייחס אליו, הוא הפסוק שנאמר ביציאת נח ובניו מן התבה (ט, ייט) “ויהיו בני נח היצאים מחן התבה שם וחס ויפת וחס הוא אבי כנען: שלשה אלה בני נח ומאלה נפצה כל הארץ.” לכאורה פסוק זה מעיד על כך שכל בני האדם המצויים בעולם באו מזרעו של נח, וא”כ הרי זה סותר את האפשרות לומר שהיו בני אדם שלא נמחו במבול! אולי יש ליישב, שפסוק זה מדבר על האומות שהיו מצויות בדורו של משה רבנו, ואף אם בזמן המבול היו בני אדם שלא נפגעו, מ”מ בזמן כתיבת התורה היו רוב ככל האומות הידועות מזרעו של נח, (ובני נח תפסו את מקומם של קבוצות האנשים שהיו קודם), אך נראה שבאמת אין כאן כלל מקום לקושיה, וזאת ע”פ פירוש שד”ל: “נפצה כל הארץ. מליצה הפוכה כמו למעלה (ב’) אשר תרמוש האדמה ושם כתב: “אשר תרמש האדמה, היל”ל אשר ירמוש על האדמה, ונתחלפה המליצה כמו ישרצו המים שרץ נפש חיה, כי באמת השרץ הוא השרץ ולא המים, וכן כאלה נבלת עלה (ישעיה א’ ל’) והעלה הוא הנובל, וכן למטה (י”ט) נפצה כל הארץ”

והכוונה כי מאלו נולדו האומות אשר נפוצו בכל הארץ.

לפי זה, אין כוונת הפסוק לומר שרק מהם יצאו כל האומות, אלא הכוונה היא שמהם יצאו אומות שנפוצו על פני כל הארץ.

מקורות לאפשרות של מבול מקומי

אנו הצענו להסביר את

ד”ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

פרשת המבול לפי האפשרות של מבול מקומי, ולעיל כבר הבאנו לזה יסוד ע"פ דברי ר' יוחנן בגמרא בזבחים, וע"פ דברי התוספות שם, אך היות ורוב האנשים מורגלים יותר בהבנה שהמבול היה כלל עולמי, נביא כאן מספר מקורות תורניים (חלקם של חכמים מתקופת הראשונים) שסברו גם כן שהמבול לא היה לא היה כלל עולמי: תוס' על התורה (אות ה): "ויכסו כל ההרים. וכתוב אחד אומר ויכסו ההרים, משמע מהן ולא כולן, ללמדך שכל האמור בפסוק זה הוא ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מיעט הר חרמון והר ציון" בספר מלמד התלמידים כתוב: "ולדעת החכמים הנודעים בחכמה לא פשט המבול על כל הארץ."

בספר תורת המנחה (לר' יעקב סקאלי תלמיד הרשב"א) כתב בפרשת נח (דרשה ד): "הנה כל החכמים מסכימים שארץ ישראל לא לקתה בימי המבול.. ואל תתמה היאך אפשר שיהיה זה שנשאר בעולם מקום שלא הגיעו אליו שטף המים הרבים של המבול, אל תתמה על זה, שהרי חכמי המחקר כן כתבו בספרי מחקריהם, שמי המבול לא כיסו את כל הכדור, ונשאר מן הכדור טבור הארץ והיא ארץ ישראל, וכן כתב בעל המלמד ממחקרי החוקרים בחכמות, שא"א שיתכסה כל הכדור במים בשום צד שבעולם והביא על זה מופתים נחתכים, ולפי אמונתנו ותורתנו הקדושה נאמר כי מפני כך לא נתכסתה ארץ ישראל בימי המבול מפני שמשם הוא משתינו של עולם.. עי"ש שהאריך עוד בזה"

בספר אמונת חכמים מאת הרב אברהם חיים ויטריבי, נחבר בשנת ה'תנה', מופיע כחלק מהספר "טעם זקנים עמ' מ' כתוב: "ולפי האמת וגם לפי הנראה מפשטי הכתובים, ההרים היותר גבוהים שהיו ניכרים באותו זמן היו הרי אררט, שהרי הם הראו ראשם קודם שאר מקומות כשהמים התחילו להתחסר

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

כמו שכתוב ותנח התיבה על הרי אררט, לפי זה צריך לומר כי בהיות רצון האל ית' לשלוח המבול ליסר בני אדם ובע"ח מפני מעשיהם הרעים והנפסדים, לא שלח חרונו אלא במקומות המיושבים, כי למה ימטיר וישטוף ארצות הנשמות והחריבות, והלא אין שם שום בריה להתיסר, ובהיות עדין בתחילת העולם לא היו מיושבות כי אם אותן הארצות מעט מזער כי לא נתפזרו האנשים אלא בדור הפלגה כמו שכתוב ויפץ ה' אותם על פני הארץ, ובשביל זה אמר כי המבול היה כללי וכי נתכסו כל ההרים הגבוהים פי' שהגיע בפרט ובכלל בכל הארצות המיושבות ושנתכסו כל ההרים הגבוהים שהיו ידועים ומיושבים בזמן ההוא, ואם הרי אררט במזרח הם הרי אר"מיניאה הדבר מוכרע שהוא כאשר אמרנו כי בהתכסותן ודאי לא נתכסו הרי הצפון והרי אפריקה במדינות הכושים, זה הנראה לנו בענין זה והאמת יורה דרכו"ן..

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

הרד"צ הופמן כותב: "...לפי זה נראה שאכן כיסו מי המבול את פני כל האדמה, ואכן מחקרים רבים של מדעני טבע רבים אשרו דעה זו, אולם עדין אפשר להגן על הדעה שלא היה המבול כללי, דעה שמסתמכת על תופעות אחרות, כי הביטוי "אשר תחת כל השמים יהיה מוצדק גם אם נפרשהו-כל חלקי הארץ המיושבים ע"י בני אדם, ומה גם שלפי דעה אחת בתלמוד "לא ירד לארץ ישראל" הרב הרצל יהודה הענקין בפירושו "חיבה יתירה" כתב (פרשת נח. מופיע בסוף שו"ת "בני בנים"): "ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים. לא כל ההרים כוסו, נאמר כל פעמיים והוא ריבוי אחר ריבוי ובא למעט, וכן במסכת זבחים (ק"ג) לדעה אחת לא ירד מבול לארץ ישראל. ואינו דומה ללעיל 'לשחת כל בשר וגו' מתחת השמים' ובדברים (ב) 'על פני כל העמים תחת כל השמים' שבשניה נאמר כל רק פעם אחת. ועוד משמע ההרים

הגבוהים אשר תחת כל השמים פי' אותם ההרים שכל השמים מעליהם, ולהוציא ההרים הגבוהים ביותר שראשם בעננים, וראה להלן על הכתוב עיר ומגדל וראשו בשמים, ועוד משמע אשר תחת כל השמים פי' המצויים בכל מקוםף ולהוציא ההרים הגבוהים מאוד שאינם אלא במקומות אחדים. ובפירוש דעת סופרים של הרב חיים דב רבינוביץ כתב: "בקוים כלליים וספורים אחדים, מתארת התורה את החורבן הגדול של העולם על ידי המבול. לא נתפרש בשום מקום אם המבול ירד גם במקומות שטרם נתישבו בהם בני אדם או לא, בדרך כלל מספרת התורה רק את הנוגע לאדם ואינה מטפלת בטבע במקום שאינו נוגע במישרין לאדם, לא נוכל לכן לדון ולהחליט מדברי התורה לא הן ולא לאו, לדעת הכל לא ירד המבול באוקיינוס. לא נתפרש כמו כן אם נח הכניס לתיבה את כל מיני הברואים שבכל העולם כולו או רק את אלו שבאזור יישוב בני אדם בדורותיו, לא נתפרשו עוד פרטים שונים מפני שאין, כנראה בידיעתם ערך רוחני ואין בהם להוסיף ליסודות הרוחניים של האדם אף אם יצר הסקרנות שבאדם רוצה לדעתם. ושם בפסוק יט כתב: "ההרים הגבוהים. הכוונה היא, כפי הנראה, להרים הגבוהים שבאזור ישוב בני האדם של הדור ההוא, התורה מספרת רק מה שקרה באזור המיושב, מאחר שהמבול בא רק בגלל האדם. יש לשער שהיצורים החיים לא נשארו שלמים בזמן מבוכת הטבע הגדולה, יתכן שרבים מהם, בעיקר מהירי רגלים, נסו בהלה למרחקים ואם המבול לא היה בכל חלקי העולם נצלו מהחרבן או אבדו במקומות המרוחקים בתנאי האקלים שלא התאימו להם". ולהלן בפסוק כג כתב: "מן הארץ. מכאן לכאורה שהמבול היה בכל העולם, אף כי גם כאן ניתן להתפרש מהארץ שהיה בה מושב בני אדם, שהרי באוקיינוס לדברי הכל לא היה המבול"

שאלות ותשובות בענין המבול

האפשרות של מבול מקומי פותרת שאלות רבות אך מעוררת שאלות אחרות, נכתוב כאן תשובות לשאלות אלו, בד"כ נביא כאן את דברי רבותינו שכבר

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

התייחסו לשאלות אלו.

חוק כלים שלובים

שאלה: כיצד ייתכן לומר שהמבול אירוע מקומי, שהרי ע"פ חוק כלים שלובים לא ייתכן שיהיו המים במקום אחד גבוהים ובמקום אד נמוכים, וכאן הלא היו המים גבוהים כ"כ עד שכיסו את ההרים, וכיצד ייתכן שלא התפשטו המים לצדדים?

תשובה: שאלה זו ניתן לשאול כבר על דעת ר' יוחנן בגמרא (זבחים ק"ג) שסובר שלא ירד המבול בא"י ואכן דעת הרמב"ן (עפ"י דברי הפדר"א) דגם למ"ד שלא ירד המבול בא"י מ"מ הוא מודה שהמים נתפשטו לא"י שהרי אין גדר סביב א"י לעכב את המים, אך בגמ' בזבחים לא משמע הכי, וכבר העירו על דברי הרמב"ן הללו, שהם לא כהסוגיא בזבחים. וכבר

התייחס לשאלה זו הרד"ל (בפירושו לפדר"א) וכן בספר המקנה על קידושין (לבעל ההפלאה), הם כתבו שבאמת היה זה בדרך נס שהמים עמדו ולא נשפכו לצדדים, ייתכן גם שניתן למצוא הסברים טבעיים שונים המאפשרים שהמים יתגבהו רק באיזור מסויים, (אולי ע"י קריבת גופי חלל שונים לכדור הארץ, או באופן אחר) ייתכן שניתן להציע אפשרות נוספת, בזמן המבול נעשה כל אותו האיזור נמוך בכמה קילומטרים למטה מפני הים, באופן שגובה ראשי ההרים היה למטה מפני הים עפ"י גם יש לפרש את לשון הכתוב: "ויכסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים", שהרי הרקיע הוא המבדיל בין מים למים, וא"כ ההרים שנמצאים מתחת לגובה פני הים הרי הם מתחת כל השמים, וזו כוונת הפסוק הנ"ל, ועי' לעיל שזה דומה למה שכתב בפירוש חיבה יתירה. ואחר המבול שוב גבהו פני האדמה וחזר המצב לקדמותו (או שבכל התקופה שקודם המבול היה איזור זה נמוך ואחר המבול נתגבה).

למה היה צריך תיבה?

שאלה: אם המבול היה רק באיזור מסויים, מה היה צורך בבנית התיבה, הלא יכלו נח ובעלי החיים לברוח לאיזור שבו לא ירד המבול? **תשובה:** גם שאלה זו צריכה להישאל כבר לדעת ר' יוחנן שסובר שהמבול לא היה

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

בא"י, ואכן כבר הקשה זאת המהרש"א במסכת זבחים: "לר' יוחנן שלא ירד מבול לא"י אמאי הטריח הקב"ה את נח בבנין התיבה להצילו דה"ל להצילו בא"י... ויש לומר דהתם טעמא אחרינא איכא כפירוש רש"י בחומש כדי שיראוהו דור המבול עסוק ק"כ שנה

אלו דברי רש"י (ו, טו): "עשה לך תבה. הרבה ריוח והצלה לפניו ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם אולי ישוּבו." וכו' ע"ש, ובספר תורת המנחה כתב: "ואם תאמר עדיין, כיון שארץ ישראל לא נשטפה, למה הטריח לצדיק לעשות תיבה ולהכנס בה הוא וכל הבהמה וכל החיה וכל העוף וכל הרמש, ולהצטער בתיבה שנים עשר חדש בלחם צר ומים לחץ, יאמר לו שילך לארץ ישראל הוא ושאר בעלי חיים, ושם יהיה ערי מקלט להם? כבר אמרנו סוד זה הטעם, כי זעם השם היה בכל הארץ, ונח היה צדיק ולא היה אפשר שינצל מן הזעם ומן הפורענות כי אם בתיבה ועל פני המים, והעד הנאמן משה רבינו ע"ה".." וראיתי שכבר עמד על שאלה זו בזוהר ויקהל (קצו-קצז): "פתח רבי שמעון ואמר אל נח בא אתה וכל ביתך אל התבה, האי קרא אוקימנא, אבל תא חזי, וכי לא יכיל קודשא בריך הוא לנטרא ליה לנח באתר חד בעלמא, דיהא מבול בכל עלמא, ולא יהא בההוא אתר, כמה דכתיב בגדעון [שופטים ו א](#) ויהי חורב אל הגזה לבדה, או לנטרא ליה בארעא דישראל, דכתיב [יחזקאל כב כד](#) לא גשמה ביום זעם, דלא נחתו עלה מי טופנא, אלא כיון דמחבלא נחת לעלמא, מאן דלא סגיר גרמיה, ואשתכח קמיה באתגלייא, אתחייב בנפשיה, דאיהו קטיל גרמיה, מנא לן מלוט, דכתיב [בראשית יט י](#) המלט על נפשך אל תביט אחריך, מאי טעמא אל תביט אחריך, בגין דמחבלא אזיל בתר כתפוי, ואי אהדר רישיה ואסתכל ביה אנפין באנפין, יכיל לנזקא ליה".."

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

מדוע היונה לא מצאה מנוח לכף רגלה?

שאלה: אם לא היה המבול בכל הארץ, מדוע מתחילה לא מצאה היונה מנוח לכף רגלה? **תשובה:** גם על ענין זה השיב בספר תורת המנחה: "ואם תאמר כיון שלא הגיעו המים למקום הזה, למה לא מצאה היונה מנוח לכף רגלהביום הראשון שנשתלחה ושובה אליו, ביום השמיני מצאה זה המקום?... כל זה אינו קשה, כי דבר ידוע הוא כשאדם נכנס בלב ימים ומתרחק מן הישוב, אינו יכול לראות היבשה כלל, ואפי' ראשי ההרים הגבוהים מאד.. וכן היה בפעם הראשונה שנשתלחה היונה עדיין היה שם ריבוי המים והיתה התיבה רחוקה מאד מן היבשה, ופרחה היונה כל היום ועדין לא יכלה להגיע לשם, וביום השמיני חסרו המים הרבה כי המים היו הלוך וחסור, ואז פרחה וראתה המקום והביאה וידע נח כי קלו המים כיון שהגיע היונה למקום ההוא."

האם יש שרידים מן המבול?

שאלה: האם נותרו שרידי בעלי חיים שנכחדו מאסון המבול?

תשובה: יש מפרשים שזיהו ממצאים שונים כשרידי מאסון המבול למשל הדינוזאורים, (עי' במלב"ם ובהמק דבר בראשית ז' כג') אך לדעתנו מלשון הפסוקים מוכרע, שלא נותרו שרידי בעלי חיים, כך נאמר בתורה (פרק ז' פסוקים כב-כג): "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו: וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף מהשמים וימחו מן הארץ ויותר אך נח ואשר אתו בתבה," מה נוסף בפסוק "וימח את כל היקום" וכו'?

השיב ע"ז הרמב"ן"אחר שאמר ויגוע כל בשר ואמר מכל אשר בחרבה מתו, הוסיף לאמר וימח, שנמחו הגופו ויהיו למים, כענין ומחה אל מי המרים (במדבר ה כג) כי היו המים רותחים כדברי רבותינו".." וכ"כ הר"ן בפירושו:

ד"ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

“...וראשונה אמר שהשחית כל בשר הנמצא בחרבה, ואחר אמר שלא די שהמיתם, אבל **המבול גופותיהם, כמו שכתוב וימח את כל היקום וגו',** וחזר וכפל עוד, וימחו מן הארץ, ונלאו המפרשים לפרש טעמו של כפל זה, **ואחשב שירצה הכתוב להודיענו, כי לא נשאר רושם מפגרי המבול כלל ...** ולפי שדרך המים לקיים גופות המתים זמן מרובה, כמו שנרמז ביבמות וכאשר נראה לעין תמיד אמר כי המבול לא היה זה ענינו..” ע”ש עוד. ובעל אור החיים כתב: “וימח את כל היקום. פירוש מלבד הגויעה הרמוזה בפסוק שלפני זה גם נמחה כל מה שהיה עומד מהם (סנהדרין קח:) באמצעות רבוי המים חס וקר ונמחה כל היותן ונעשו כמים והיו כלא היו בעולם”.. כך פירש גם המלבי”ם: “וימח. אחר שמתו כולם כמ”ש ויגוע. נמחו גם גופותיהם שלא ימצא למו שארית על פני האדמה”.. אלא שאח”כ הוא מפרש שמה שכתוב “וימחו מן הארץ” ר”ל שהיו הרבה עצמות קשות שלא נמחו, והם נבלעו בעמקי תהום, ואלו הם העצמות שמגלים החופרים באדמה, אך אינו מוכרח. והרד”ק פירש את הפסוק “וימחו מן הארץ”, שגם מבנינים שבנו אנשי דור המבול לא נשאר כל זכר, וז”ל: “..רוצה לומר שנמחו מכל וכל **שלא נשאר להם שום זכר ושום בנין שבנו**, שיאמרו אחר המבול זה הבנין בנה פלוני אשר מת במבול, כי הכל נמחה במי המבול”..

מכל הדברים הללו מסתבר, שאין צורך לחפש שרידים של בעלי חיים שמתו במבול, מפני שהם נמחו לגמרי, מה שאולי ניתן לחפש זה את התיבה (שהרי היא לא נמחתה), ואכן כמה חוקרים טוענים שהם מצאו אותה על הרי אררט

ד”ר מרדכי ארגמן - כל הזכויות שמורות ©

ספור לשבת

אמר רבי אלימלך מליז'נסק:

“אומר לכם מפני מה כל הציבור באים אליי בבקשות – זה בא ומבקש על רפואת בנו, זה על הפרנסה, וזה על החיים. במדרש נאמר, כי אדם צריך לראות את עצמו כמי שחציו זכאי וחציו חייב, וכן העולם בכללו נמצא במצב זה – חציו זכאי וחציו חייב. כיוון שכך, אם עשה האדם עברה, לא רק לעצמו גרם רעה, אלא הטה בכך את העולם כולו לכף חובה, שהרי כעת רבו העבירות על הזכויות (תוספתא קידושין, פרק א הלכה יא). ואני, כיוון שחוטא אני, הרי שגרמתי בכך רעה לעולם כולו. כעת באים בני העולם לפניי וצועקים על החיים, על הבריאות ועל בניהם

ומשפחתם, ואומרים – תקן מה שקלקלת! החזר מה ששלקח מאתנו בגללך!"

רבי דוד מללוב נסע פעם בעגלה לביתו ביום שישי אחר הצהריים, ופתאום נעמד הסוס ולא רצה להמשיך ללכת. התחיל העגלון להכות את הסוס.

אמר לו הרבי: "למה נדמה לך שמותר להכות את הסוס, הרי זה צער בעלי חיים!"

השיב לו העגלון: "אבל כבר מאוחר ועוד מעט תיכנס השבת."

ענה לו הרבי מללוב: "הצדק אתך, אבל דע לך שבמלאת ימך הרי יתבע אותך הסוס לדין בשמים. האם לא תתבייש לעמוד לדין עם סוס?"

שבת שלום

